

Sigst. I n. 1850 — 1 tab

XVIII, 2, 9

<http://rcin.org>

XVIII. 2. 9.

OBSERWACYE

Dla objaśnienia Kontrowersyi
*de Evocationibus inter Statum Spi-
ritualem & Secularem* zachodzą-
cych, z okazji Manifestow, po-
zwow, y różnych Skryptow w
tym czasie *in publicum* wyszłych,
á mianowicie Memoryálu ná
przeszłe Seymiki przed-seymo-
we rozestánego, z Praw Koron-
nych zebrane.

M. DCC. L. V.

Decimarum solutio debita est Deo; & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt. Qui verò eas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur. *Concilium Trident. Sess. 25. cap. 12 de Reform.*

Cum decimas dando, & terrena & cœlestia possis munera promereri; quare per avaritiam duplici te benedictione defraudas? Hæc enim est justissima Domini consuetudo, ut si tu Decimam illi non dederis, tu ad decimam revoceris. Dabis impio Militi, quod non vis dare Sacerdoti. *S. Augustinus Serm. 219. de Tempore. in Edit. Monach. Bened. Congr. S. Mauri, in Append. 277. incip. Propitio Christo &c.*

Nefas sit Sæculari cuilibet Magistratui prohibere Ecclesiastico Judici, ne quem excommunicet ... cum non ad Sæculares, sed ad Ecclesiasticos hæc cognitio pertineat. *Conciliū Trident. Sess. 25. cap. 3. de Reformatione.*

Qui sub manu Pastoris est, ligari timeat, vel injustè; nec Pastoris sui iudicium temerè reprehendat, ne etsi injustè ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat. *S. Gregorius M. Homilia 26. impress. Parisus 1562.*

P R Z E S T R O G A.

WYszedł *in publicum* Skrypt pewny ná Seymiki ostatnie Przedseymowe *sub titulo* MEMORYAŁ Z OKOLICZNOŚCI WYDANEGO OBYWATELOM ZIEM CZERSKIEY, y LIWSKIEY w ROKU 1752 O DZIESIĘCINY POZWU, Máiący w sobie rozmaite *de Evocationibus querimoniarum capita & puncta*; które Kwerymonie niżej w tych Obserwacyách, każda przy swoiey Replice, położą się z przerzeczonego Memoryału krotko zebrane. Co zaś bydz może za meritum tych Kwerymonii przeciwko Stánowi Duchownemu, każdy łatwo uznać może, przeyrzawszy się pilno y z áttencyą w tym, co Prawo Koronne postanowiło o Ewokacyách, co postanowiło o Spráwách do Sądu Duchownego należących; y co ná ostátek, postanowiło o Dziesięcinách, *ac de Censuris Ecclesiasticis*.

§. I.

Co Prawo Koronne Postánowiło o Ewokacyách.

Wielorákíe są w Práwie Koronnym wyrażone *Evocationum species*, iednakże *quoad materiam presentem ad quatuor Capita* oneż redukuujemy. Náprzod *Evocatio jure Regni prohibita* znáyduie się w Státucie An: 1433.

tit: *De Sæcularibus non citandis ad Jus Spirituale*, ktorego
 Práwá te są wyrażne słowá: *Præterea volumus, quòd La-*
ici deinceps pro debitis, & in aliis causis Civilibus per, Cle-
ricos ad forum Spiritualium non trahantur, nisi forte sit cau-
sa Spiritualis, aut Spiritualis annexa; vel debitum fuerit De-
cimale. O tymże samym w Státucie Alexandra Roku
 1505. tit: *De causis Sæcularibus in iudicio Spiritualis non ju-*
dicandis. w te słowá: *Cum clamore communi pulsaremur,*
quòd non obstantibus Constitutionibus antiquis, Sæculares per-
sonæ plerumque evocantur ad Spiritualia Iudicia pro nego-
tio merè sæculari, quapropter decernimus & statuimus, quòd
Judices Spirituales Sæcularia Iudicia non exerceant, nec ju-
dicent in futurum. O tymże Zygmunt I. Roku 1570.
 tit: *Ut homines Sæculares ad iudicia Spiritualium pro re me-*
rè sæculari non trahantur, w te słowá: *Concordiam, quæ*
mater incrementi est, conservare volentes inter Spirituales &
Sæculares personas, prohibemus deinceps, ne Sæculares perso-
næ sexus utriusque Iudiciis Spiritualibus se implicent pro re
merè sæculari. O tymże Zygmunt Roku 1543. tit.
Quas causas Iudices Spiritualium cognoscent, w te słowá:
Et si quæ persona Spiritualis aliquem Nobilem, aut Nobilis
Subditum ad Jus Spirituale pro alia re, ultra Articulos supe-
rius descriptos, extraheret, vel citaret, eidem Evocato pro
pæna debet 14 Marcas dare pecuniæ; quæ debet in illo decer-
ni in Spiritualis Jure sub censuris. *Similiter etiam si quis*
Sæcu-

Secularis Spiritualem ad Jus Sæculare Terreſtre pro his Articulis Judiciò Spirituali competentibus evocaret, talis etiam debet condemnari pœna 14. Marcarum. Te tedy *Evocationis ſpecies* nie tylko *per Synodum Provincialem Annò 1542.* ná Duchownych ma *pœnam taxatam*, gdyby Duchowny Swieckiego pozwał *pro re merè Sæculari*, á nie do Sądu Duchownego według Konſtytucyi 1543. náleżącą, do Sądu Duchownego, *pœnam 14. Marcarum in foro Eccleſiaſtico repetendam* ná Duchownym. Ale teſz według teyſze Konſtytucyi, *tákowáſz pœnalitas* ieſt poſtánowioná ná Swieckiego, któryby ewokował Duchownego *ad forum ſæculare pro Articulis Judiciò Spirituali competentibus.*

Drugá *Evocationis ſpecies* Práwem Koronnym zakázaná ieſt, żeby Swiecki Swieckiego *ad jus Spirituale non provocet in cauſis purè Civilibus*; y tá ewokacyá má *pœnã ad 28. Marcas, Lege 1519. taxatam.*

Trzeciá *Evocationis ſpecies* ieſt tá, że ná Trybunál Wielkopólſki Małopolanow, ani teſz ná Lubelſki Wielkopolanow nie má nikt wyciągáć, *ſub nullitate Decretorum & ſub pœna 500. Marcarum: iáko má w ſobie konſtytucyá Ann: 1626. & 1677.*

Czwártá *Evocationis ſpecies* ieſt zakázána Konſtytucyá Roku 1662. *tit: Evocatio extra Forum.* To ieſt, áby Obywátele Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego, ieżeli
Dobr

Dobr niemáią w Koronie; & e contra, chyba że się sa-
mi *subjecerunt Foro*, do Trybunału Koronnego Litwę,
á zaś do Trybunału Litewkiego Koronnych pozywać
nie wolno, *sub pœna 1000. Marcarum & amissione causæ.*
Tá Konstytucyá 1662 z inſzemi dáwnieyſzemi *de Evo-*
cationibus Práwami ieſt reasſumowaná *Annó 1678.*
W Ktorych to Práwách, miánowicie o ewokacyách
ad Forum Eccleſiaſticum, poniewáſz záwſze ieſt wyrázo-
no: *In cauſis merè & purè Civilibus*, dlá gruntownieyſze-
go objaſnienia y explánacyi, przyzwoitá rzecz ieſt
ſubjungere Práwá y Konstytucye Koronne o ſpráwách
wláſnie do Sądu Duchownego náležących. Co ſię w
náſtępującym Parágráſie wtorym według porzádku
lat, iáko y kiedy ſtáwały o tym Práwá, wyrázi.

§. II.

Co Poſtánowiło Práwo Koronne o ſprawách
do sądu Duchownego náležących.

NAprzod, Konstytucyá Roku 1532. o tym dyspono-
wála w te ſłowá: *Proſpicientes, ne inter Ordinē Spi-*
ritualium & Secularium Subditorum noſtrorum propter in-
debitas ad Fora impertinentia evocationes, odia & ſimultates
excitentur: decrevimus, & decernimus præſentibús, ut Domi-
ni Archiepiſcopus, & Epíſcopi cum cætu & congregatione ſu-
orum Eccleſiaſticorum in Synodo, per eos primo quoque tem-
pore

pore celebranda decernant: quâ pœnâ quisque Spiritualis pro
 re merè seculari Sacularem ad Jus Spirituale evocans sit pu-
 niendus; & ut Correctores Jurium per Nos designati, ad I.
 Maj hùc Cracoviam venturi decernant, definiant, & conscri-
 bant diligenter, quæ Causæ Saculares, & Foro Saculari per-
 tinentes; quæ verò Spirituales, & Foro Spirituali annexæ, ac
 ad Forum Spirituale pertinentes censi debeant; ut nemo de-
 inceps ignorantiam Fori competentis prætere possit, & pœ-
 nam in se constitutam declinare. W tym Práwie observan-
 dum náprzod, że w dyfferencyach ratione jurisdikcyi
 Duchowney y Swieckiey inter status záchodzących, tá
 máteryá, iáko concernens Statum, zá włożoną w to nay-
 pierwszego Stánu Krolewskiego powágą, ná Seymie
 bywała in plenis Ordinibus tráktowana: náznaczono
 Correctores Jurium, czás y mieyscê ziechání się onych-
 że dlá determinowánia y spisania Spráw obudwoch,
 ták Duchowney, iáko y Swieckiey Jurysdykcyi przy-
 zwoitych; áby nikt odtąd ignorantiam Fori competentis
 allegare nie mógł: przez co się pokázuię, że takie ma-
 teriæ Status nie mogá bydź decydowane áni rezolwo-
 wáne ináčzey, chyba per Status, nie záś przez iákie
 Subjellia za pozwámi do Trybunálu, lub do Sądow Ziẽ-
 skich, álbo Grodzkich wydánemi. To teź w tym Prá-
 wie observandum, że kiedy przychodziło ad determina-
 tionem & extenphonem pœnalitatis contra Ecclesiasticos pro e-
 vocatio-

vocatione, adhibiti byli do postanowienia oneyże fami-
 z Arcybiskupem Biskupi. *DD. Archiepiscopus, & Epi-
 scopi constituent, quâ pœnâ Spiritualis evocans sit puniendus.*
 A nie tylko do postanowienia *pœnalitatis* ale te¿ do
 extendowania y exekwowania oney¿e, tę samę juris-
 dykcyą Duchowną *competentem* bydź uznano; jako to
 wyraźnie ma w sobie Statut *Anni 1543. tit: Quas Cau-
 sas &c.* y Konstytucyá 1635. *tit: Forum* Gdy¿ *pœnalita-
 tem sancire, & extendere* ná Duchownego, iest to rzecz
 szczególnie *potestatis Ecclesiasticæ*; poniewász to iest *jus
 cardinalissimum & fundamentale libertatum & immunitatum
 Ecclesiasticarum, ze gaudent privilegio Fori, & exemptione ab
 omni Jurisdictione Politica, seu Civili.* Regułą general-
 ná Kánonow Kościelnych będąc tá záfwsze od począ-
 tku Wiáry S. Chrześciáńskiey ná Swiecie, iż Osoby
 Duchowne, náwet *in causis personalibus*, á dopiero¿ *in
 realibus Ecclesiasticis*, nie mogá *legitimè* bydź pociągáne
ad Forum sæculare. *Immunitates & libertates Ecclesiasticæ*
 były, y są záfwsze uznáne y utrzymáne od wszystkich
 Cesarzow, Krolow, y Pánow Chrześciáńskich; oráz
 przez wszystkie práwá *Inperii*, począwszy od Konstán-
 tiná Wielkiego, á pierwszego Cesarzá Chrześciáńskie-
 go. A gdy potym *Julianus Apostata* odstąpiwizy Wiá-
 ry, y wyrzekłszy się Chrztu świętego, zaráz te¿ po-
 wstał był przeciwko tym wolnościom, práwom, y
 przy-

przywileiom exempcyi y prerogatyw Duchownych respektem iurisdykcyi. Pobożni Cesarze *Theodosius & Valentinianus*, po okropnym końcu wspomnionego Apostaty, przywrocili Kościołowi y Duchownym ich wolności, exempcyę, y prerogatywy, iáko iest wyrażone *in Codice lib 4.* w te Słowa: *Restituimus jura omnia Sanctarum Ecclesiarum devotione nostra, quæ Tyrannus seculo nostro invidit; & audientię Episcopali pręservavimus Clerum, quos infelix ille & pręsumptuosus ad Judices seculares trahi indiscretę mandavit.* Toż samo potwierdził Cesarz *Justinian in Codice & 123. in Novelis.* Cesarz *Márcyán in Cod. lib 1 tit: 4. num. 13.* *Vá-* *lentinian, Teodozyusz, y Arkádyusz in Cod. lib. 16.* także *Fryderyk Cesarz Rzymski Anno 1220.* Słowa *Wá* *lentyńiáná, Teodozyuszá, y Arkádyuszá Cesarzow* *C. Continua są te: Continua lege sancimus, ut nullus Episcoporum, vel eorum, qui Ecclesię necessitatibus serviunt, ad Judicia sive ordinariorum, sive extraordinariorum Judicü pertrahatur; fas enim non est, ut Divini muneris Ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio.* Toż samo *in Authentico. Statuimus. Cap. de Episcop. & Cler.* czytamy *Statuimus, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali questione, vel Civili trahere ad Judicium seculare pręsumat contra Imperiales constitutiones, & Canonicas sanctiones.* Wszyscy Monárchowie, y Pánowie Chrześciańscy u-

B

zná-

ználi zǎwſze od wiekow náydáwnieyſzych, że *immunitates Eccleſiaſticae*, to ieſt, wolnoſci, y ſwobody Koſcielne ſǎ nietylko *Juris Canonici*, & *Imperialis*, ale nǎwet *Juris Divini*; ktore Prǎwo Boſkie ieſt dáwnieyſze od wſzytkich prǎw y uſtǎw ludzkich: iǎkoſz o tym w Pſalmie 104 rzeczono: *Nolite tangere Chriſtos meos.* Nie tykǎycie Pomǎzǎncow moich. O tymże Zǎcharyafz Prorok *cap. 2. v. 8.* wte ſłowǎ: *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Kto wǎs tykǎ, tykǎ zrzenicy okǎ mego. Zkǎd teſz w ſtǎrym Teſtǎmencie Jozef Pǎtryǎrchǎ, náywyſzy cǎłego Egiptu Rǎdcǎ poſtǎnowiony, wſzytkie dobra Egipcyanow pod wǎdzyǎ y okup Skarbu Fǎrǎona Krolǎ podciǎgnǎwſzy, Dobrǎ mǎiǎetnoſci Duchownych od tey do Skarbu Krolewſkiego powinnoſci uwolnił y oſwobodził, iǎko o tym ſwiadczy Piſmo Boſze *Genes. cap. 47.* Tridentſkie *Concilium* ſolennie ogłofzone w Polſzcze, pobudzǎiǎc Monǎrchow, y Pǎnow Chrzeſciǎnſkich, iǎko Opiekunow y Obrońcow prǎw, ſwobod y wolnoſci Koſcielnych, ǎby w Pǎnſtwǎch ſwoich nic przeciwnego tymże Prǎwom y Swobodom Koſcielnym nie pozwǎlǎli, *Seſſ. 25. Cap. 20. de Reform:* wyrǎźnie nǎuczǎ, że prǎwǎ y wolnoſci Koſcielne ſǎ z ordynǎcyi Boſkiey, y zuſtǎw Kǎnonow ſwiǎtych. A co ſię w ſzczegulnoſci Kroleſtwǎ y Rzeczypoſpolitey Polſkiey ie-

fzcze

szcze bårdziej tycze; poniewász Duchowienstwo z Biskupami, będąc od Mieczysława Krola, y Dąbrowki sprowadzeni dla plantowania Wiary S. Chrześciańskiej Kátolickiey w Polscze, przyszli do tego kráiu z wszystkimi temi práwami wolności y swobod Stánowi swoiemu własnych y przyzwoitych; przyięci nie tylko z Wiarą świętą, ále też y z wszystkimi Stánu swego przywilejami, wolnościami y swobodami, ktore im solennie potwierdzone, zachowane y upewnione były od Krolow, ná ten czas w tym Páństwie Dziedzicow; iáko to, od Leszka Biálego ná Seymie *ad instantiam* Henryka Arcybiskupa Gnieznieńskiego Roku 1220. od Władysława Xiążęcia Wielkopolskiego, Roku 1228. od Konrada Xiążęcia Mázowieckiego, *specialiter* Duchowienstwu Dyecezyi Plockiey, Roku 1239. od Bolesława Xiążęcia Mázowieckiego, Roku 1241. od Bolesława Xiążęcia Krákowskiego y Sándomirskiego Duchowienstwu Dyecezyi Kráowskiey, Roku 1258. od Przemysława Xiążęcia Polskiego w Konfirmacyi generalney wszystkich Práv, swobod, przywileiow y wolności Duchowienstwa Dyecezyi Gnieznieńskiej Roku 1284. od Kázimierza Wielkiego, Roku 1365. od Jána Xiążęcia Mázowieckiego Kollegiácie Wárszawskiey, Roku 1456. od Krola Zygmuntá Augu-

stá, Roku 1550. w Konfirmácii generálney wszy-
 stkich przywileciow, práw, y wolności oboygá Stá-
 now, ták Duchownego, iáko świeckiego, przez Ante-
 cessorow swoich Krolow Polskich, począcwszy od Ká-
 zimierzá Wielkiego, aż do Zygmunta I. Oycá swego
 nádanych: w ktorey to Konfirmácii przysięgá stwier-
 dzoney obowiązát się swoim, y wszystkich Krolow
 Polskich Sukcessorow swoich imieniem, Stanom tey
 Rzeczypospolitey, ták Duchownym iáko y Swie-
 ckim, przerzeczone ich Práwá, przywileie, wolno-
 ści y swobody wiecznie strzymać y zachować. Zkąd
 też Zygmunt I. w Reskrypcie adressowanym do stá-
 now Ziem Pruskich, [gdzie ná początkách wżczyná-
 iącey się Luteryi, Duchowieństwo Dyecezyi Kujaw-
 skiey, względem iurisdykcyi Biskupiey, y Dzieśię-
 ciny kłócono) ząbiegájąc powágá swojá Krolewską
 nowotnym opiniom y dyfferencyom, między infze-
 mi punktámi, y to miánowicie wyráził: że ieżeli
 dáwne práwá, wolności y przywileie Kościołom,
 Duchownym, y ich poddánym nádane mocy mieć
 nie máią, iákąż moc mieć będą práwá, wolności y
 przywileie Stánowi Swieckiemu słuzące, á ná tey-
 że kárcie tąż sámá reká, y pieczęciá stwierdzo-
 ne. Ná ostátek, z okázyi allegowanego Práwa *Anni*

1532.

1532. *observandum* y to, z iąką deliberacją y ostro-
 żnością Rzeczpospolitą sobie postępowała w przy-
 pądku różnicy iąkiej *inter Constatus* záchodzącey: pe-
 wnie nie przez fomentácie *animositatum*, nie przez
 Manifestá: protestácie, y uszczypliwe pismá; á dále-
 ko mnief przez pozwy, *exempló nunquam auditó, nec*
practicató, Konfystorzm do Trybunálu wydáne; ále
 szczegulniey *ad talem materiam* náznáczono *Correcto-*
res Jurium do ułożeniá *ab utrinque*, umowieniá y spi-
 faniá Spráw káždemu Sądowi, czyli to Duchowne-
 mu, czyli Swieckiemu náležących. Jákosz stáło się
 zádosyć ták zbáwiennemu Práwu: *Anno 1542.* był
 Synod Prowincyálny w Piotrkowie, náznáczono *Cor-*
rectores Jurium, ktorzy *munus* sobie zlecone *adimple-*
verunt. Tándem ná Seymie w Krákwie Roku 1543
 odpráwionym, stánełá Konstytucyá tit: *Quas causas*
Judices Spiritualium cognoscent. Położoná temi słowy:
Differentias Judiciorum inter Spirituales & Sæculares per-
sonas, sic in præsentibus Comitibus cum Consiliariis Nostris
utriusque Status, ac Terrarũ Nuntiis constituimus, ne am-
plius alteri alteros ad Jus incompetens evocent: ut itaque
fit definitum, quæ causæ ad Judicium Spirituale, & quæ
ad Sæculare pertinent, per hanc illarum descriptionem, si-
gnificamus, describimus & constituimus de consensu Domi-
norum & Prælatorum Spiritualium, necnon Dominorum
 Sta-

Statús Sæcularis, & Nuntiorum Terreſtrium. Imprimis ad Judicium Spirituale pertinet judicare differentias Fidei Sanctæ Chriſtianæ, Hærefes: Blaſphemias contra Deum, & Apoſtaſias: item pro DECIMIS, ſeptem Sacramentis, Eccleſiæ beneficiis, Sacrilegiis, Simonia, fœnoribus (uſura) Spiritualium homicidiis, percuffionibus & vulnerationibus Ordinatorum, aliàs Conſecratorum, Sacrorum nundinatione; & pro his, qui confugiunt ad tutelam (aſylum) Templorum, & Monafteriorum Cœnobiorum, exceptis tamen illis, quos jus Templis defendere non permittit, ut ſunt: nocturni damnificatores in ſegetibus, fundis, vel agris. Siccarii, aliàs diſpercuffores liberè iter facientium; fures publicè proclamati, vel ter in regeſtris conſcripti; Incendiarii; Violatores libertatum Eccleſiaſticarum, iſti & tales non debent in Templis recipi, atque defendi. Item ad Judicium Spirituale pertinet judicare incantationes & Magias, CENSUS PERPETUOS ECCLEſIASTICOS, TERRESTRES ET TEMPORALES REEMPTIONES, ECCLEſIARUM DOTATIONES aliàs Poſwiętne. Nihilominus o Poſwiętnym ſic eſt conſtitutum: quia ſi aliquis Spiritualis vel vigore literarum, vel poſſeſſionis diuturnæ poſſideret id, quod aſſerit Eccleſiæ eſſe dotatum, aliàs Poſwiętnym, & ex illo Eccleſia, vel Eccleſiaſtica perſona eſſet inoſſi iõe depulſa, & eo nomine citaret; is debet judicari, juxta veterem conſuetudinem jure Spiritualium: exceptio hęc, ſi in ter-

mino

mino persona *Sæcularis* citata *assereret*, quia hoc ipsum ; pro quo citatur, *Ecclesiasticum* non est ; hoc est, quia hæc persona *Spiritualis* plus sibi dationis, aliàs *Poświętne*go appropriat ; extunc *Spiritualis* *Judex* adjudicando *Actori* quod in literis *fundationis* habet, vel super quo legitime *do-*ceret, pro reliquo *Fundi*, illo scilicet, quod sibi *Dominus* non agnosceret, debet remitti ad *Forum* *Terrestre*. In qua quidē *causa*, pro proprietate à *Decreto* remissionis ad *Jus* *Ter-*restre, ad *Superius* *Tribunal* *Judicii* *Spiritualis* appellatio admitti non debet, sub pœna *infra*scripta. Sic etiam ad *Ju-*dicium *Spirituale* pertinet persona *miserâ* & *derelicta*, quæ *manibus* suis sibi victum querere nequit. Item huic *Judi-*cio pertinet querere & *judicare* de *legitimi*, vel *illegitimi* thori natalibus, sive *liberis*. Item ad *Judicium* *Spirituale* pertinent *causæ* eorum, qui se sponte sua obligant & *in*scribunt in *Jure* *Spirituali*, præter *in*scriptiones, quas *Cmeto-*nes, & *subditi* *Nobilium* facerent inter se coram *Judicio* *Spi-*rituali : nam tales *in*scriptiones inter *Cmetones* & *Subditos* *Nobilium* suscipi non debent à *Spiritualibus* ; & si suscipe-
rentur, extunc nihil valere debent. Etiam pro *percussioni-*bus & *excessibus* contra *Ecclesias*, & *Ecclesiasticas* personas *consecratas*. Etiam ad *Judicium* *Spirituale* pertinent *cau-*sæ *Juris*-*patronatus* *Plebanatuū*, *Altarium*, *Præbendarū*, & *aliorū* *Sacerdotiorū*. Ad hæc, *causæ* *Divortiorum*, & *Dotiū* *inter* *personas* *divortiatas*, sed de *Dote* *judiciū* *personæ* *per* *di-*
vorti-

*vortium separata remitti debet ad Tribunal Sacræ Regiæ
 Majestatis, secundum antiquam consuetudinem. Testamen-
 torum verò causa utriusque Juris, tam Spiritualis, quàm
 Sæcularis esse debet: exceptis illis Testamentis, quæ essent
 in jure Spirituali facta; ea enim in eodem Jure recognosci
 debent; sed nihil Juri Terrestri subjectum contra Statutum
 legari debet. Hoc est autem Testamentum mixti Fori, quod
 coram Notario publico fieret, vel qui illud manu propria cõ-
 scriberet, vel coram aliquibus Testibus, præsertim Nobili-
 bus, factum esset: hoc tamen tantum esse debet liberum No-
 bilibus, non autem Civitatum incolis; & pro talibus Testa-
 mentis potest quis citare ad forum Sæculare, vel Spiritua-
 le, ad quod pertinet, hoc est in ejus libera voluntate. Sed
 Testamentum, quod quis coram Nobis, vel quocùmque Ju-
 dicio Sæculari Terrestri, Castrensi, Civili, Villano, Advo-
 catis & Juratis faceret, tale omnino ad jus Spirituale non
 pertinebit, neque nomine ipsius potest quisquam conveniri
 coram Judio Spirituali: exceptò, si aliquid Ecclesiæ, &
 quod contra jus Terrestre non esset, legaretur; hoc in ejus
 voluntate erit, ad Spirituale videlicet, vel ad Sæculare Jus
 citare. Et si quæ persona Spiritualis aliquem Nobilem, vel
 Nobilis-Subditum ad jus Spirituale pro alia re, ultra Ar-
 ticulos superius descriptos evocaret, is eidem ibidem evoca-
 to pro pœna debet dare 14. Marcas pecuniæ, QUÆ DE-
 BET*

BET IN ILLO DECERNI IN SPIRITUALI JURE
 SUB CENSURIS; à quo Decreto pœnæ Appellatio non
 debet admitti per Spiritualem Judicem. Alias autem omnes causas Judicium sæculare judicabit. Similiter autem si quis Sæcularis Spiritualem ad Jus sæculare Terreſtre pro his articulis Judicio Spirituali competentibus evocaret, talis etiam debet condemnari pœnâ 14. Marcarum Polonicalium.

§ III.

Co Piáwo Koronne opifało o Cenſurach y Dzieſięcinách.

NAprzod, ieſt Státut Roku 1433, tit: *De raptura Decimæ*, w te ſłowa; *Pro raptu Decimæ prædialis alicujus Nobilis, talis monitione præmiſſa excommunicetur.* Tãmże Státut, tit: *Bodzanta &c.* náprzod wſpomina dyſſerencye o Dzieſięciny miêdzy Swieckimi y Duchownemi Dyecezyi Krákowskiey zãſzłe, przez Kázimierzá Wielkiego, *cum interv. n. tione* rozſãdzenia przez Arcybiskupa Gniezñiñſkiego Jároſławá, Roku 1369. uſpokoione. Kładzie zatym instrument *Donationis ſuæ* tenże Bodzántá, ktorym Dzieſięciny do ſtołu ſwego Biſkupiego náležące, Obywátelom Ziem Lubelſkiey, y Łukowſkiey przez Nieprzyjaciół Oyczyzny zruinowánym

C

nym

nym opuszczá ná lát trzydzieści; pod tą iednąk kondycyą, áby tych Dziesięcin stołowych po Chłopách należących do Dworu od Chłopow nie wybieráno: á iezeliby się pokázáło, że te Dziesięciny ná przerzeczone látá opuszczone, Pánowie od Chłopow swoich wybieráli, zaráz znowu, *non obstante praefata* do lát 30. *remissione*, Dziesięciny *ad mensam Episcopalem* wybieráne bydź máią; y tám tylko uwolnienie do czasu o Dziesięciny Íżużyć miało, gdzieby ich Dwor na siebie od Chłopow nie wymuszál. Ná ostátek, *ordine suo* wyliczá ustawy, y zgody o Dziesięciny zá pánowániá Kazimierzá W. zasfłe. W tych zás Práwách, y Konkordátách *observandum* náprzod, że są postanowione y záwárte *interveniente auctoritate Ecclesiastica*; iáko się to *ex Titulis* pokázuie: *Rex assidens arbitranti Archiepiscopo secum unà statuit, sicuti Archiepiscopi sequuntur Decreta infra scripta &c.* Táżke z drugiego Tytułu: *Bodzanta Episcopus constituit &c.* Przez co się pokázuie, że Dekretá ferowác o Dziesięciny náleży do Zwierzchności Duchowney. Co ieszcze bárdziej z Státutu *de Raptura Decimæ* pokázuie się, gdzie rzeczono: *Pro raptu Decimæ, talis Nobilis excommunicetur: iáko* bowiem *sententiam excommunicationis ferre, non est alterius Fori, tylko Ecclesiastici, tak consequenter cau-*

sa

sa Decimarum, cujus Raptor według wspomnionego Statutu *excommunicari* może, należy do tegoż samego Sądu Duchownego, a nie do innego. *Observandum* zdo w tychże Prawach, że w nich jest wzmianka o dwoiákicy Dziesięcinie, to jest: *Prædialis & Cmetronalis*, gdzie *pro fundamento notandū*, że po wprowadzeniu Wiary świętey do Polski, Monarchowie *pro tempore* w Państwie swoim główne Kościoły, to jest, kathedry fundowali, nądawszy do nich Dziesięciny, które przedtym wszędzie, y z wszystkich generalnie Dobrą na Krola y Pána *pro jure Regali* wybierano. Jakoz też samę Dziesięcinę exakcyą Izraelitom napierającym się Krola, *tamquam jus Regis*, Samuel przepowiada temi słowy: *Segetes vestras, & vinearum redditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis suis*, iako czytamy 1. *Regum cap: 8. v. 15.* Krolowie zaś, czyli Xiążęta Polscy światłem Słowa Bożego, y prawdą Ewangelii świętey oświeceni, uznawszy, że Pán Bóg *in signum supremi & universalis Domini*, dziesięcinę sobie dlażywienia Sług y Kaptanów zachował; iako Pismo S. świadczy: *Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt.* (Levit. cap. 27. v 7.) *Filiis Levi dedi omnes decimas Israhélis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi* (Numer. cap: 18. v. 21.) Więć

C 2

Dzie-

Dziesięciny *Regi Regum* należące, a na siebie w pogańskiej ślepotie żyjących *perperam* wybierane, Kościołom ustąpili, y do dyspozycyi Biskupow *pleno jure* oddali. A że *cum tempore* krzewiąc się co raz bardziej Wiara Chrześcijańska w Polszcze cały Naród porzuciwszy bałwany, *ad lumen fidei respexit*; ciz Biskupi dla więkzszej wygody Prawowiernych, Kościoły, y Páráfie po różnych mieyscách stánowili, y oráz z tychże samych Dziesięcin przez Krolow Kościołom Kathedrálным y sobie ustąpionych nowo erygowánym Fárom y Plebánom rozmaicie udzieláli y nádawáli; iáko o tym dáwni Historicy świadczą. A że, iáko káždemu wiadomo, dáwni Krolowie, czyli Xiążęta, byli całego Pánstwa, także wśzystkich Dóbr y Májętności w Polszcze *veri & proprii Hæredes*, y że z tychże włásnych Dóbr swoich dobrze sobie záslużonym Ludziom, osobliwie *post lumen Fidei susceptum*, nietylko wiecznością práwá, ále y różne wolności nádawác poczęli; ále że iuż dáwniej z wśzystkich generálne Dóbr należące Dziesięciny (które przed wprowadzeniem Wiary Chrześcijańskiej zewsząd szły na Krolow) Biskupō do głównych Kościołow, (iáko się rzekło,) przyználi y oddáli; przeto rzecz iest oczywistá, że *cum jure & onere primitivo* Dziesięcin, te wśzystkie Do-

brá

brá y Máiętności dostały się Ziemiánóm *in possessio-*
nem wiecznością. A kiedy potym który z Pánów
 dziedzicznych *ex pietate* umyślił wystáwić Kościoł,
 nigdy to niebywało, *sine consensu, approbatione, & li-*
teris erectionis Biskupów iáko *Ordinariorum Loci* ;
 gdzie też ciż Biskupi, *coadjuvando pium zelum Chri-*
sti fideliū, z owych Dziesięcin do Kościołow Káthe-
 drálnych sobie przez Krolow nádáných, *certā por-*
tionem onychże Kościołóm w Dobrách Szlácheckich
 nowo fundowaným ustąpili. A że tymże Farným
 Kościołóm Wieyskim zwyczajnie aplikowáne
 bywały Dziesięciny, *post Prædia* názwane, to iest po
 gruntách Dworskich; á zaś *post Cmetones*, to iest z
 roli Kmiecey, záfwsze się zostáwały iáko náležáce
ad mensam Episcopalem; więc ztąd *invaluit distinctio*
Decimæ Prædialis & Decimæ Cmetonalis: luboć y z tey-
 że Dziesięciny *post Cmetones*, Biskupi *ex speciali gra-*
tia ná wielu mieyscách do Kościołow *juris-patrona-*
tús Laicorum nádáli czy to do pewnego czásu, czyli
 też wiecznie; czego iest wiele przykádow. Aleć
 y Stan Rycerski, ktorých sercá Pán Bóg náchnął,
 tymże swoiey fundácyi Kościołóm rózne dobro-
 dzieystwá, czyli Summ iákich ná Dobrách zápisá-
 niem, czyli tez Wiosek y gruntow nádániem
 świádczyli; nigdy iednák Dziesięciny, do ktorey,
 iáko

iako się wyżej wywiodło, żadnego prawa nie mieli, tymże Kościołom nieustąpili. Ztym nadanie dzieściny do Kościoła, jest to *purè juris Ecclesiastici*; iako o tym świadczy Statut Roku 1433. w którym się Biskupi do takowych Fundacyi obowiązali, *Tit. de erigendis Ecclesiis ad vota Nobilium*, w te słowa *Ut Divinus cultus nostris temporibus augeatur, promittimus, (Episcopi) quod ubicumque Nobilis continuam sustentationem Presbytero assignare curaverit, Nos eidem Ecclesiam in Bonis suis fundabimus indilate.* Może tedy Stán Rycerski co się podobá *pro sustentatione Presbyteri* przy Kościele *novæ foundationis suæ* naznaczyć, ale nie Dzieściny; ktorych iako niemá żadnych, tak też one nadawać nie może, gdyż więc powiadaia: *Nemo dat, quod non habet.* Do tey materyi Dzieściny y Censur Kościelnych kładzie się dále przywiley Władysława Krolá w Roku 1458. nadány, á przez Kázimierzá Jágielonczyká potwierdzony następującemi słowy: *Et si. Subditorum Nostrorum Secularium commodis de benignitate Regali liberaliter intendimus, Furaque & libertates eorum contra detestandam malignorum pravitatem defendimus; multo magis Regis pacifici, Dominatoris universorum exempló, per quem Reges regnant, & Principes dominantur, Ecclesiam suam sanctam, & Personas Spirituales, & Seculares,*

illi

illi subiectas in libertatibus, & iuribus, ac statutis à sanctis Principibus editis conservare convenit, & tueri, ac ipsos ab omni oppressionis incurſu præſervare. Noſcat igitur tam præſens ætas, quàm poſteritas futurorum, quòd quamquam ſacris Canonibus ſalubriter eſt inſtitutum, & Lege humana utiliter proviſum, quòd quicumque Princeps, Capitaneus, vel Baro, aut Nobilis Miles, aut Villanus, & generaliter quævis alia perſona cùjuſcumque gradus, conditionis, vel Statùs, Decimas, quas ſibi Deus in ſignum univerſalis & Supremi Domini, pro alimento Servientium reddi juſſit, nec non Domos, Tributa, Caſtra, Villas, munitiones, poſſeſſiones & quævis bona, ac alias res mobiles & immobiles, ad Eccleſiarum pia loca, & religioſa opera, perſonasque Eccleſiaſticas ſpectantes, ac etiam pauperum hominum in ipſorum Bonis degentium rapuerit, invaſerit, occupaverit, aut illicite detinuerit, exactionaverit, aut occasione pignoris aliquid extorſerit, aut quovis quæſito colore gravaverit; vel rapi, invadi, detineri, occupari, impignorari, exactionari mandaverit, ordinaverit, ſeu ratū habuerit; aut raptorem, invaſorem, occupatorem, detentorem illicitum cum re rapta, invaſa, occupata, vel detenta conſervaverit, ſeu in deſenſionem acceperit, aut notorium damnum & manifeſtam injuriam intulerit, niſi omnia & ſingula rapta, invaſa, detenta reſtituerit, nec non de injuriis & damnis illatis condignam emendam & ſatisfactionē

im-

impenderit, cum ipsorum complicitibus PÆNIS ET CENSURIS ECCLESIASTICIS debent subjacere, Tamen quia personarum nonnullarum Sacularium Regni Nostri adeo irrepsit & inolevit iniquitas, quod pœnas & censuras Ecclesiasticas in & contra tales, in sensum dati reprobum, ultra Annum animò indurato, in contemptum clavium sanctæ Matris Ecclesiæ, animarumque suarum periculum, Statutorumque prædictorum vilipendiū, & scandalum Christi fidelium sustinere non formidant; propter quarum culpam Divinæ ultionis gladius sæpius perimit innocentes; unde etiam pullulant hæreses, & varia animarum insurgunt pericula. Nos igitur, qui intentis desideriis, tamquam Tutor & conservator privilegiorum, & libertatum in Ecclesia, personarumque sibi subjectarum propagatione ac libertatis Ecclesiasticæ pro debito Nostra affectamus, ex animo ad executionem Statutorum præmissorum procedere cupientes, ex, eo etiam, quod quos timor Dei, & mucra Spiritualis à malo non revocat, pœna temporalis debet coercere, præsentis Nostro Regio Decreto de unanimi Baronum Nostrorum voto, scientia & assensu volumus, & decernimus, & irrefragabiliter constituimus perpetuà observare, ut dum aliquis Indigena cujuscunque Status & conditionis propter raptum Decimarum, aut aliarum rerum Ecclesiasticarum detentionem, aut ratione excessuum quorumcumque, sive etiam in contumaciam de non parenda

mandatis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ sententiâ excommunicati-
 cationis jussu fuerit innodatus, aut eam ultra Annum le-
 galem contumaciter sustinuerit, neque curaverit ad gre-
 mium S. Matris Ecclesiæ redire, extunc, Annò hujusmo-
 di elapsò, omnia bona ejusdem Excommunicati mobilia &
 immobilia, quæ tunc possidebit, debent recipi per locorum
 Capitaneos, quibus subjacet, & apprehendi tenenda & pos-
 sidenda tamdiu per Capitaneos, quousque per excommuni-
 catos hujusmodi vel Capitaneos memoratos, de hujusmodi
 Bonis damna & valor rei plenariè exsolvatur &c. A gdy
 potym ná Seymie Roku 1563. zá práktykã prze-
 ciwnych Wierze świętey Kátolickiey, tá exekucyã
 contra insordientes in censuris Ecclesiasticis iest znie-
 sionã, nietylko ná tymże Seymie in facie Reipublicæ,
 przeciwko teyże Konstytucyi, exekucye znoszą-
 cey, protestowáli się Biskupi z Posłami Ziemskie-
 mi Kátolikami, ále y ná drugim Seymie w Roku
 1565. następuiącym też protestacye swoje powto-
 rzyli. Takowym zaś protestacyom y sam ná ten
 czás Krol Zygmunt August *adhesit*, iáko o tym iest
 iego Reskrypt y Dekret w te słowá: *Sigismundus
 Augustus &c. Significamus tenore presentium, quorum in-
 terest, univērsis & singulis, presentibus & futuris horum
 notitiam habituris, eumodo constituti personaliter coram
 Nobis in presentia Prelatorum, & Nuntiorum Terrestrium*

in moderna Conventione Generali Petricoviensi congregatorum, Reverendissimi in Christo Patres DD, Jacobus Uchánſki Archiepiſcopus Gneſnenſis, Primas, Philippus Pádniewſki Cracoviensis, Nicolaus Wolſki Vladislaviensis, Adamus Konárſki Poſnamiensis, Albertus Stározrzebſki Chelmensis, Dionyſius Secygniowſki Camenecensis, Episcopi, nomine ſuo & aliorum Dominorum Episcoporum abſentium, ac Status totius Eccleſiaſtici & Spiritualium Regni Noſtri, productis & exhibitis factis & inſcriptis ſolemnibus proteſtationibus, etiam verbó ibidem ante biennium, videlicet Annó 1563. publicè & per expreſſum proteſtati ſunt ſuis, & aliorum Nuntiorum Terreſtrium idem ſentientium nominibus; quòd quantum in ipsis eſt, nequaquam conſentire poſſunt, neque conſentiunt in ea placita, Conſtitutiones, Decreta, & declarationes quaſcumque in præjudicium Eccleſiarum Dei, & Status Spiritualis, in hac Conventione generali quomodocumque ſtatuantur contra jura & libertates Eccleſiaſticas, & in derogationem libertatum Eccleſiaſticarum literis, privilegiis, Statutis, Conſtitutionibus & Indultis per olim Sereniſſimos Principes, & Dominos Duces & Reges tum uſu continuo ab antiquo approbatarum, quibus publicè cautum eſt & proviſum, nullas debere fieri in eodem Regno Conſtitutiones, niſi de omnium Conſiliariorum conſenſu & voluntate, ac etiam quòd nullus Status in alium libertate gauden-

dentem potest quidquam novi, præsertim contra jura, libertates, & immunitates alterius statuere, per quod alter Status gravaretur, & in ipsis suis libertatibus opprimi posset. Aliis quoque Senatoribus, & Terrarum Nuntiis, præsertim Catholicis, repugnantibus; consensumque suum denegantibus intelligentesque & advertentes prædicti D. D. Archiepiscopus, & Episcopi, in præsentè Conventione nonnulla Statuta & Constitutiones ad nonnullorum Senatorum, & Nuntiorum Equestris Status instantiam, contra jurisdictionem, Religionem, & immunitates Ecclesiasticas fieri & laudari, præsertim de & super executione Processuum à Foro Spirituali ad Capitaneos loci remitti solitorum, roboratione seu confirmatione Constitutionis ante biennium latae, iterum atque iterum protestati sunt, sibi que de remedio justitiæ provideri petierunt. NOS verò volentes unicuique, quod suum est, reddere, & agnoscentes, Nos æquè Spiritualibus ac Sæcularibus jura, immunitates, libertates, ac privilegia confirmâsse tam literis quàm jurejurando Nostro; ideoque inviolabiliter eadè conservare & manutenere debere, & protestationes ipsorū Reverendissimorum Dominorum consignari jussimus: ADHÆRENTES insimul protestationibus in facie Reipublicæ factis tam Consiliariorum, quàm Nuntiorum Terrestrium, præsertim Catholicorum, qui sartatecta jura Ecclesiastica omnia, & personarum Ecclesiasticarum esse voluerunt & postulâvant, ac ipsos, imprimis verò Ecclesias omnes in juri-

bus, libertatibus, immunitatibusque earundem conservandos, manutenendos esse duximus; prout conservamus, manutenemus, & conservari ac manuteneri, per Nos, & Successores nostros perpetuis temporibus & in ævum decernimus. In quorum fidem &c. Dat. Petricoviæ in Conventione Generali die Sabbatho ante Dominicam Ramis Palmarum Annó Domini 1565. Regni Nostri 36. Annó. Ták tedy non obstantibus factionibus A catholicorum, ktorzy dlá uniknieniá Censur Kościelnych, y ich skutku tym poszli wynalázkiem, żeby Dobrá tych, co w exkommunice o krzywdy Kościelne ultra Annū in-sordescunt, nie były przez Stárostów według práw dáwnych y zwyczajú exekwowane: iednakże y ná-tenczás dawne práwá się utrzymały, chociaśz nowe per intrusionem wprowadzić usiłováno: trwały exekucye po dáwnemu, poki Rzeczpospolitá zá postanowieniem Trybunátów Koron: inszy sposob przerzeczoney exekucyi Censur Kościelnych nemine contradicente niepostanowiła. Jest ieszcze do teyże Kátegyri Dziesięcin y Censur Kościelnych Dekret czyli Reskrypt Krolá Zygmuntá I do Rád Ziem Pruskich dány w te słowá, Sigismundus &c. Magnifici & Generosi sincere Nobis Dilecti. Accepimus literas Vestras, quibus, nescimus, prolixè magis, an indigne, Nobis adversus Decretum Nostrum de
solven-

solvendis Decimis Domino Episcopo Vladislaviensi, quod Anno superiore juste & æquanimiter tulimus, respondetis; docentes Nos, quasi novum Christianum de Lege gratiæ, de sublato Sacerdotio Levitico, de non contribuendo Pastoribus nisi pascant, & aliis tritis Apostatarum cantilenis; non temperantes interim ab aculeis; in vestrum Episcopum & pastorem. Unde vehementer miramur, quæ est ista nova Christiana ratio; Quia per Legem gratiæ, quæ tantum legi iram operanti contradicit, per libertatem Evangelicam, quæ tantum servituti peccati opponitur, duplex atque ingens peccatum adversus Divinas, atque humanas Leges committitis: alterum non reddendo proximo suo, atque adeo Pastori suo, quæ sua sunt; alterum Decretis & literis Principis sui non parendo. Si per Legem gratiæ liber est populus à solvendis Decimis, quæ Ministris Dei debentur; eadem lege liber erit à solvendis tributis, quæ aliis Ordinibus & Potestatibus debentur: nam Lege gratiæ omnes pariter Christiani in libertatem sunt adsciti. Si ob sublatum Sacerdotium Leviticum non plus habent Sacerdotii Christiani Sacerdotes, quàm id, quod commune est omnibus, neque illis suos proventus debent; pari ratione abolitò Regno Judæorum, Christiani Principes non plus erunt Reges, quàm cæteri Christiani, nam per Legem Gratæ omnes ex æquo Regale Sacerdotiū esse censentur. Quod si Christiani principes Decimas & proventus

tus successoribus Apostolorum non recte contulerunt; minus recte Apostolis ipsis primi illi Christiani pretia bonorū suorum conferebant. Si nefas est, Pontificem ob non red-ditas Decimas Populum excommunicare; majus erit nefas quòd Apostoli, ob negatam pecuniam Ecclesiæ dicatam, utraque morte condemnabant. Si non est pendendum Pa-stori, nisi pascat & doceat, non pendendus erit etiam à plebe suus census Militi, nisi militet, & populum Dei de-fendat. SI DENIQUE NON SUNT VALIDÆ DO-TES, ET PRIVILEGIA MAJORUM NOSTRORUM ET ANTECESSORUM ECCLESIIIS COLLATA, CU-ꝛUS ERUNT FIRMITATIS ILLA, ALIIS ORDINI-BUSSUB PARIBUS SIGNIS, PARI ATRAMENTO, ET PELLE CONCESSA? Atque hæ sunt illæ Evange-licæ rationes, quæ nunc orbem terrarum seditionibus, tu-multibus, perjuriis & sacrilegiis implent. Gravi igitur, & molestissimo animo ferimus, quòd adversus Decretū No-strum tales literas talibus impiis consutas dogmatibus mi-seritis, quæ non solum indigna sunt auribus Nostris & ab universa Ecclesia Catholica damnata, sed etiam à Nobis & aliis Christianis Principibus vetita. Proinde denunti-amus Vobis hanc immutabilem sententiam & voluntatem Nostram, quòd Decretum ipsum Nostrum nulla ex parte mutaturi, neque Dominum Episcopum, & jura ipsius No-stro debito patrocinio deserturi sumus. Et si in ea contu-
macia

macia perseverare volueritis, Nos id, quod ad justum & Christianum Principem pertinet, exequemur. &c. Co
 tandem daley względem Dzieśięcin nastąpiło, w
 Konstytucyách Koronnych Anno 1578. 1581. &
 1588. opisano: to iest, że w tych wszystkich Kon-
 stytucyách *in ordine* Dekretow Trybunału Koron-
 nego exekucye *ad compositionem inter Status* suspen-
 dowáno: A zaś ná Seymie Roku 1607. rzeczono:
 SĘDZIOWIE ZIEMSCY, Y URZĘDY GRODZ-
 KIE TAKOWYCH SPRAW SĄDZIC, Y EXE-
 KWOWAC NIE MAIĄ; z których Práv to się po-
 kázuie, że *Forum* o Dzieśięciny, iáko z początku
 bywało w Sądzie Duchownym, tak toż własne *For-*
um o Dzieśięciny w tymże Sądzie przyznała Kon-
 stytucyá Roku 1543. determinując *Lege perpetua*
 Spráwy do Sądu Duchownego należące, y należec
 májące. Tá tedy Kontrówersyá *de Foro competen-*
te, Práwem dopiero wspomnionym będąc uspokoi-
 oná, wżczęła się w kilkádzieśiat lát potym infzá
 znowu kontrówersyá, iuż *non de foro Decimarum*, ale
de qualitate, to iest, czyli *in natura*, czyli *in quota pe-*
cunie certa, Dzieśięciny miály bydz oddáwane? Od-
 kładáno to ząwsze od Roku 1578. *ad compositionem*
inter Status: á że się Trybunały, y Ziemstwa wdá-
 wały w sędzenie tego, suspendowáno exekucye
 Dekre-

Dekretow Trybunalskich do teyże Kompozycyi; á zaś Ziemstwom Spraw takowych sądzić, Grodom exekwować Dekretow zakázano. *Tandem* w Roku 1635. *interueniente auctoritate S. Sedis Apostolicae* stanęła Kompozycyá o Dzieięćiny, w te słowá : „Dzieięćiná z máiętności Nászych Krolewskich „wytyczná wolno zostaie, á zaś z dobr Szlacheckich, Biskup káždy cōpositiones Rectorū factas „& faciendas, kwity dáwne y kontrákty perpetuò „approbabit : á gdyby Rektor Ecclesiae niechciál „się zgodzić cum Hærede, ná instáncyą káżdego „Szláchcicá, Biskup przybráwwszy duos ex Capitulo genere Nobiles, takowe kompozycye decydowác, y ápprobowác będzie. Ktore kompozycye wolno będzie káżdemu do Akt Grodzkich podác, áby potomność ná potym do podobnych dyfferencyi nieprzychodziłá. A o Dzieięćiny takowe pieniężne z tych kōpozycyi ápprobowane y decydowane, process ná Kwerelách sine appellatione. Ci zaś, ktorzy przy Wytycznych zostáwác się zechcą, process do Ziemstwa, á z tátd do Trybunálu mieć będą. To práwo reasummowálá Konstytucyá Roku 1678. temi słowv: Práwo o Dzieięćiny podług Konstytucyi 1635. áby in executione zostáwało, *authoritate* pra.

„praesentis Conventus postanawiamy: á któryby „Dekret przeciwko wzwyż wyrażoney stanał, nullitati má subjacere. &c. &c. A lubo taká Konstytucyá Seymowá Kompozycyi stanała, iednak Stány Rzeczypospolitey nigdzie iey do exekucyi nie przyprowadziły; gdyż áni Stán Swiecki ná ten czas zaráz po uformowanym tym Prawie, nietylko żadnych Kontráktow, áni kwitow dáwnych nie produkował *coram Ordinariis Locorum* do approbacyi; áni w żadnym Woiewodztwie o kompozycyá, od owego Roku poczynaiąc, żaden Szlachcic u Biskupá nie czynił; áni teź w żadnym Grodzie *vestigium aliquod extat*, żeby *ad formam* przerzeczoney Konstytucyi kompozycyá ułożoná, y do Akt Grodzkich podaná była, áby ná potym do podobnych differencyi nieprzychodziło, *alias* iáko toź Prawo wyrażá: owżem wiele zácných Fámilii kompozycyi takowych cále przyiác nie chciáły; á miánowicie Opáliński Woiewodá Poznański Stárostá Generál Wielkopolski przeciwko uchwáloney kompozycyi uczynił *Manifest cum obtestatione* Sukcessorow swoich, áby *moribus antiquis* z Dobr ich szła Dzieśięciná; co teź po dziś dzień *observatur*. Ani się tám w te spráwy Sąd Ziemski nie wdáwał, áni wdáie. W inszych teź Woiewodztwách, á miánowicie w Krákowski, sá

E

świe-

świeże przykłady między żyjącemi ludźmi, gdzie z Kompozycyi zrzuciwszy się, *regressum* uczyniono *ad Decimam in natura*; y świeższy iefzcze przykład iest w Woiewodztwie Poznańskim w sprawie między JPP. Bendorfskim y Wilczyńskim z iedney, a JX. Koszutskim z drugiey strony, kiedy approbowaną *per Officium Ordinarii Posnaniensis* Kompozycyą o Dzieśięcinę, sami *Nobiles revocaverunt, appellarunt*, y do Dzieśięciny *in natura* powrocili się. Ze się iednak *his non obstantibus*, Manifestá, Memoryáły, y różne Skryptá w niedáwnym czasie uczynione, & *in publicum* wydáne do wspomnioney Konstytucyi Roku 1635. referują; zączym o tymże Prawie mówiąc, *bene observandum*, że będąc napisáne pod tytułem tym włásnym: KOMPOZYCYA O DZIEŚIĘCINY. *in toto contextu suo, & tenore* nie má w sobie nic innego, tylko też o Dzieśięcinách *ex compositione* mąteriją: o iákie to dzieśięciny *ex compositione* pochodzące, *Forum* o pieniężné w Grodzie; o Wytyczne zaś w Sądzie Ziemijskim, a z apellacyi w Trybunále, iest tą Konstytucyą opisáne *præcisè in facto & casu* zaszłych uczynionych approbowanych, y od Biskupá decydowanych kompozycyi: ale *non item in causa juris*, to iest, gdzie záchodzi kwestyá, czyli Dzieśięciná *in natura secundum Jus commune*, czyli też *ex Compositione*

ne

ne secundum jus speciale, sive Legem Anni 1635. należy?
 Albo też, *an ad formam inodò dicta Lege præscriptã Com-*
positio hujusmodi facta, solemnifuta, approbata & decisa
 fuerit, vel non? Takowych kwestyi, trudności, y kã-
 tegoryi uznãnie do Sądu Ziemskiego, lub Grodz-
 kiego cãle nie należy, àle iest to *præcisè causa fori Ec-*
clesiastici; iãko w tey mierze Jurysdykcyã Ducho-
 wnã, nietylko wszystkiemi dãwnieyszemi *Ann. 1433.*
1458. 1528. & 1543. Stãtutãmi, àle też tã samã
 Konstytucyã Roku 1635. y innemi wszystkiemi, kto-
 re tylko dopiero wspomniane Prãwo o Dziesięci-
 nãch reasummowały, iest obwãrowanã kiedy rze-
 czono: „ *Compositiones Rectorum factas & faciendas,*
 „ Kwity dãwne, y kontrãkty *Loci Ordinarius approba-*
 „ *bit,* à gdzieby się Duchowny zgodzić niechciãł, *Loci*
 Ordinarius decydowãc y àpprobowãc bẽdzie: Rzecz
 zãs iest cãle niepoiętã, iãk kto *non auditã nec cognitã*
 causã, mã decydowãc y àpprobowãc Kwestyã iãkã.

Te tedy wszystkie Prãwã *pro basi & fundamento*
 położywszy, teraz nã wzwyż wyrażone w Mãnife-
 stãch, Memoryãłach, projektãch, y w listãch rozpi-
 fanyh *querimoniarum capita,* porzãdkiem swoim *sub-*
 jiciuntur Repliki pro veritate,

Kwe-

E2.

Kwerymonia I.

Przez pozwy do Sądu Duchownego o Dzieśięciny,
dzieie się Ewokacyą przeciwko Prawom *Ann.*

1433. 1578. 1635. 1670 & 1678.

Replika pro veritate

PRawo 1433. má te słowá w sobie wyrażone :
Volumus, quòd Laici ad torum Ecclesiasticum non tra-
bantur, nisi Causa sit Spiritualis, vel Spiritualis an-
nexa, aut debitum sit decimale. Toć zátym nie po so-
bie *ex adverso* allegowáno tę Konstytucyą, y owszem
przeciwko sobie. A ponieważz wszystkie Prawá
de evocationibus dokładnie to máią w sobie, że tylko
zákázuią, żeby Osoby świeckie *pro re merè Seculari*
do Sądu Duchownego niepociągác (*Vide constit. An:*
1505. 1510 & 1519) więc żeby się weryfikowála kwe-
rymonią, iáko pozywaiąc Świeckich do Konsysto-
rzá o Dzieśięciny, dzieie się ewokacyą, trzebá
wprzod dowieść, że Dzieśięciny & *Fus decimale* iest
to *quid merè Seculare*: temu zaś wszystkie Prawá, y
generálne wszystkich uczonych zdánie przeczy. Je-
żeli bowiem prawowierni Krolowie stánowiąc iá-
kie prawá o Dzieśięcinách, zázwsze *adhibuerunt admi-*
niculum Bilkupow, toć tym samym przyználi, że dyf-
pozycyą y rozporządzenie Dzieśięciny do Ducho-
wney

wney Zwierzchności należy. Przytoczono o tym wyżej Prává *Annó 1369. Tit. Jaroslao Archiepiscopo Gnesnensi assidens Rex, secum unà statuit &c.* Także Roku 1433 *Bodzanta Episcopus Cracoviensis constituit &c.* Tegoż Roku tit: *De raptura Decimæ*; także Roku 1458. tit: *Privilegium Vladislai Regis* napisano, że *Detentores, & raptores Decimarum Ecclesiasticarū Censuræ Ecclesiasticæ subjiciendi sunt.* Státut zaś *Anni 1543* między Správami do Sądu Duchownego należącemi wyraźnie kładzie Dzieiesięciny: *Item ad Judicium Spirituale pertinet judicare pro Decimis.* Którym to dawnym Státutom żadne poslednieysze Právó nietylko *non derogavit*, ale owszem Konstytucyá *Ann. 1635* zá wyrażnym Stolicy Apostolskiej pozwoleniem zaszła, samym tylko Biskupom stánowienie, approbowanie, y decydowanie Kompozycyi o Dzieiesięcinę oddała. Co się tycze Státutu Roku 1543. tenże Státut iest *in confirmatione Jurium generali* Krolá Zygmunta Augusta *Annó 1550.* y znowu *An. 1678.* daleko poznieyszą po owey *Anni 1635.* Konstytucyą, tit: O EWOKACYACH z wfzyskimi generalnie *de evocationibus* Právami wyraźnie reassummowany. Idzie zátym, że wniesioná *de evocatione in causa Decimarum* Kwerymonią wcale *evacuatur.* Ale Stán Duchowny nierownie spráwiedliwiey záli się o ewoká-

wokącyą nigdy niepraktykowaną, Prawem Boskim, Kościelnym, a nawet y Koronnym zakázaną; kiedy Konfystorze *inauditó Exempló* do Trybunátu zapozwáno: przez co z wzruszeniem z gruntu Praw Oyczytstych, y náyfundamentálnieyszych (ná których *uterque Status* tey Rzeczypospolitey, to iest Duchowny y Swiecki, iáko *in cardinibus* wolności y swobod zobopolnych iest záfadzony) Duchowná jurisdikcyá pod Swiecká má bydz pociągnioná. Daley zás replikuiąc ná Prává w teyże Kwerymonii *ex aduerso* allegowane: Konstytucyá Roku 1578. *caele non facit ad casum, & questionem evocationis* o Dzieśięciny, poniewász o czym inszym tráktuie następującemi słowy nápisaná. A gdzieby kto *ex causa Civilis* criminalem czyniác, ná Seym, ábo zá Dworem kogo wyzwał; tedy gdy będzie przez nás zá Dworem uznáná *causa Civilis*, má takowy *Evocans pœnâ sessionis Turris, & 100. marcarū condemnari*, a správa má bydz odesłaná *ad Forum competens &c.* Ná ostátek, Konstytucyá Roku 1635. iuz wyzey *de tenore suo* wypisaliśmy; ále w niey áni wzmiánki niemász *de evocatione*, ani teź przez nie *Juri & foro Ecclesiastico* respektem Dzieśięciny *derogatum est*, kiedy práwo ápprobowaniá y decydowania onychże Biskupom iest przyznáne; co *causá*

non cognita żadną miarą bydz niemoże, iáko się iuz powiedziało, & *ratio dicitur*. Trzebá *ante omnia* pokázac, że bylá instáncyá *ab aliquo Nobili Hærede Bonorum* o ápprobácyą y decyzyą Kompozycyi o Dzieśięcinę uczynioná *apud Ordinarium Loci*; á nie prywátne iákie między Osobámi ułożeniá, umowy, y zгоды; gdyż te niemogą *valere*; iáko *formá à Lege præscriptá carentes conventiones, nec auctoritate Ordinaria approbatæ*.

Kwerymonia II.

Te Práw pośtanowieniá nie sá tylko pro *authoritate Reipublicæ*, ále teź żeby Duchowni w wlásnym *interessie* nie byli rázem *Judices & Vindices*.

Repliká pro veritate.

POwága Rzeczypospolitey w śtanowieniu Práw iákichkolwiek iest zarowná y wspólná *utrique Statui tam Spirituali, quam Seculari*, y bez zgodnego obudwoch tychże Stánów pozwoleniá żadne Práwo wáźnie śtanąć niemoże: poniewász tedy *authoritate Reipublicæ* śtanęło Práwo 1543. wktorym między Spráwámi do Sądu Duchownego náležącemi położono Dzieśięciny: *ad Judicium Spirituale pertinet judicare pro Decimis* y niebyło ná ten czás u ták wielkich Ludzi téy suppozycyi, że Duchowni w wlásnym

inym intereffie będą *Judices & Vindices*; toć y w naszym wieku tá rzecz *in suspicionem trahi*, y Duchowienſtwu *odium conſciſcere* niepowinná; ile że táż ſamá rácyá, ktorá jurysdykcyi Duchowney *opponitur, per retorſionem argumenti, obſtat* jurysdykcyi Swieckiey. Jákoż ieżeli Duchowni niemáią ſądzić ſpraw o Dzieſięciny, żeby nie byli rázem *Judices & Vindices Decimarum ſibi debitarum*; toć z teyże ſamey rácyi Sędziowie Swieccy nie powinni ſądzić o Dzieſięciny; bo w tym máią właſny intereſs będąc obligowani do wydania Dzieſięciny. Gdyby zaś Sędzia Swiecki taką ſprawę ſądził, byłby *idem Judex, qui Reus, & inverſo rerum ordine*, ſądziłby Dłużnik ſwego Kredytora: ále tey inkonweniencyi *tertius interveniens*, Prawo Oyczyſte ſkutecznie zabiegło, opifałszy ſprawy káżdemu Sądowi przyzwoite; á Duchownemu Sądowi *ſecundum omnem Juris competentiam*, Sprawy o Dzieſięciny przyznáłszy *Item ad Judicium Spirituale pertinet judicare pro Decimis*.

Kwerymonia III.

Rzeczpoſpolitá, ktorey Obywátele z ſzczerey pobożności nádáli Dzieſięciny Kościołom, niemogłą onychże *privare jure ſądzenia pro Decimis*.

Repli.

Repliká pro Veritate.

Nigdzie o tym nádaniu Dzieśięcin do Kościo-
 łow od Swieckich Obywátelow tey Rzeczy-
 pospolitey *constat*; owszem opisało się wyżej
 §. III. że zszczodrobliwości y nádaniá dáwnych
 Krolow y Xiążąt wszystkie *Hereditates & bona tran-*
siverunt in possessionem Nobilium cum onere præstandi Dec-
imam. Swiádkiem tey práwdy jest Státut Roku
 1528. tit: *Sigismundus Rex ad Consiliarios Terrarum*
Prussie. wktorym czytámy te słowá: *Christiani Prin-*
cipes Decimas successoribus Apostolorum contulerunt &c.
 A zátym, kiedy Konstytucyá Roku 1543. dyspono-
 wała, *ad Judicium Spirituale pertinet judicare pro Deci-*
mis, nikogo przez to *jure suo privavit*, ále owszem
Jus proprium Stánowi Duchownemu spráwiedliwie
asseruit. Nie wdáiemy się tu *in discussionem* Kwestyi,
 ieżeli Rzeczpospolitá *in tribus Ordinibus pro Comitibus*
legitimè zgromádzoną, może álbo niemoże zá po-
 wszechną wszystkich Stanow zgodą, kogo *privare*
jure suo?

Kwerymonia IV.

Dlá tego Deputáci Duchowni są w Trybunale, áby
 Káždy Stán był swoim ubespieczony Sędzią.

Replika pro Veritate.

F

Kon-

Konstytucyá *Anni 1607* wyráziła *per expressum* ktore spráwy Duchownych do Trybunálu przychodzące náleżą do decyzyi Deputátow Duchownych rázem z Swieckiem; to iest szczegulnie względem wszelkich krzywd z Dobr dziedzičných Osob Duchownych, á nie Kościołom nádanych. Dobrá zaś Kościołom tak dawniey nádane, iáko teź *ex commutationibus* przyłączone, *eo tempore, ac in futurum* dawnemi prerogatywami Kościelnemi záfzczycáć się máią: te zaś prerogatywy nie są in-sze, tylko *immunitas à Foro seculari, & immunitas à ser-vitio ac oneribus publicis*. Zásiadáiący tedy w Trybu-nále Deputáci Duchowni sádzą náprzod *Causas civili-les, Terrestres, & granitiales tam ex actoratu quàm reatu* Osob Duchownych, póchodzące z Dobr ich wła-snych Dziedzicznych, á nie ná Kościół nádanych. Powtore, sádzą wfzystkie in-sze spráwy *ex actoratu Spiritualiu* o gwált lub krzywdę Dobrom ná Kościoły nádany uczyntoná (wyiáwfszy iednák *causas Decima-rũ ex compositione* ná pieniádze, také *Causas censuũ Ec-clesiasticorũ, aliàs* o Wyderkáuffy, y in-sze spráwy, kto-re práwo Keronne, á mianowicie Konstytucyá Ro-ku 1635. excypowála, zleciwfszy onychże decyzyą Grodom *sine appellatione* do Trybunálu) Ale wzglę-dem Dobr ná Kościół nádanych *persona Spiritualis*
nie

niemoże *ex auctoritate Secularis* do Trybunału bydź po-
 ciągnioną *Lege vetante*; ponieważ Dobrą Kościół
 nádane, nietylko *vigore* Konstytucyi Roku 1543.
 Sądowi Duchownemu są podległe, ale też przez
 Konstytucyą *Anni* 1607. przy dawnych prerogaty-
 wach y wolnościach Duchownych zachowane; wy-
 iąwszy szczególnie sprawy graniczne. Nie dla te-
 go zaś Deputaci Duchowni zasiadają w Trybunale,
 żeby **KAZDY STAN SWOIM BYŁ UBESPIECZO-
 NY SĘDZIĄ** (aliásby wszystkie insze Duchowne
Subsellia znieść trzeba) ani też dlatego, że w Ducho-
 wnych Osobach *supponitur* większe przywiązanie y
affekt erga Ecclesiam (bo ten, y w Braterskich Jch-
 mościow Swieckich sercach *optime viget*) ale z tey
 racyi Duchowni w Trybunale zasiadają z Swieckie-
 mi, iż Rzeczpospolitą, według formy swoiey, iest
 złożoną nietylko z samego stanu Swieckiego, ale
 y z Duchownych: iako o tym Statut Zygmunta *in*
Conventione generali Cracoviensi Anno. 1532. świadczy
 temi słowy: *Cum magna pars Reipublicæ nostræ in Statu*
Spirituali consistat &c. Ciż sami Duchowni będąc *as*
de ossibus, & sanguis de sanguine Przezácnych Fámilii
 Stánu Rycerskiego, słuszną rzecz iest, aby z ro-
 wnemi sobie Bracią równie iák w Senacie zasiadają
 tak y w Trybunale *Subsellia occupant*: à iako Ducho-

wni większą rzeczy do Bogá y Kościoła iego należących wiadomość mieć powinni, ták oneyże Jchmościom Bráci Swieckim, żeby niezawodzili sumnieniá swęgo przed Bogiem stráśznym Sędzią, (ktory *justitias nostras judicabit*) kómmunikowác mó-gą.

Kwerymonia V.

Wspráwách o Dzieśięciny ordynárynié Swieccy
in Foro Spirituali succumbunt.

Repliká pro veritate.

TA kwerymonia, że má konnexyá z wyrażoną wyżey *Num! 2do.* y má *motivum* z wlásnego interessu, ktorego *sollicitudo* Duchownym *imputatur*; więc referuiemy się do Repliki *eódem locó* dáney. Tylko się *vice versa* pytámy, ieżeli Duchowni *in Foro Sæculari* nie często dosyć *succumbunt*? Naylepieyby było, gdyby się káždy w Domu osádził, á od-dáł bez kłótni, co kómu náleży:

Kwerymonia VI.

Stán Rycerski gravatur appellacyámi od Sądu Duchownego do Rzymu.

Repliká pro veritate.

JAK się Ludzie Stánu Szláchecckiego z Duchownymi *in personalibus Criminalibus, & in Civilibus reali-*
bus

bus Causis sądzić maia, *provisum est* dwiema Konstytucyami Seymu Roku 1635. Pierwszą za wyraźnym Stolice S. pozwoleniem; *disponit*, że Każdy Duchowny pozwany *in causa personalis criminali*, mieć będzie *forum intra Regnum; eo ordine instantiarum servato*, iako jest opisany *in Brevis Apostolico*, ktore do Metryk Koronnych; y Akt Grodzkich Warszawskich jest podane: Druga zaś Konstytucyá Kontrowersyą *de Foro in Causis civilibus realibus* uspokoiła. Więć *quod semel placuit, amplius displicere non potest*.

Kwerymonia VII.

Lubo w Starym Testamencie Dziesięciny były *de jure Divino*, ale w nowym Testamencie żadney o tym niemasz wzmianki; owszem jest *contrarium* w Ewangelii Matth. cap. 23. A gdyby Dziesięciny były *de jure Divino*, toby wszędzie iść powinni, a przecię w wielu mieyscach nie idą, iako to w Francyi, w Włoszech, y w Litwie.

Repliká pro veritate.

Ponieważ ná nic się nieprzydą *hoc loco* wdawać się w dysputę *ex Jure Canonico*, więc szczegulnie *opponimus* Statut Władysława Jagiełła § 3. prawie *per extensum* wypisany, a w którym słowá tego Krolá wielkiey świątobliwości, godne są osobliwey

bliwey uwagi. *Decimas sibi Deus in signum universalis & supremi Domini pro alimento Servientium reddi jussit.* Jeżeli tedy *universale & supremum Dei dominium*, iest *juris Divini*, toć y Dzieśięciny, ktore sobie Pán Bog *in signum ejusdem Domini* záchował, są *juris Divini*. Przyznáiemy, że w różnych mieyscäch *pro diversitate* Kráiu, różne dochody Kościołom są náznaczone (iákoto *passim* ná Rusi Ospey, Máldráty *in grano*, á w Fráncyi y w Litwie Wioski y grunta; gdzieindziey zaś winnice, iákó w Włoszech) ále niemá sz Chrześciáńskiego Kráiu, gdzieby á lbo Dzieśięciny, á lbo zámia st onychże *alterius generis* prowentá determinowane nie były. Przydá się ieszcze w tey máteryi záyrzec w Reskrypt Krolá Zygmunta do Rád Ziem Pruskich, & *ad casum* nozemus surowá reprehensivey: *Docetis nos de lege Gratiae, de sublato Sacerdotio Levitico, & aliis tritis Apostatarum cantilenis &c.* Kto zaś twierdzi, że w Nowym Testamencie niemá sz wzmiánki o Dzieśięcinách, iest *peregrinus in S. Scriptura*; gdyż w listách S. Páwła *ad Ephesios & Corinthios* dosyc o tym wyraźne są texty. Sám teź Zbáwiciel náš *Matth. cap. 10. v. 10.* náuczá: *Dignus est operarius cibo suo.* A zaś *Luce cap. 10. v. 7.* tudziesz *1. ad Timoth. cap. 5. v. 15.* nápisano: *Dignus est operarius mercede sua.* Author Memoriału słowá Ewángelii *Matth.*

cap.

cap. 23. v. 23. ucinkiem tylko, *non fideliter* przy-
wodzi; bo Pan y Zbawiciel nasz *hęc locó* nietylko nie-
znosi Dzieśięciny, ále owszem ie nakázuie, repre-
hensyą swoię konkluduiąc: *hęc oportuit facere, & illa*
non omittre.

Kwerymonia VIII.

Manifesta przeciwko niektórym Konstytucyom od
Duchownych zániesione non obstant Práwu; gdyż
wolno káždemu kontrádykować in facie Reipubli-
cæ, gdyby y Seym zepsować.

Replika pro veritate.

JEżeli káżdą protestacyá *justa & rationabilis* po-
winná tak in *Judicio*, iáko teź *extra Judicium con-*
siderari iáko *remedium in preservationem juris pro-*
prii, & ad avertendam injuriam naturali jure adinventū;
á iákkże protestácye czyli Manifestá, *non in re & nego-*
tio personali privato, ále *in causa publica Status* zánie-
sione; Protestácye *pro juribus Reipublicæ & Ecclesie sal-*
vanandis; Protestácye przeciwko gwałtowney impo-
zycyi práwá od iednych ná drugich *inter Constatus*
per omnia equalis (bez ktorych konsensu ná Práwo,
żádne Práwo w tey Rzeczypospolitey stáwać nie
może) ułożonego uczynione; iakoż, mowię, Máni-
festa y protestácye, ktoremi *antiqua Reipublicæ forma*
y fun-

y fundamentálne wszystkich Stánow przywileie *asseruntur*, niemáią mieć żadney Konfyderácii, ani Práwu bez powżeczney drugich *Constatuum* zgody postanowionemu *obstare*? Mieli záfwsze Cni Przodkowie Stánu Rycerskiego w wielkiej powódzetákie Duchownych Osob protestácye: iákoż czytámy w Aktách Grodu Płockiego *feriá quintá ante festum Nativitatis B. M. V. Anno 1573.* że Rády Swieckie, protestuiąc się, przeciwko niektórym artykułom Konwokácii tegoż Roku, całemu Duchowienstwu, á mianowicie Piotrowi Myszkowskiemu Biskupowi ná ten czás Płockiemu, swoim, y Potomkow swoich wiecznemi czasy imieniem dziékuia, iż przy powinności swoiey, iáko prawemu Pásterzowi náleży, wiernie stoiąc, ná szkodliwe artykuły onych Konfederácii pozwolić niechciał. Już to wyżej pokazáliśmy, że Duchowienstwo protestowáło się *in facie Republicæ* przeciwko szkodliwym artykułom; ále że *liberum veto* niechcieli nigdy Duchowni zażywać *in destructionem, sed in edificationem*, dlá tego Seymow niepsowáli; ile że nie przeciwko Seymowi, ále tylko przeciwko niektórym punktom *Juribus & libertatibus* przeciwnym protestowáli się; pokazuiąc że Práwo, ktore *non ex consensu unanimi* Stánow iedni przeciwko drugim wprowadzić usiluią, *in fun-*
damen-

damento Turium cardinalium Reipublicæ, á osobliwie Statutow *Ann. 1505. & 1507.* zá P'ráwo miane bydz niemoże.

Kwerymonia IX.

Lubo allegantur rozne Dekretá o Dzieięćiny w Sądzie Duchownym, jednakże ták wiele ich też allegari moze w Sądzie Swieckim.

Repliká pro veritate.

DEekretá ktorekolwiek *allegantur* w Sądzie Duchownym o Dzieięćiny ferowane, *allegantur tanquam Decreta in Foro proprio & cōpetente* według wszystkich P'ráw wzwyż wymienionych *prolata*. Dekretá zá Sądow Swieckich o Dzieięćiny, ktore *allegari* mogą, te álbo stáwały przed Konstytucyá Roku 1635. álbo po teyże Konstytucyi. *Si primum est*, tákowych Dekretow, *quatenus* Trybunálskich *effectum* przez Konstytucye *Annó 1578. 1581. & 1588. ad compositionem inter Status* suspendowano; Ziemstwom zá Spráw o Dzieięćiny sądzić, á Grodom Dekreta przeciwko temu postanowieniu wypádlę exekwowác, P'ráwo *Anni 1607.* zákázało. *Si verò alterum*, to iest, iezeli Dekreta Sądow Swieckich o Dzieięćiny po Konstytucyi *Anni 1635.* ferowane *allegantur*; te nie ináczey, tylko według opísania tegoż samego P'ráwa, *in re facti aliàs*

G

o Dzie-

o Dzieścieciny *liquidi juris ex compositione per Loci Ordinarium decisa & approbata* należące, *legaliter* stawać nie mogły. O czym obszerniey §. 3. także w Replie na pierwszą Kwerymonią mówiliśmy.

Kwerymonia X.

Ponieważ Dzieścieciny są przez Ludzi Swieckich Kościołō nadane, więc należy im za to rekognicyá.

Repliká pro veritate.

KTo Kościołom Dzieścieciny nadał, iuż wyżej §. 3. y w Replie ná trzecią Kwerymonią, *plenè deductum est*. Ze zaś pobożności Fundatorow, ktorzy Kościołom nadali gruntá y insze dochody, wszelká *debetur* wdzięczność, bynáy-mniej o tym nie wątpić: iakoż onę uznaią od powszechney Mátki Kościoła Bożego, máiąc sobie nadane *specialia jura & privilegia presentandi ac nominandi personas gratas* do Kościołow fundacyi swoich Przodkow; za ktorych pobożną Duszę tudzież za ich Potomkow żywych y umártych powinni Kápláni nieprzestánnie błágáć Májestát Boski, y oráz włożonym ná siebie obligom (do ktorych należy y tá, modlić się, y Mszą S. ofiarowac za Kollatorow, Dobrodziejow, y Párafiánow swoich) *religiosè* zádofyczyć. Ale *non constat*, czemuby Duchowni, *agnos-*

scen-

scendo świadczono przed kilka set lat Kościołom swoim *beneficium*, mieli w tym wieku *jurium libertatum & immunitatum suarum* czynić *Sacrificium*, y one *foro seculari submittere*; á ile że Duchownych y samo Prawo Koronne, tudzież przywileiá y indultá Xiążąt, y Krolow Dziedzicow Polskich, nietylko co do Dobr, y Osob włáfnych, ále też y co do ubogich poddánych *exemerunt*,

Kwerymonią XI.

Ze Dzieściny z Ziemskich Dobr pochodzą, więc sá rzeczą do Ziemstwá przywiązaną.

Repliká pro veritate.

Wiele jest rzeczy do Kościoła należących, ktore z Ziemskich Dobr pochodzą, á przecię do Sądu Ziemskiego nie należą. *e g.* Kościelne gruntá POSWIĘTNE z Ziemskich Dobr pochodzą; *item* Dzieściny *per compositionem* ná pieniądze ułożone, z tychże Dobr pochodzą, á przecię *Forum* o nie w Grodzie; ktore to *Forum* że nie jest *forum* Ziemskie, ále Sąd Krolowski; á zátym wniesioná konsekwencyá nie idzie.

Kwe-

G 2

Kwerymonia XII.

Gdyby się Dzieśięciny w Sądzie Duchownym sądziły, Duchowni zieżdżaliby na rewizyą Dzieśięcin; Duchowni stánowiliby pro libitu kompozycye; co nie iest juris Spiritualis, áni publicæ securitatis zgorzemi nizeli przed Legacyą Ossolińskiego Konsequencyami.

Repliká pro veritate.

Konstytucyá *Anni 1635.* zá wyrażnym Stolicy S. Apostolskiey (*Breve Urbani VIII.*) pozwoleniem ułożoną, á do ktorey Autor memoryału *Querim I. provocat,* pozwoliłá Duchownym zieżdżać ná uznanie y decydowanie Kompozycyi, o ktora Szláhcic *instat.* Więc trudno zgádnąć, czemu teraz to Práwo *in questionem vocatur;* ile że tá, á nie infzá Konstytucyá respektem Dzieśięcin *ex adverso allegatur.*

Kwerymonia XIII.

Nietylko spráwy o Dzieśięciny, ále y spráwy Rozwodowe powinnyby należec do Trybunału; ile że w Rozwodách záchodzi ordynaryinie Kátoryá fortuny.

Repliká pro veritate.

Sprá-

SPráwy rozwodowe *cujus sunt Fori, est extra quaestionem*, ponieważ należą *ad causas septem Sacramentorū Ecclesiae*, przez Konstytucyą Seymu Krakowskiego *Anni 1543. wyžey §. 2. per extensum* wypisaną, Sądowi Duchownemu *reservatas*. Gdyby zaś *matrimoniales causas* odłączono, iużby niezostało Sakramentow tylko sześć *fori Ecclesiastici*; oderwawszy zaś ten ieden Sakrament *ad forum Seculare*, mogłaby *formari* konsequencyą y do infzych; ażby za czasem *non oves à pastoribus, sed pastores ab ovibus, contra institutum Christi pascerentur, & gubernarentur* w rzeczach duchownych. Ponieważ zaś *eiusdem est solvere, cuius est ligare*, więc jeżeli *solvere matrimonium*, y sądzić Rozwodowe sprawy má bydź *Secularis fori*, toć tamżeby należało *etiam copulare in matrimonium* (iák się dzieie u Kálwinow w Hollándyi, gdzie *Magistratus Laicus* ná Rátuszu ślub dáie) ponieważ *copulatio in matrimonium* niemniey má *adnexam cathegoriã* fortuny. Jáko zaś Duchowni *conjungendo Christi fideles in matrimonium*, nie wdaią się w kategoryą ich fortuny, ták też Sędziowie Duchowni *in causa Divortii, vinculum fuisse nullum declarando*, nie wdaią się w kategoryą Dobr, czyli substancyi *male Copulatorum*, tylko ile Práwo Koronne *Anno 1543. de Dotibus personarum per Divortium separatarum*, nápisane pozwo-
liło.

lio. Cæterum niepokaze się w żadnym Państwie Kato-
 licckim, żeby sprawy *pro Divortio* inaczey miały
 bydź sądzone; bo cò *allegatur* o Francyi, jest *pura*
equivocatio in facto; gdyż tameczne Parłamentá szcze-
 gulnie tylko *declarant nullitatem*, kiedy Dzieci *contra-*
bunt bez pozwolenia Rodzicow swoich; ta iednak
declaratio nullitatis nieściąga się *ad vinculum matrimonii*,
 ale tylko do substancyi y posagu; właśnie iák w ná-
 szym Prawie Koronnym, ktore postanowiło, że *Mu-*
lier rapi se permittens dole carebit. Podobno będzie nie
 od rzeczy, hós locó przypomnieć, co Kościół Boży in
Concilio Trident. Sess. 24. Canone 12. de Sacram: Matrim:
 naucza: *Si quis dixerit, causas matrimoniales non specta-*
re ad Iudices Ecclesiasticos, anathema sit.

Kwerymonia XIV.

Fulmen Ecclesiasticæ censuræ, in foro conscientię
 nikomu nocere nie powinno; kiedy exkommunikacy-
 cyá nie iest in Foro competente, y według sprá-
 wiedliwości otrzymaná.

Replika pro veritate

Kiedy nas słowo Boże, o ktorego prąwdzie
 powątpiwać się nie godzi, naucza, że cokol-
 wiek Kościół, *potestate Clavium sibi à Christo da-*
ta (Matth. cap: 18. v. 18.) tu ná Ziemi zowią-
 że,

że, iest zawiązane y w Niebie; trzeba mieć inſze ſentimentá od tych, ktore S. Ewángeliá náuczá, że by *in dubium revocare*, że *Eccleſiaſtica cenzurá quomodo- cunque inmodatus, non eſt ligatus in conſcientia*. Nieſłużą tu rezerwy *Fori competentis*; quia *ferre cenſuram Eccle- ſiaſticam, non eſt alterius fori, niſi Eccleſiaſtici*; a do kto- rego *Forum præciſe náleży cognoſcere de legalitate, vel injuſtitia excommunicationis*. Jeżeli zaś według ſwiad- ecſtwa *Státutu Anni 1458. Suſtinentes cenſuras Eccle- ſiaſticas animo induratò, czynią to in contemptum clavium S. Matris Eccleſiæ, & in vilipendium Legum patriæ ſuæ*; pokazują przez to, że ſą *in ſenſum reprobum dati*; wiel- kie z ſiebie zgorſzenie dają Wiernym; gniew Boſki y różne plągi ná cały Kráý, a náwet ná niewinnych; ſciągáją; *tandem ze z takiej zuchwałóſci pullulant hæ- reſes, & varia animorum inſurgunt pericula*; [Wyżey § 3.) Czy może kto ſobie pochlebiać, że mu to ná ſu- mnieniu ſzkodzić nie powinno. A że rzecz niebe- ſpieczná ná nowych y modnych záſadzać ſię opini- ach, więc trzymáymy ſię ráczey ſtárodáwney The- ologii Doktorá Anielskiego, S. Tomáſza *de Aquino*, ktory *in ſuplem. quæſt. 21. art. 4. náuczá, że excom- municatio, etiamſi ex parte Excommunicantis injuſte lata ſit, ſcilicet ex ira vel odio; nihilominus habet effectum ſuum*. Trochę zaś wyżey, wypifałszy zdánie S. Grzego- rza

rzá Pápiezá, iáko *Sententia Pastoris sive iusta sive iniusta, timenda est*; przydáie: *Non timenda esset, nisi aliquid noceret etiam iniusta.*

Kwerymonia XV.

Drogá do kompozycyi nikomu nie ma bydź zá-
grodzoną, według Konstytucyi 1635.

Repliká pro veritate.

DRogá do Kompozycyi nikomu niema bydź zá-
grodzoną *ad formam Legis*, zgodá ná to ; ále
pretenzycie Kompozycyi *præter & contra præ-*
scriptum Legis, iákiey się *Querim. 12.* domagáno pod
Práwo 1635, podciągáne bydź nie powinny.

Kwerymonia XVI.

Chociá szby się też gdzie Kompozycye nie znáydo-
wały, że álbo zginęły, álbo się zawieruŝyły, ie-
dnákże Dzieŝięciná pieniężná *sola consuetu-*
dine sufficienter probatur.

Repliká pro veritate.

ZWyczáie dáwne *legitimè* wprowadzone záfwsze
powinne bydź záchowane. Práwo *Anni 1635*
zleciwŝy Biskupom *compositiones de consensu*
Reŝtorum factas vel faciendas approbowáć; zaráz też
prævidit casum, że się może tráć *Reŝtor Ecclesie*, co
nie bę-

nie będzie chciał kompozycyi, y taki przypadek zoflawie decyzyi Biskupa, a nie iakiego Sądu Swieckiego. Toż prawo oraz postanowiło, że gdzieby pozachodziły Kompozycye *observatâ formâ ejusdem Legis* 1635. & *Brevis Urbani VIII.* żeby ie podano do Grodu, aby nie ginęły, y potomność ná potym do iakich dyfferencyi nieprzychodziła. Tu zaś *bene observandum*; że w tey to Konstytucyi kázano kwity dawne y kontráky oraz Kompozycye *servatâ Legis formâ* uczynione y decydowane *perpetuò* approbować, ale nie żadne zwyczáie, y iakies prywatne personalne umowy y zgody; ktore, iako *per legitimâ Ordinariam potestatem ad mentem* Prává nie autoryzowane, *tertium ligare* nie mogą.

Kwerymonia XVII.

Przywiley Władysława Xiążęciá Mázowieckiego Roku 1446. dány o Dzieśięcinách, náznáczá Forú jurisdictionem suam Ducalem,

Repliká pro veritate.

A Llegwany przywiley nic w sobie niemá, tylko zgodę, *vel si placet* Kompozycyá o zwozenie Dzieśięciny Duchowieństwu náležácej, między Biskupem Poznánńskim z iedney & *cum Nobilibus Terrigenis ac Subditis Ducalibus sæcularibus* z dru-

H

gicy

giey strony zawarta; a w ktorey Dzieściny *secundum antiquam consuetudinē in grano vel manipulis* przyznawszy, o zwożeniu teyże Dzieściny na tym sta-
nęło, aby z dobr Xiążęcych *sine ulla controversia* Dzie-
ścina przez poddanych Biskupowi y Plebanom
była odwożona; z Dobr zaś Szlacheckich zeby była
WYTYCZNA, ale do zwożenia iey poddani Szla-
checcy *non adstringantur*; y ta iest *summa* przywile-
iu Władysława Xiążęcia Mázowieckiego, w którym
náymlieyszey wzmianki niemasz *de foro* w sprawách
o Dzieściny. Jeżeli zaś w tymże przywileiu do-
łożono, że Szlachta, ktorymby Xiąże nadał w Do-
brách swoich Xiążęcych Máiętności iákie y posses-
sye, tedy ci *non jure Theutonico*, ale *in iudicio Ducali*
z Dobr swoich odpowiadać będą, to całę żadney nie-
ma Konnexyi z Sprawą o Dzieściny, tylko szcze-
gulnie Szlachtę *à jure Theutonico*, to iest, od prawá
Mieyskiego *eximit*, Sąd zaś Duchowny nie iest *Jus*
Theutonicum, ale Sąd *auctoritate* Kościoła Bożego u-
twierdzony.

Kwerymonia XVIII.

Przyczyny sżusznosci Kompozycyi są te, że Ducho-
wni nieprzykładają się do robocizny, do zakładá-
niá Poddanych, y do expens ekonomicznych, y że
Dzieściny ząwsze idą, zupełnie, czyli calamitas iá-

ká, czyli nie. è contrá, Wyderkáuffy reducuntur ad dimidium, kiedy iest iaká calamitas.

Repliká pro veritate.

DUchowni w Dobrách Krolewskich *non contri-*
buunt ad expensas Oeconomiae, á przecię im we-
 dług Konstytucyi An: 1635. zostawiono Dzie-
 sięcinę wytyczną. Dzieściny zaś nienależą Ko-
 ściółom *cum obligatione* przykładania się do roboci-
 zny y do expensy gospodárskiey &c. ále *titulo one-*
rosó Ecclesiastici ministerii, tudziesz że Pán Bog *in si-*
gnum universalis domini, Decimas sibi reddi præcepit, iá-
 ko Krol Władysław Jagiełło słowy z prawá Ducho-
 wnego, *c. Tua nobis. 26. h. t.* wziętemi świadczy.
 Prawdą, że Duchowni nieprzykładają się do Pán-
 szczyzny y do expens ekonomicznych; ále Bog,
 który sobie Dzieściny ná znak náwyższego páno-
 waniá swego, y że iego iest ziemiá y zupełność iey,
 oddáwac rozkázal, czyli się nieprzykładá? A wszák-
 że to *neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed,*
qui incrementum dat Deus. który teź Gospodarłkim
 prácom tám błogostíwi obficiey, gdzie bez tych ko-
 rowodow y trudności, oddają mu fideliter, co sobie
 zostawił. Wielki Kościół Bożego Doktor S. Augu-
 styn gdzieś nápiisał: *Si decimas dederis, non solum abun-*

dantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis consequeris. Replebuntur, (inquit Dominus, Proverb. cap: 3. v. 10 & Exod: cap. 3 v. 12.) horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt, & non erit plaga in eis. Ná ostatek, co *bóc locó* o Wyderkauffach, że *reducuntur per dimidium*, wyráżono, niemasz o tym nigdzie Práwá; ále iest temu *in contrarium* Konstytucyá Roku 1635. Tit. O WIDERKAUFFACH, Czyńsz roczny, czyli prowizyá po siedmi Złotyeh od stá, *Lege perpetua* stánowiącá; *Forum* o to w Grodzie *sine quavis appellatione* náznáczáiącá; Stárostom tákowe Dekretá Grodzkie *semotis omnibus diffugiis sub pœna 300. marcarum*, exekwowác, & *in realem possessionem* Dobrá *summæ reemptionali* podległe temu, czyiá sum-má, podác przykázuiąca. A w iákieyże iest obser-wie to Práwo, kto nie widzi? *Invaluit abusus*, nie tyl-ko dopiero wspomnioney Konstytucyi, ále y dru-giey *magno motu* dla korektury Trybunálu Koron-nego Anno 1726. w Grodzie nápisáney przeciwny; kiedy, lubo Rzeczpospolitá *trabalibus literis præcavit* á żeby Kontrákty zástáwne, y obligácye *interpretati-oni* Trybunáłow niepodpádály; przecież pod pre-textem *publicæ calamitatis*, Czyńsze lub prowizye De-kretámi (ktore *Legibus An. 1635. & 1726. manifestá vim inferunt*) do połowy redukowáno. Tákowy zás abu-

fus

ſus z niewypowiedzianą Duchowieńſtwą, y wſzyſtkich Fundacyi ſzkoda, od oſtatniego Seymu *Pacificationis* dotąd *viget*, lubo z łaski Páná Bogá *Anni calamitatis* niedopiero uſtały. A zátym Duchowni, wi-dząc, że *illegalia præjudicata* w więkſzey ſą konſiderácyi, á niżeli wyraźne práwá, tudzieſz że im Konſtytucyá *Anni 1635.* o Wyderkauffach *in nullo puncto ſervatur*, muſzą *recurrere ad jus proprium*; co im *pro Evocatione reputari* niepowinno, poniewáſz máią po ſobie Práwo 1543. w te ſłowá: *ad Judicium Spirituale pertinet judicare cenſus Eccleſiaſticos Terreſtres perpetuos & temporales reemptiones.* W korym teſz Práwie *expreſſe* dołożono, że nikt niemá *pœnam evocationis ſubire*, chybá ten, ktoby *ultra articulos ibidem deſcriptos* po-zywał do Duchowieńſtwá. To záſ práwo wyraźnie ieſt reáſſummowane przez Konſtytucyá *Anni 1550.* y znowu z wſzyſtkimi inſzemi Práwami, dáleko po-żniej po Konſtytucyi *Anni 1635.* bo Roku 1678. *Titulo OEWO KACYACH.*

Te wſzyſtkie wzwyſz állegowane Práwá wyperſwá-dować powinny *ſparſos in populo*, bardziey *pro animoſitate*, á niżeli *pro veritate*, *rumores*, iákoby Stán Du-chowny miał ſobie więcey *præſumere* nád pozwo-lone wſzyſtkimi Práwami przywileie, wolności y Stánu ſwego *immunitates*.

L I S T

Sędziwego Domatora do Przyjaciela, o Proiekcie świe-
żo w tych Czasiech wydrukowanym, iakoby ná Seym zá
Pánování Krolá ZYGMUNTA III wydánym.

Mnie Wielce Mości Pánie Brácie.

DZiękuję wielce W. MM. Pánu Kochánemu
Brátu, Ze mnie z áffektu swego *in bâc so-
litudine* Domowcy moiey *sedentaryi* Kor-
respondencyą swoią *solari* nieprzeſtaiesz;
oráz Kommunikacyą *Sciendorum ex publicis* mianowi-
cie Wárszawfkich gazet *ex Urbe omnium gnarâ* uwiá-
domic. Odebrałem z łáski Iego y teraz wyszły świe-
żo z druku Proiekt ná Seym, przyſłány mi z łáski
Iego, iakoby zá pánování Krolá Zygmunta III.
wydány: *nihil novi sub sole* widzę, ſtare to przeciwko
Duchownym, ále niemiárkuję, żeby z ſlušnoſcią
inwektywy. Przodkowie náſi Wiarą y pobożnoſcią
Stáropolską ſię rządzący, niemieli cále ſmaku wtych
to niewiedzieć z iákiego Duchá pochodzących pod-
rzutkách, czyli *Projektach*; Jákoż y ná ten ſwieżo
niewiedzieć ná iáki koniec, y ná iáką intencyą
przedrukowány teraz, á od Ewángelikow ná ten
czas

czas podany Projekt, nie teraz, ale dawno, bo zaraz po onym za Zygmunta III. Seymie Reskrypt bardzo gruntownie od s. p. niegdyś Jm. Pána Mácieiá Smoguleckiego Stárosty Bydgoskiego (Ktorego się Koligacyą Domek moy zaszczycá) *Venerabilis Memoriae* Świętego zyciá Arcybiskupowi Gnieźnińskiemu Wáwrzyńcowi Gembickiemu Prymáśowi, *Cui in vita locuta est Maria* (iako o tym powázne iest podanie) oddány, a między dawnemi domowemi, ktore mám od Przodkow swoich, Pápierámi y Skryptámi moimi *ad Casum* znaleziony, wzaiemnie W. MM. Pánu kochánemu Brátu komunikuję, gdyż ten gruntowny iako uwázám Reskrypt przeczytáwszy, zádney a zádney ten Projekt *in verigine* od kogos nápisany, niemože mi czynić impressyi, áni by nikomu niepowinien czynić, posylám go tedy y przyłączám *Copiatim* iako nástepuie.

O *Exorbitancyách*, ktore niektórzy *Jchmość* Pánowie *Swieccy*, Pánom Duchownym zádáia, zdanie zádney pámięci Jm. Pána Mácieiá Smoguleckiego Stárosty Bydgoskiego do Ręku *JMci* Xiędza Arcybiskupa Gnieźnińskiego Wáwrzyńcá Gębickiego podáne.

Jz *Exorbitancya* nic inšzego nie iest, tylko wykroczenie z kolei, y zwyczajnego trybu; iezeli chcemy

my wleźć, y dobrze osądzić, kto wykracza z ko-
 ści, y iesli gdzie iest to wykroczenie, trzeba wey-
 rzec iáká była koley, iáki tryb rzeczy tych. A że
 náprzed zaczęto od *Annat*, y w tym pierwszá Ducho-
 wná *Exorbitancya*, to iest wykroczenie z koley poká-
 zuią, weyrzimy iáki u nás od dáwnych czasów w
 tych *Annátách* tryb się zachowywał. Długiemu się
 słowy nie báwiąc. Iż Człowieká Pán Bog stworzył
 ku Chwale swey *S.* tá chwála potrzebowała takich,
 coby koło niey chodzili, ustáwicznych y Osobnych
 sług, ktorzy iż bydź nie mogli, kiedyby o czym nie
 mieli służyć, przetoż Pán Bog w stárym Zákonie
Numerorum 10 rozkázal, áby wszyscy Lewitom y Słu-
 gom Iego *pro ministeriis, quo serviunt in tabernaculo* dá-
 wáli Dzieiesięciny, tak zarázem też postanowił, żeby
 onych Dzieiesięcin, Lewitowie oddzieláli *Decimā par-
 tem Decimae* Náywyższemu Káplánowi Aáronowi,
 ktorego dla lepszego rządu w zákonie potrzebnego
 bydź upátrywál; z tego wizerunku od samego Páná
 Bogá postanowionego wziął Kościół Chrześciański
 kształt w stánowieniu Dzieiesięcin dla obeyściá Ká-
 plánów, z kąd mamy przyklad wniesiony *Decimarū
 Decimae* álbo *Annat*, ktore sá *Decimae Popules* ná zá-
 trzymanie Powági w Kościele Bożym Námieśtniká
 Chrystusowego Náywyższego Kápláná, ktorego zwię-
 rzchno,

rzchności tak w Chrześcijaństwie, iáko y w stárym Zákonie porządna słuźbá Bożá potrzebowała. Co iż má w sobie wielką słuźność, iák mowi Święty Tomáš z 2. *2de qu. 87, a I Naturalis Ratio dicit, ut bis, qui Cultui Divino ministrant ad salutem Populi totius, populus necessaria ministraret.* Więc iż wiele ná tym náležáło, żeby w iáko náywiękŝzey czci, y ozdobie Náywyższy Káplán był zostawiony, wielká teź záwsze y osobliwá bylá szczodrobliwość Ludu Chrześcijańkiego, od początku Wiáry Święt: przeciwko Náywyższym Kościoła Bożego Káplánom, y Biskupom Rzymskim, rozumiejąc: że co się względem Chwały Bożej Námiestnikom Chrystusowym czyniło, że się iákoby samemu Pánu czyniło, y oddáwáło. Zázdrościło im tego dziwnie pogánstwo, ták iáko teraz czynią Heretycy, y tákie teź urągánia czynili, wyrzucájąc przed oczy Chrześcijańcom kosztowne sfoły, y okázáłości: iáko káždy obáczyć może w Historyi przed tyśiącem y pólczwártá stá lat od Amianá Márceliána Pogánina pisaney. Ale czym bárdziej to gryzło Pogány Nieprzyiációły Kościoła Bożego, tym bárdziej się y ludzie Chrześcijańscy do tákowey szczodrobliwości Świętey pobudzáli, tym chętniey dobrá swe, dostatki swe, drudzy cáłe Páństwo swe ná ozdobę Stolicy Apostolskiej,

ikiey, y Kápláná ná niey siedzącego oddawali. Ták
 Konstantyn, Święty Cesarz, ták Niemieccy Pierwszy
 Cesarze, Krolowie Fráncuzcy, Angielscy, Portugal-
 scy, Sycyliiscy, Węgierscy, Słowácey, Kárwácey,
 Duńscy, Swedzcy, famiż siebie w hołd temuż Kościo-
 łowi podali, y Trybutá mu ná káždy Rok pewne po-
 stąpili, szczęście Państw swoich, y ozdoby ná tym
 sadząc, gdy się tey Stolicy ponizáli, y onę sobie wię-
 kszemi Dobrodzieystwy y szczodrobliwością obo-
 więzywáli. Toż rozumienie y w Przodkach naszych
 było, toż Nábozeństwo czynili według naszych Hi-
 storykow; miánowicie Długoszá *Anno Domini* 1045.
 gdzie y do tego pobożność Polská przyszła była, że
 ow Podátek názwány Świętego Piotrá grósz z ochot-
 tą ná siebie wzięli, upatrując potrzeby główne ná
 ten czas Stolicy Apostolskiej, przykładem inszych
 Państw Chrześciańskich, o czym tenże Długoszá *An:*
 1013. zá Bolesława Wtorego. Co też zá czasem iá-
 ko rzecz docześnie tylko postápióná była, wyszło.
 Były Państwa tey Rzeczypospolitey daleko uboższe,
 szcupleysze, znędzone, poplądrowáne, zewsząd od
 nieprzyaciół uciśnione, á przecięnie mowili Przod-
 kowie nási Polácy (bo ieszcze nie slychác było w
 Polscze tych nowych Ewángelicznych mądrości,
 żeby to ráczey do skárbu obrácać) To ták sami
 Swiec-

Swieccy przeciwko Náywyższej Stolicy Apostol-
skiej zachowywáli się, á coź Duchowni, także po
wszystkim Chrześciaństwie Duchowieństwo o Głó-
wie Powszeczney Widomey Kościoła Chrystusowe-
go, y ciężarách, ktore ponosi, pieczęią záwsze mieli, y
y obmyśliwáli. Ztąd owá *Tertua pars Decimarum* iuż
nie *Decima Decimarum* Innocencyuszowi Pápieżowi
ná ten czas w ciężkiejey potrzebie przed półczwártá
set lát *Anno Domini* 1248. pozwoloná, od Frydery-
ká Cesarzá bardzo utrąpionemu. Ztąd ná mieysce
wyżey miánowanych nastąpiły Annáty, to jest pe-
wny podátek zá okréśloną táxą ná pierwszym wstę-
powaniu ná Duchowieństwá Główné. Iákoż *in Con-*
cilio Constanciensi Sess. 43. Martinus V. Pápież z strony
postánowieniá, y z Národámi *Concordata* poczynił,
ná ktore teź pozwoliła Koroná Polská y kontento-
wála się niemi, bo byli ná tym *Concilium* Arcybiskup
Gnieźniński, Biskup Poznániński, y Posłowie Krolá
Jágiełłá Polscy y W.X.L. zezwálaiąc ná wszystko, iá-
ko káždy *ex Actis Concilii Constanciensis* obáczyć mo-
że.

Poniewáż tedy te Annáty ná pierwszym wstępo-
waniu ná Duchowieństwá Główné od ták wielu set
lát zwyczajami dáwnemi, y konsensami Rzeczypo-
spolitey potwierdzone są, ten tryb był, tą kolecią pro-

wádziły się z dáwnych czasów rzeczy, iáko się to, co swą koleją z dáwnych czasów idzie wykroczeniem z kolei y *exorbitancya* nazywać może? Niech káždy bączny y rozumny rozsądzi; y owszem to *Exorbitancya* zwyczajie wraz z Wiarą Świętą przyjęte odmieniáć; postanowieniá tak wiele Swiętobliwych przodków nászych wzruszáć, z trybu dáwnego y kolei zwyczajney wykráczáć, á nowe postanowienie zá iádę dopierokácerńskim do Polski wniesione wszczynáć, y o tym, co Przodkowie nási Námieśnikowi Chrystusowemu niebronili, z Judaszem przeklętym mowić, *ut quid perditio?* Tobý ráczey *Exorbitancya* było, nie to, co z dáwności strony tychże Annat koleją chodziło, dotąd záwzże w Polścze bywało, y dáley dá Bog będzie. Ale rzeczesz podobno: co ná do *Concilia*, kiedy mámy o Annátách swe Konstytycye, á naprzod Zygmunta 1543. dwie rázem iedna po drugiey ná iednymże Seymie, *Annatae ne dentur Romano Pontifici amplius, sed potius in defensionem Reipublicae convertantur.* Ná to się odpowiadá: weyrzimy w ten státtut y có w sobie má, y iáką słusznóść záwierá. Naprzod tedy mowi pierwszá Konstytycya, żeby do Oycá Sw: posláć o Annáty, nic słusznieyszego nic spráwiedliwszego: Onego bowiē, nie kogo inszego, nie Lutrow, nie Kálwinow, nie Aryuszow, nowo wykłę-

wyklętych Ministrów, Rzeczpospolitą tą za Głowę Kościoła Bożego przyznawała; onego za Náywyższego Duchowieństwa, y rzeczy Duchownych Sprawcę y Opiekuną miała; chętnie też z dawności cokolwiek z Pánstw swych dla uczciwości Náywyższego Apostolickiego Tronu udzielała. Taki bowiem zwyczaj nám był od przodków podány: słuszną tedy prosić o to Papieża, do czego zawsze miał Prawo, żeby to mając w ręku swych, wypuścić; y ná co innego chciał obrocic, ále to, co przytym przyszyto nie o tych Annatách, za pierwszym wstępowaniem ná Duchowieństwa główne, ále o onym Groszu Sw: Piotrá do czasu y ná czas pozwolonym, má się rozumieć, to iest: że dálej postępować tego cały národ się wzbrania, y iákoż ná tym zostało. Widzieli báczni y rozsádni w Rzeczypospolitey ludzie, gdy tę Konstytucyą knowáno, iákie w sobie inwolucye miała, dla tego nápisali drugą po teyże samey *immediate* Konst: *de Annatis* w te słowá: *Sacra Regia Majestas inter alias Legationum Causas apud Romanum Pontificem contendet, ut Annatae maneant in Regno, ad Reipublicae tutelam,* w ktorey tylko, co było słusznego, z rozumem się zgádzaiącego, włożono, żeby do Oycá Sw: posławszy, prosić go, áby Annáty za wstępowaniem ná Duchowieństwa Główne za pozwoleniem

lego,

lego, przy Rzeczypospolitey zostawały, y tak poślednieyszą Konstytucyą pierwszą ná tymże samym Seymie iedną przez drugą deklarowaną, y obiasnioną została, co też się pokazuje y z Seymu następującego 1544. gdzie rzeczono: *Ze per nuntium Annatas impetrare conabimur.*

Ale tu rzeczysz: że są inŝe poślednieysze Konstytucye o Annatách, żeby w Koronie zostawały ná obronę Rzepltey zá Augustá, zá Stefáná, y zá panowania Zygmunta III. *Annó 1607.* Jest to prawda, iedno że y te poślednieysze Konstytucye nic w łobie skutecznego nie máią, y także same się przez się znoszą. Weyrzeć w nie zdrowym okiem y dobrze uwážyc, gdyż *scire Leges, non est hoc verba earum tenere, sed vim & Potestatē*, tedy łacnie to káždy przyzná, y sam osádzi. Pozwalámy, powiádá Augustowskiá Konstytucyá, áby Annaty zostawały ná obronę Rzepltey. Drugá także ná tey się funduiącá, mowi: iż Annaty pierwszą Konstytucyą pozwolone, ná obronę potoczna, támże máią bydz oddawáne od Possessorá; toz trzeciá pozwalá, wyzey miánowane Konstytucye ponáwiájąc; prawdá to, pozwoliły práwá, áby annaty w Koronie zostawały. Zyczą tego y ná pozwoleniu Krolá JMci nieschodzi, ále żeby to było skuteczne pozwolenie, postápic dáley potrzeba było; w ká-

w każdym bowiem stanowieniu, o takich rzeczach, do których nie tylko ja sam, ale y kto inny ma prawo iakie, zawsze *subest tacita clausula sine praedictio juris tertij, jus & interesse habentis, ktorá nec abesse potest, nec abesse praesumitur*. Tak rozum y sprawiedliwość uczy, tak wszystkie Prawa stanowią, tak Prawnicy wszyscy się zgadzają. Jż tedy Rzeplta Násza z przyięciem Wiary S. przyięła też y Prawa Duchowne, y stanowiąc Bitkupstwa, poddała ie pod władzę Duchowną, wyłączywszy ie z pod Jurisdykcyi Świeckiej, opatrzyła ie pierwey ieszcze niż Dobrą Szlacheckie wielkimi wolnościami, & *Immunitatibus Ecclesiasticis*; ápprobowała przez tak wiele set lat prerogatywy ich wolności, przysięgli to zachować, nie tylko Krolowie ná ten czas Dziedzicy, ále y poślednieysi wszyscy, od Zygmunta Augusta począwszy *in Confirmatione omnium Furium DD. Spiritualium & secularium generali An: 1550*. Potrzeba tedy było z strony tego otrzymać pierwey pozwolenie od Oycá Sw: ktorego władzy według porządku Kościoła kátolickiego rzeczy Duchowne podlegają, álbo znieść było z Heretykami święte Kánony, Koncyliá, y ustanowieniá Kościelne wzruszyć, porządki starodawne Kátolickie popsować, y Prawa własne Oyczyste z strony *immunitates* Stanowi Duchownemu przyzwoi-

zwoitych, razem z Wiarą Sw: y z Duchowieństwem do Poltki wprowadzone, od Przodkow y Krolow naszymi Prawowiernych poprzyjęzone poznosić; Musiałoby to pierwey szwank odnieść, iako y władza y powagá Stolicy Apostolskiej, dopieroż zátym mogłyby takowe Konstytucye mieć swoię exekucyą. Lecz nie derogowáwszy temu wszystkiemu, iakoż, póki iedno Kátolicy są w Poltce, za łáská Bożá nie derogowáno byđź może, niepodobná żeby sie to ná iednym plácu zostáć miało, Koncylia, Kánony, Práwa & *immunitates Ecclesie*, Władzą rządu Kościelnego, náwet Wiara Katolická, á przywłaszczenie sobie Dobr y Dochodow Kościelnych od Swieckich, y obrácanie tego ná potrzeby swieckie wedlug woli swey, gdyż to iest przeciwko wszystkim Práwom, ktore nie tylko zákazuią się tykáć Swieckim Dobr Duchownych, ále y wielkie przekłéctwá, frogie exkommuniki, y Anáthemátá ná takowych kładą, ktorzy to czynią, álbo Státuta o tym piszą, lub do pisania ich pomagáią. y są tego Fáutorami. Pomináwszy dáwnieysze Kánony y Koncylia *Agatenfis, Aurelianensis*, niektore poslednieysze przytoczę, á miánowicie *Concilio Lateranensis Tertii Cap. 46. sub Innocentio III.* w te słowá: *Non minus pro peccato eorum, qui faciunt, quám pro illorum detrimento, qui sustinent, gra-*

ve nimis esse dignoscitur, quod diversis in partibus mundi Rectores, & Consules Civitatum, ac alii, qui sunt in Potestate, tot onera Ecclesiis frequenter imponunt, & ita gravibus eas & frequentibus exactionibus premunt, ut deterioris Conditionis factum sub iis Sacerdotium videatur, quam sub Pharaone fuerit: qui Divinae Legis Notitiam non habebat. Ille quidem omnibus aliis servituti subjectis; Sacerdotes & eorum Possessiones in libertate dimisit, & de publico illis olimoniā ministravit. Isti verò universa fere onera sua Ecclesiis imponunt, & tot Angariis eas affligunt, ut illud eis, quod Jeremias deplorat, competere videatur. Princeps Provinciarum facta est sub tributo. Jurisdictionem etiam, & auctoritatē Episcoporum & aliorum Prælatorum ita evacuans, ut nihil Potestatis eis videatur remansisse; Super quo dolendum est pro Ecclesiis, dolendum etiam nihilominus & pro ipsis, qui timorem Domini, & Ecclesiastici Ordinis reverentiam videntur penitus abjecisse; Quocirca sub Anathematis districtione severius prohibemus: ne de cætero talia præsumant attentare, si autem Consules ac alii de cætero id præsumpserint & communiti desistere fortè noluerint, nec communioni fidelium reddantur; nisi satisfactionem fecerint competentem. Tákze też włásnie Concilium Lateranense Quartum Sess. 9. Præsumptionem hujusmodi sub Anathematis districtione prohibuit, transgressores & fautores eorum excommunicationi præcipiens

K

subja-

subjacere, donec satisfactionem impendant competentem. Quoniam verò nec sic malitia quorundam contra DEI Ecclesiam, acquievit, adijcimus, ut Constitutiones & Sententiæ, quæ ab excommunicatis hujusmodi vel de eorundem mandato fuerint promulgatæ, inanes & irritæ habeantur, nullo unquam tempore valituræ. Toż ponowił Bonifacyusz; Nos igitur talibus iniquis actibus obviare volentes, de Fratrum Nostrorum Consilio Apostolica auctoritate statuimus, quòd Imperatores, Reges seu Principes, Duces, Comites, vel Barones, Potestates, Capitanei vel Officiales, vel Rectores quocumque nomine censeantur, Civitatum, Castrorum, seu quorumcunque locorum ubilibet Constitutorũ, vel quibusvis aliis cujuscumque Præeminentiæ, Conditionis, & Statũs qui talia imposuerint, exegerint, vel receperint, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. A supradictis autem excommunicationum & interdicti sententiis nullus absolvi valeat præterquam in mortis articulo absque Sedis Apostolicæ auctoritate & licentia speciali. Toż ostãtnie Święte Concilium powszechnie Trydentſkie, Sess: 22. cap. II. w te słowã: Si quem Clericorum vel Laicorum, quacumque is dignitate etiam Imperiali vel Regali præfulgeat, in tantum radix omnium malorum cupiditas occupaverit, ut alicujus Ecclesiæ seu cujuscvis Sæcularis vel Regularis Beneficii, Montium Pietatis, aliorumquẽ Piorum Locorum Jurisdictiones, Bona, Census, ac jura etiam

tiam feudalia & emphyteutica, fructus, emolumenta, seu quasvis obventiones, quæ in Ministrorum & Pauperum necessitates converti debent, per se vel alios, vi ac timore incusso, seu etiam per suppositas Personas Clericorum vel Laicorum, seu quacumque arte, aut quocumque quæsito colore in proprios usus convertere, illosq; usurpare præsumpserint, seu impedire, ne ab illis, ad quos jure pertinent, percipiantur; Is Anathemati tamdiu subjaceat, quamdiu jurisdictiones, bona, res, jura, fructus, & redditus, quos occupaverit, vel qui ad eum quomodocumq; etiam ex donato suppositæ Personæ, pervenerint Ecclesiæ, ejusque Administratori, sive beneficiato integrè restituerit, ac deinde à Romano Pontifice absolutionem obtinuerit. Quodsi Ecclesiæ ejusdem Patronus fuerit, etiam jure Patronatus ultra prædictas pœnas eo ipso privatus existat. Clericus verò, qui nefandæ fraudis hujusmodi fabricator vel consentiens fuerit, iisdem pœnis subjaceat, necnon quibuscumque beneficiis privatus sit, & ad quæcumque alia beneficia inhabilis efficiatur, & à suorum Ordinum executione etiam post integram satisfactionem & absolutionem sui Ordinarii arbitrio suspendatur. Nà koniec in Bulla Cænæ Domini, ktorą co Rok w Kościele według porządku Kátolickiego publicznie z Ambon czytáią, kładzie y tę Kościół Boży Excommunicatione 17. Klątew y wyklęcie: Item excommunicamus & anathematizamus omnes, & singulos, qui

jurisdictiones, fructus, redditus, & proventus, ad nos & Sedem Apostolicam sive quascumque Ecclesiasticas Personas ratione Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum Beneficiorum Ecclesiasticorum pertinentes usurpant, vel etiam quavis occasione & causa sine Romano Pontifice, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium, expressa licentia sequestrant; Quive Collectas, decimas, talleas, præstantias, & alia onera Prælati, Clericis, & aliis Personis Ecclesiasticis, ac eorum, & Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum Beneficiorum Ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus hujusmodi, absque simili Romani Pontificis speciali & expressa licentia imponunt, & diversis etiam exquisitis modis exigunt: Aut sic imposita etiam à sponte dantibus & concedentibus recipiunt: Necnon qui per se vel alios directe vel indirecte prædicta facere, exequi vel procurare non verentur, cujuscumque sint Præeminentia, Ordinis vel dignitatis, Conditionis aut Statûs, etiâsi Imperiali aut Regali fulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones, & alii Potentatus quicumque; etiam Regnis, Provinciis, Civitatibus, & terris quoquomodo præsidentes, & Consiliarii, & Senatores, aut quavis etiam Pontificali dignitate insigniti. Innovantes Decreta super his per Sacros Canones, tam in Lateranensi novissimo celebrato, quam aliis Conciliis Generalibus edita, etiam cum censuris & pænis in iis contentis: Quive ex eorum prætenso Officio, vel ad

In-

Instantiam Partis, aut aliorum quorumcumque, Personas Ecclesiasticas, Capitula, Conventus, Collegia Ecclesiarum quorumcumque coram se ad suum Tribunal, Audiencia, Cancellariam, Consilium, vel Parlamentum, præter juris Canonici dispositionem trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directe vel indirecte quovis quæsito colore, necnon qui Statuta, Constitutiones Pragmaticas, seu quævis alia Decreta in genere, vel in specie, ex quavis causa, vel ex quovis quæsito colore, ac etiam prætextu cujusvis Consuetudinis, aut Privilegii, vel aliàs quomodolibet fecerint, ordina-verint, & publicaverint, vel factis, vel ordinatis usi fuerint, unde Libertas Ecclesiastica tollitur, seu in aliquo leditur, vel deprimitur, aut aliàs quovis modo restringitur, seu Nostri & dictæ Sedis Juribus ac quarumcumque Ecclesiarum, quomodolibet directe vel indirecte, tacite vel expresse præjudicatur.

Może tych Ustów Kościelnych nieśluchąc Nieprzyjacieli Kościoła Bożego, albo od niego odszczepiony. My Kátolicy rádzi śluchamy pomniąc ná Dekret Sámejo Chrystusa, *Qui Ecclesiam non audierit, sit Tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Rzeczefzże, to iuż trudno o tym mowić, co iesli o to idzie, że w Augustowey y Stefańowey Konstytucyi nie wspomniáno Pápieża, ták iáko w owych zá Zygmunta Stárego Konstytucyách wyżey przytoczonych, do-

kła-

kładano się pozwolenstwa tego, y dokładac postanowiono, gdyż prawda, iż *jus & prejudicium tertii* zawsze *excipitur*, y ma mieć miejsce swoje, iednak przecię *tak nisi per expressū derogetur*; Co się stało za Zygmunta III. w Konstytucyi Roku 1607. Rzetelnie bowiem *clausula derogatoria* iest dołożona tamże, w tych słowach: *Oyca Świętego pozwolenia w tej mierze dosiężemy, y choćby też przez iakie przyczyny to efektu nie wzięło, teraznieysze postanowienie vim & robur suum mieć ma, absque tamen derogatione juris Apostolici*. Pomiiiając co inszego, do Práv tylko ná ten czas Roku owego mówiąc, wiadomo káżdemu *quæ tempora, qui mores hominum*, iakie rosterki y Partye z okázyi Rokozwiánow były, y iako *in turbido* ludzie wiele *piscantur* bez iednostaynego powszechnie pozwoleniá; same to Práwo sobie kontrádykuie, y w wlásnym opisanu iedno znosi drugie. A iakże ná obronę potoczna Annaty za obieciem Głównych Duchowieństw obrocone bydz máia, *absque tamen derogatione Sedis Apostolicæ* iako tam rzeczono. A to co innego iest: tylko postanowić, żeby człeká ścięto, ále przecię żeby mu głowá nie spádła, bo iezeli ná to, áby Annaty do Rzymu idące za wstąpieniem pierwszym ná Głównne Duchowieństwa tu się zostáwały w Domu, y ná obronę obrácały, pozwoleniá w tym Oycá Święte-

go dosięgąć postanowiono, przecię iednąk, aby się
 tak ná obronę w Domu zostáwały, *robur* to mieć má
 postanowienie, *absque tamen derogatione Juris Aposto-*
lici; Jest to właśnie mowić; Niech będą Annáty do
 Skárbu oddáwane, ále iż to przeciwko Práwu Stoli-
 cy Apostollkiey; przecię niech będą oddáwane, o
 pozwolenie się postáram: A wszákże *Leges in equi-*
tate bydź máią fundowane, ágdzież w tym słusznosc?
 Náprzykád: Wiem, że práwnie gdzieindziey, y ko-
 mu inszemu od tey Summy idzie prowent, y szedł
 záfwe, ále że mi się tak zdáie, niechże ten Prowent
 od teyże summy do mnie się odtąd obrácá, postárá
 się o pozwolenie u owego, ná kogo szedł dotąd, ie-
 dnákże czy przyidzie do pozwoleniá, czy nie, niech
 ná mnie idzie; Wszakże niech to bynáymniey nie
 szkodzi Práwu Támtego: A nie iestże to ow *Spiri-*
tus Vertiginis, ktorym Pán Bog záflepia, kiedy chce,
 żeby rzeczy niesłuszne do skutku nieprzychodziły:
 Mogąż bez pozwoleniá Oycá Swiętego gdziein-
 dziey obrácáć się Annáty, á przecię przez to nie u-
 włóczáć áni derogowác Práwom dáwnym przez toż
 samo Práwo rekognoskowanym y przyznánym? Przy
 ktorych Práwach nie tylko stoi Stolicá Apostolská,
 ále y tych wsfyftkich, ktorzy się tego, wáżą, frogich
 kłáw Dekretámi od powszechnosci Kościoła Ká-
 toli-

tolickiego odszczępia. Trudno tedy to Exorbitancją nazywać, co jest przeciwko takowym Prawom, które albo nigdy nie były w exekucyi od czasów Lat niepamiętnych, albo są abrogowane, albo same się zniósły, y same w stánowieniu swym drogę sobie do exekucyi zagrodziły. Ráczey to Exorbitancją, chwytać się pobocznych ścieżek, y ściągąc *cupidas manus* z Nábuchodonozorem ná rzeczy Kościelne, zá co mu Pán BOG ná ostátek y zdrowe zmyślił pomieszać: lub też z Ananiaszem y z Safirą pożytki Pánu Bogu poświęcone chcąc postronnie ná swe obrocić, *Ecclesiam* znieważać y uciążać. Ná ostátek wracając się do tej 1607. Konstytucyi, nie tylko to mówię, że są rzeczy zastárzale y wywietrzale, iako nigdy *in vigore* od postánowienia pierwszego, dotąd nigdy nie będące, ale też to bez wátpliwości powiádam, że ná te Augustowe y Stefanowe Konstytucye o Annátách, y ná te Zygmuntową 1607. co się tycze rzeczy, Správ y swobod Duchownych, Duchowni nigdy niepozwolili, y niepozwalania swoie *publicè* oświádczali: Choćby tedy dobrze sama się przez się tá Konstytucyá niezniósła, y do exekucyi sobie drogi niezawarła, przeciwne sobie rzeczy *ex diametro* stánowiąc, tedy przecię dlá tego samego, że była *in consensu* Stánu Duchownego pisana, y owszem *in*

aper-

aperto dissensu ex contradictione dla tego famego ná plá-
 cu się zoftać żadną miarą nie może; bo ieżeli ieden
 Pofeł, iedną Osobą może u nás wftret czynić rze-
 czom, iákże mają być ważne postanowienia, gdzie
 nie iedną Osobą, ale wszyscy Duchowni należący
 do tego, temu są przeciwni, ten ftán mówię Ducho-
 wieńftwá, który pierwszą záwsze część wRzeczypo-
 spolitey miewał. Trzebá tedy álbo náprzedniey-
 szy fundáment Wolności Nászey połamác, y po-
 psowác, to iest: żeby bez nás ná nás ftánowienia wá-
 żne były, albo więc co nad pozwolenie wszystkich
 bez zgodnego *Ordinum consensu* wtrącono bywa, wa-
 żności mieć nie może, y niepowinno nigdy. O czym
 się iefzcze niżej mowa zeydzie. Strzeż nas Boże,
 aby iako Wolności Swieckie z Duchownego ftanu
 kwitnącego naypierwszy początek brały, tak zaś
 za sprawiedliwym Sądem Bożym, przez takowe
 wexy y nieufzanowania ftug Boskich, żebyśmy o
 szwank ich nie przyszli. Ná ostatek iestże co ta-
 kiego, aby przez naymnieyfe podobieńftwo wKon-
 stytucyach: ktore kiedyżkolwiek bądź za Zygmun-
 ta Starego, bądź za Augusta, bądź za Stefana ftawa-
 ły, ktore to Konstytucye sobie za grunt y funda-
 ment, ta konstytucya 1607. záłożyła, mówiąc y z te-
 g naywiększy pochob swoy biorąc w tych słowach

L

od

od których się zaczyna. *Do effectu przywodziac Statut Krola Zygmunta Dziadą, y Zygmunta Augusta Wuia Nabegey Stefana Przodkow Naszych Konstytucye o Annatach uczynione &c.* A což wżdy tamte Konstytucye w sobie máią: *Mitemus ad Patrem Sanctum Papam petutum Annatas, ut ne eas de Regno efferrí permittamus: y znowu, Sacra Regia Majestas inter alias Legationum causas contendet apud Romanum Pontificem, ut Annatae manent in Regno ad Reipublicæ tutelam.* Gdzież w tych Statutách wzmianká o tym, żeby zá pierwszym wstąpieniem ná Duchowieństwá Głowne, káždy takową drugą summę, iáką do Rzymu *Nomine Annaty* dáwaią, dáć był powinien do Skárbu: Coż to zá effect Statutow Zygmuntowych, y Stefana? nie dosięgnąwszy pozwoleniá żadnego z Rzymu, áni się odezwáwszy o nie, pozwalác sobie y to wprowadzác. Jezeli bylá intencyá Rzepltey, żeby się Annaty nie wynosiły z kráiu, á zá což by znowu *aggravando* rzeczy, rzeczono: Niech wychodzą z kráiu, niech znowu y w kráiu drugie takie dáią. Dáwác Annaty Stolicy Apostolskiey nie iest Simonia żadná, bo w odbieraniu tych má *intentionem suã in Jure fundatam Sedes Apostolica*, iáko się to wyżey pokázáło, ále taką drugą duplikowác Annatę ná potrzeby Swieckie, byłaby Symonia oczywistá, y zdzierstwo wielkie,

kie, rzecz oczywiście niesłuszną podpadającą pod klątwy Kościelne, zgruntu wzruszającą Religiją, y właśnie Duchowieństwo znoszącą. A zaś dobra y dochody Duchowne nie na to są nadane, żeby Páná BOGA błągali y chwálili. A zaś Szlachcie Dobrá Szlacheckie nie na to, żeby Rzeczypospolitey z nich służyli, y dla obrony publiczney, iáko tegoż Zygmunta Starego Státut w sobie opiewá: Zeby iednych dostátki ná odprawowanie Chwały Bożey, ná opatrzenie Ludzi uczonych Rzeczypospolitey wielce potrzebnych, obráćane bywały, drugich zaś dochody y intráty szły ná obronę Teyże Oyczyzny. A zaś Káplani *Omnium Gentium Legibus* nie máią *publicorum onerum immunitatem*. A zaś y w tey zácney Rzeczypospolitey Duchowieństwo nie má *Pares* przynáymnicy *Prærogativas & libertates* iáko y Stán Swiecki. A iákoż przeciwko wszystkim tym Práwom nowe zácii ná Duchowieństwo wprowadzác z wzgárdá samego Páná Boga, ktorego są sługami, gdyż wzgárdá Sług, Páná káżdego záfwe się tyka. Wielkie tedy w tym podziwienie u káżdego, Páná BOGA się boiácego, iáko ludzie Kátolicy tákowe rzeczy pisać, ná nie pozwalác, álbo ich pomagác máią: Wiedząc, że tákowe przywászczaniá rzeczy Duchownych są przeciwne Kościołowi Bożemu, y

Práwom Iego, wiedząc, że się od Kościoła Bożego przez to wyklętemi czynią: y dufze i we ieźli pokutować nie będą, záturacią, bo ieśli temu nie wierzą, y Kościoła słuchac nie chcą, nie są, y nie mogą bydź Kátolicy: Jeśli zaś wierzą, á iákoż się nie dziwować, że tak frodze obciążaią sumnienie swoje. Lecz puściwszy to wszystko ná stronę, mowmy z sobą *politice*, y spytáńz mnie, ieśliby to nie lepiey, żeby te Annáty, co ie do Rzymu dáwaią, ráczey do Skárbu szły Rzepltey, gdzieby to bez grzechu, *sine laesione Jurium & immunitatū Ecclesiae*, y owfzem zá pozwoleniem samego Kościoła, y Oycá Świętego stac się mogło. Ná to odpowiadám, że co inszego prosić o pozwolenistwo y zá pozwoleniem co czynić, á co inszego sobie uzurpować, przed pozwolenistwem, w czym iawná *laesio jurium Ecclesiae* z miar wielu. O iák wielu ná Wenecyą, ná cudze kraie rok po roku więcey z Polſki wywiozą, niż co się z Annát do Rzymu dáie, á przecię to sie nie má zá złe, bo iáko mowiemy, że to się dzieie dla poloru y lepszey edukacyi; A iákże mieć zá złe, że dla pokázania wdzięczności Náywyższej Stolicy Apostollkiey, y swey ku niey powinności, ku tey Mátce, ktorá nás z Pogánow y Synow śmierci naprzod porodziła Chrystusowi, Wiáry Świętey światło nám przyniosła, y oney

oney nauczyłá; Annaty zá pierwším wstępowa-
niem ná gówné Duchowieńtwa oddaią według
wszelkiego Práva pospolitego po wšyſtkich Pán-
ſtwách Chrześciáńſkich, á nie u nás ſamych zácho-
wánego záwſze, co chybá ſamym tylko Heretykom
Odfzczepieńcom, y od tey Naywyżzey Stolicy záwi-
ſtnym odstępcóm idzie y ſzło záwſze w nieſmak. A
záz y ciż ſami Papięze znaczney ſzczodrobliwoſci
ku tey Rzepltey nie ráz nie zázywáli; iak znaczną
Summę był Sixtus V. Pápież Stefanowi Bátoremu
ná woynę pozwolił, y ná každý Mieſiąc, náznaczył
z miłóſci przeciw Rzepltey; A záz wziąwſzy wiádo-
moſć o nágłych potrzebach zá Panowania Krolá
Zygmunta III. teyże ſzczodrobliwoſci nie dali do-
wodów? Wieleby trzebá ſmierci Biſkupow, y wie-
le Annát ná takowe Summy, ktore ſię z ſzczerey
chęci y miłóſci przeciwko Národowi Náſzemu do-
browolnie wyſypáły: á takowáz ſię to wdzięczno-
ſciá má oddáwáć, żeby ſtárożytne Stolicy Apoſtol-
ſkiey Práva gwałcąc; to ſię iey wydzieráć miáło;
czego záwſze *ab aro* od lat niepamiętnych zá ſwią-
tobliwych Przodkow náſzych *in poſſeſſione* było, y ieſt
dotąd. Sám Pán Bog widzi, że nie życzyłbym tego
Rzeczypoſpolitey, iako uprzeymy Syn Matce ſwey,
aby takowemi ſpoſobámi potrzeby ſwe by naywię-

kſze

kŕsze łatać miála: A iż Politykow wspomnę, (ponie-
 waż ŕzrodło Polityki sã Historye y wiadomości dã-
 wnych dzieiow) weyrzec w te, iako się takie uzur-
 pacye Dobr y dochodow ná chwãtę Bożã oddanych
 Państwom nádawãły. Pobrał Nábuchodonozor
 Krol; Kościelne Skãrby, y frebrã, w wielkã się pod-
 nioŕszy dumę y zuchwãłosc, áz teŕ cięŕkã od Pãnã
 Boga nãwiedzony plãgã od rozumu odszedł, od lu-
 dzkiey społecznoŕci uciekał, á iako bydłę z bydłę-
 tãmi chodził, y chwãł z bydłem poŕywał: Baltãzar
 Syn iego ochotuiãc, gdy owe frebrã Kościelne ná
 stoł wystãwić kãzãł, y z nich piãc bãnkietował się:
 dziwnym Boŕzym ŕzãdzeniem rãka ná ŕciãnie pi-
 szãca Dekret: ŕe tey nocy samey miãł zginãc,
 pokãzãłã się widomie, y tãk się stało, teyŕe no-
 cygo mãrnie zãbito, á Kroleŕtwo iego do Me-
 dow przeniesione. Łupił Koŕcioły, zdãrł y złu-
 pił Koŕciol Jerozolimŕki Antyochus Krol, á od
 owego czãsu tãk mu się nic á nic nie powodziło, ŕe
 w melancholiã wpãdŕszy, sen y do iedzenia smak cã-
 le utraciwszy, ná ostãtek w oney mãnii w cudzey
 ziemi mizernie umãrł: te pãmiętne miãsto testã-
 mentu zostãwiwszy ŕłowã, ktore do przytomnych
 ŕwoich wyrzekł: *Reminiscor malorum, quã feci in Je-
 rusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea & argentea, quã*

erant

erant in ea, cognoſci ergo, quia propterea invenerunt me mala iſta, & ecce pereo triſtitia magna in terra aliena. Porwał ſię ná depozytá Koſcielne Heliodorus Podſkárbi Seleká Azyi Krolá; ále dziwná, á niewidomá mocá Boſką ociemniał; ciężkiemi ieſt ſkátowany plázami. Mámy w Dyodorze, w Juſtynie, o Xerxeſie Kambizeſie, Brennuſie pełno tákichże przykłádow; że to nigdy ná dobre niewyſzło, y że ſię tego y ſami wyſtrzegáli Pogánie, á kiedy ſię ináczey przydáło, nigdy tego nie chwálili. Piſze Livius o Rzymiánách, że ci będąc nágle od Fráncuzów poráżeni, gdy musieli złotem ſię odkupowác Nieprzyiácielowi. Iż wielki był w ſkárbie nie dóſtátek; do czegoż ſię událi w oney oſtátniey potrzebie; do dóſtátkow pewnie Bogom ſwym poſwiéconych? bynáymniey; ále ſwoie ſprzety wláſne, y ſplendory domowe, cokolwiek náwet złotá y kleynotow u żonek znaleźli, ná to łożyli, á przyczynę opisując Livius powiádá, że to czynili; áby obrónili y uchronili ſkárbu ſwoich Bogów. *Ut ſacro abſtineretur auro.* Julius Ceſarz, nad ktorégó niebyłó w ſwiecie Woienniká fortunnieyſzego, y podobnó więkſzego Polityká, záſzedſzy w Woynę Domowá z Pompeiuſzem, częſtokroć w Xięgách ſwoich *de bello Civili* inkulkuie, że ón nigdy podczás oney wielkiej wojny

nietykał się rzeczy Bogom poświęconych, a strony Pompeiusza powiada z wielkim wstrętem; *pecunie & à municipis exiguntur, & à fanis tolluntur, omnia Divina & humana jura permiscetur!* Iákoż nie wyszłó ná dobry koniec Pompeiuszowi, iáko wiadomo, Między niezliczonemi bezbożnościami Neroná, y to kładzie Tacitus: *interea conferendis pecuniis pervastata Italia, Provincie eversa Sociique Populi, & quæ Civitatum libera vocantur, Inquæ eam prædam etiam Dii cessere; spoliatis in Urbe templis, egestoque auro, quod votis Populi Romani atas prosperò aut in metu sacraverat; per Asiam atque Achaiam, non dona tantum, sed simulacra Deum abripiébantur. Ferebatur Seneca, quæ invidiam Sacrilegii à semet averteret, longinqui ruris secessum oravisse.* Tak to náwet y samym Poganom chociaż światlá Wiáry nie mieli, famo naturalnego rozumu światło pokazywało, że to iest całé niepo-bożność ná Kościelne targać się dochody, zbiory; przetoż, iákom námienił, ow wielki Polityk Juliusz Cezarz, ktory y Rzymiány y świat opanował, tak wiele woiując, niewypowiedziane *largitiones* czynił, y słynął u ludzi niewymowną szczodroblivością, nigdy niechciał dotykaniem się rzeczy Bogom swym poświęconych szczęścia swego zrażać, wiedząc y widząc, że to się nigdy nie nadawało: y o-
wżem

wszem pobrane od Efezyjskiej Diany przez Pompejusza skarby, po dwa kroć odbił, y oney Bogini oddał nazad do zboru *ita duobus temporibus Ephesie pecunie Cesar auxilium tulit.* Weyrzyimy teraz na Chrześciaństwo y Chrześciańskie Pány Náywiększe, obączmy, co za máxymy w tey mierze tych wielkich Politykow, to jest: Konstántyná Wielkiego, Károlá Wielkiego y inszych, ktorzy Páná BOGA się bojąc, ráczey ná Chwałę Bożą z wielką szczodrobliwością nákládali, y było ich dziwnie szczęśliwe z wielką sławą y dobrem pospolitym Panowanie, á tych zaś przeciwnym sposobem, ktorzy angaryzowali Duchowieństwo: y ná rzeczy się poświęcone Kościołom tągáli, dziwnie niezdychy, strážliwe y mizerne ich po więkzey części ze świata zeyście, w wielkich plágách, y kłopotách niefortunne Panowanie. Tákową zaráźliwą Polityką y appetytem ná Dobrá Duchowne nápoiony y utwierdzoney Niceforus Cesarz máwiál ustáwicznie: *Ab Episcopis pauperum pecuniam consumi, Milites inopes esse,* gdy go tedy bárdziey co ráz tá Duchownego chlel á *fames & cupiditas* biála, kázál byl Kościelne Prówentá záhámowác, y ná skárb pospolity po zmártych Biskupách, Dobrá ich obrácác. Aż oto zarym y wcy
 sła Iego pobite, y sam zábity, y nie koniec temu,

M

ále

ále dokąd tylko te bezbożne Prává y zwyczajie od
 niego wniesione trwały, nic dobrego się w Páństwie
 całym nie działo, Aż to widząc nákarány dobrze
Basilus Junior Porphirogenita, Angarye y postánowie-
 nia one zle Niceforá zniósł, y skássował Konstytucyą
 swoią, tę przyczynę dájąc, y oświadczájąc to przed
 wszystkim światem; że nie co inszego, ále Práwo
 przeciwko Sługom Bożym y Dobrom Duchownym
 uczynione od Niceforá przyczyną wszystkiego zle-
 go: *Præsentium malorum causam fuisse, & radicem hu-
 jus universalis subversionis, & confusionis, ut quæ ad inju-
 riam & contumeliam non solum Ecclesiarum & Sacrarum
 Domorum, sed etiam ipsius Dei facta est; & maxime cum
 id re ipsa expertum esset? ex quo hæc lex est observata, ni-
 hil boni penitus in hodiernam usque diem, vite nostræ oc-
 currit, sed contra nullum penè calamitatis genus defuit, y*
 dlá tego tenże *Basilus* znosząc to zarázliwe Práwo
 Przodká swego, mowi w te Słowá: *Statuit per præsen-
 tem auream Bullam, ut lex prædicta ab hoc presenti die
 cesset, & deinceps infirma, & irrita maneat: & locum ha-
 beant, & in usu sint, quæ de Dei Ecclesiis & Sanctis & Re-
 ligiosis Domibus, factæ sunt Leges?* A gdy potym *Em-
 manuel Cezarz* Práwo to przeciwko Duchownym, o
 którym się rzekło, od Niceforá postánowione, á od
Bázyliuszá zniesione, począł był znowu odżywiać,

y wprowadzać pod pretextem, że się od Nabożeń-
 stwa odrywali Duchowni pieczołowaniem około
 Dobr y dochodow Kościelnych, y pod tym pozor-
 rem począł był Dobrá Duchowne zágrabiác, pręd-
 ko zaráz czuiąc nád sobą ciężko mřzczącą się krzywd
 Sług swoich Rękę Boską, postrzegł się w błędzie,
 dał pokoy Duchownym, y dochodom ich, y owšem
 ná obronę ich wydał *Bullam*, którą *Medicatricem* zo-
 wia: to jest iákoby Plaster leczący wyřtepek, który
 był przeciwko Kościołowi, á ráczey przeciwko sa-
 memu Pánu BOGU popełnił: dáwszy tedy pokoy
 dochodom Duchownych, o to obligował Ducho-
 wienřstwo, żeby ná kształt onych Káptánow w stá-
 rym Zákonie, ktorzy dzwiękiem trąbieniá swego
 Miásto nieprzyiácielskie Jerychunt zburzyli, y oni
 teř iemu modlitwámi swemi, *veluti quibusdam Spiri-*
tualibus tubis pomagáli: żeby iáko Moyřesz Ręce
 wznosząc z pomocą podpieraíących Káptánow zwy-
 ciężył Amaleká, ták on teř nieprzyiácielá swego
 mogł zwyciężyć; y kwoli temu potwierdzáiąc Du-
 chowienřtwu Práwá y wolności, oráz zakázuiąc, že-
 by, *Nulla juris allegatione oppugnentur ab eo, qui velit pro*
fisco seu publico dicere. kładzie tę przyczynę; recte enim
scit meum Imperium Regem non servari per multam Poten-
tiam, & Gigantem non servatum iri in multitudine virtu-

*is sua. Si quis igitur voluerit per avaritiam suam, aliam-
 ve quampiam causam ea contemnere, quae aureae Bullae mei
 I. perii oratione definita sunt. Primum quidem SSmae Tri-
 nitatis Splendorem, cum ad tremendum sistemur Tribunal,
 non conspiciat; excidat autem à Christianorum parte ut Ju-
 das; & praeter hoc execrationem sibi conciliet Primogenito-
 rum Sanctorum iustorum Deiferorum Patrum, qui ab æ-
 vo premortui fuerunt.*

Z takowych Przykładow, kto-
 rych iest pełno, wszyscy Bogobojni Politycy wno-
 szą, że się nie godzi Rzeczy na Chwałę Boską po-
 stanowionych y poświęconych tykąc, wzruszając,
 albo ich dyspozycją sobie uzurpować, że się to ani
 Pánu BOGU, ani ludziom zdrowego, á niezepsowa-
 nego rozřadku niepodoba, iáko rzecz naturalnemu
 rozumowi przeciwná, wielkie plági nieszczęścia, y
 káraniá Boże ściągájąca. To powiadam, że iáko się
 y u nás poczęły te Duchowne ratunki zágęszczać,
 wszystko niesporo, wszystko iákos Pán B O G nie
 błogosławi. Zyczyłbym tedy miłey Oyczyźnie nie
 tylko na postanowieniá Kościelne pátrzać, y na nie
 się oglądác; ale też uwážając z Stárodáwnych Dzie-
 iow iednostáyne przykłady, y wszystkich Politykow
 zdrowy sentyment, & *consensum*, że się to nigdy na
 dobre nie zeszło, żeby y na siebie temi záczepekámi
 rzeczy Duchownych gniewu Bożego, y niebłogo-
 ślá-

sławieństwa nie obaliliśmy. *Quid aliud à Pontificibus & à Clero potest Republica, Princeps, aut Populus exigere, quàm ut incessant r fiat ab Ecclesia Oratio ad Deum pro eo. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat Dona & Sacrificia pro populo, & si iratus est iis Dominus, Sacerdos medius intercedat, & in tempore iracundiæ fiat reconciliatio. Frater Dominus voluit delere Israël, stetit Moyses in confectione in Conspectu ejus; motumque Divinæ indignationis Oratione placavit. Flama Divinæ animadversionis sæviebat in populum, & Aaron arrepto Thuribulo medius inter viventes & mortuos se flamae objecit; cessavitque quasi satio; contra Amalech prævalebat Israël, Moysse orante; & erigente manus suas ad Dominum; Sacerdotibus vociferantibus, muri Jericho corruerunt; Zebrał te Chrześcijańskie w tey materji Reflexye, Petrus Blesensis, ktore każdemu w tey materji oczy otworzyć powinny. Ale mówią daley, że Prawo iest o Opactwach, że nie mają być przyłączone do przednich Dostoieństw Duchownych, y że dwoie iedney Osobie nie má być konferowano. Na to tedy *distincte* odpowiedz następuie.*

O przyłączeniu Opactw y inszych Duchowieństwo do Biskupstw.

Zda-

ZDawną się to tak á niedopiero y u nás, y kiedy indziej działało, y zachowało, gdy tego znaczne iákie okoliczności potrzebowwały, zá pozwoleniem J.K.Mci to Opáctwá, to insze *in Subsidium Ecclesiastica Beneficia* przyłączáno. Trwáło to od dáwnych czásów, á nigdy zá Exorbitancyą nie miáno: Teraz dopiero nową rzecz Anno 1607. wniesiono *sine consensu Ordinum*. Bo iakom iuż wyžey powiedział, wszystkie te Konstytucye 1607. rzeczy się Duchownych tykájące, były nie tylko bez pozwoleniá Senátu Duchownego, ále y owšzem *ipsó reclamante, & contra protestante*, utworzone, y nápisane. Trzebá tedy pierwey dáwné Práwá y fundamentá wolności, y swobod znieść, dopiero takie Konstytucye, y stanowieniá wážność by mieć mogły, którym nie iedná Osobá, chociaźby y ná tym dosyć było, ále wšzystek stán Duchowny kontrádykował. Ale włożywšzy tyle ciężarów ná Biskupy, gdzie znacznie ich *Operá indiget Republica*, zágrádzac im drogę do porátowaniá, y podpory, niech káždy rozsádzi, iesli to *rationabile?* y iesli w tym *Bonum publicum vertitur*, žeby ráczey prywatny Opát, niź Biskup Senátor ná posługách Rzeczypospolitey pieczołujący Dobr Opácich záżywał, gdy tego słuszne *circumstancye* Osob, czásów, y roźnych przypádkow
potrze-

potrzebę bydź ukażą: á wſzakże & *de pluralitate Sta-*
roſtw ſą nápiſane Práwá, á przecię tego Swieccy zá
Exorbitancyą nie kładą, że ich więcey ieden nád o-
piſanie Práwá zázywá, y trzymá z łáſki Krolew-
ſkiej: przez wzgląd ná rożne okolicznoſci Oſob,
ich potrzeby, y záſługi; A przetoż ná oney po Kro-
łu Zygmuncie Auguſcie przeſzley Konwokácii, bá-
cznie to y rozſádnie Senátorowie zácní, iáko rem
Conſonam Legibus, chwálić y promowowác in publico
ſtáráli ſię: iże Arcy-Biſkupowi Gnieźnieńſkiemu,
przy Arcybiſkupſtwie Opáctwá y Próboſtwá trzy-
mác wolno będzie, gdyż z wielu miár, y z wielu kon-
*ſyderácii *interest Reipublicæ, nè Primas egeat,* byłoby to*
*záś è contra ráczey *abſurdum,* żeby Godnoſci tey y*
*Prerogátywy & *cum honore Reipublicæ & cum decore**
Gentis ſuſtinere nie miał o czym.

Z ſtrony forum z Duchownemi in Personalibus
 tam Criminalibus, quàm Civilibus.

DAley poſtępując w tym Exerbitancyą poká-
 zują, że in Personalibus tam Civilibus, quàm Cri-
 minalibus Duchowni zárownie z Swieckimi
 forum nie máią, y ná to pozwolić niechcą. Fore-
 mná záiſte rzecz czynić to exorbitancyą, że kto dá-
 wnych

wnych Práw, y zwyczajow wzrużać niepozwála. A iakaż była w tym *Legum Orbita*, iáká koley y tor Práwa, tylko że zaráz zá przyięciem Wiary Chrystusowej przyięte były Kánony Koncilia, y insze wszystkie Kosciola Bożego postanowieniá, przyięte Duchowienstwo ze wszystkimi Stánu y Osob swoich prerogátywami, przywilejami, y wolnościami; między ktoremi *Immunitas fori*, jest náprzednieyszá zwlászczá, *in Personalibus*. Tych Prerogátyw & *immunitates* u Nászych domowych Kronikarzow káždy się doczytá, iáko Bolesław Chrábry pierwszy po Mieczyślawie onych przestrzegá, y iáko tych kára, co się ná nie tógáli, iáko Kázimierz Wtory temu zábiegá, áby ich nie náruszáno, y iáko Práwo swoje, o tym nápisane chciał, áby y od Stolicy Apostolskiej było potwierdzone: kładąc wielkie przekłętwo ná tych, ktorzyby ie ná potym odmieniác, y wzruszac chcieli: Dostáteczniey ieszcze pod Leszkim Biáłym *fori* miánowicie *immunitatem* opátrzone. Pisze Kromer w te Słowá: *Ut Principis atque omnium Ducum Procerumque consensu, & unversi Conventus Constitutione foret Ecclesiasticus Ordo omnis cum adscriptitiis etiam & subditis suis omnium Profanorum Judicium etiam Ducum atque ipsius Summi Principis Jurisdictione prorsus liber, ita ut ne per exceptionem ullam quidem aut re-*

conventionem pertrahi ad profanum seu laicum, ut vocant, forum possit, eamque Constitutionem Pontifex Maximus Sedis Apostolicae auctoritate approbavit. Tegoż zawsze potym wszyscy Krolowie Polscy przestrzegali: tym się szcząc tytułem, że są: *Tutores & Conservatores jurium, libertatum & Privilegiorum in Ecclesia, personarumque sibi subjectarum; propagationem libertatis Ecclesiasticae ex debito affectantes.* Iakoż náprzod *Immunitates Ecclesiasticas* y wolności ich we wszystkich Przywileiách y Páktách Konwentách kładą. Te náypierwey poprzysięgają, te Práwy y Státutami swemi dostátecznie obwárowáli. W niektórych tylko spráwách to jest *in quatuor Articulis* względem Dobr, y Krzywd ziemskich powinni Duchowni u Sądu świeckiego *experiri*, infze wszystkie excypuią *Causas foro Spirituali* należące, *de quibus se nullatenus iudicium Terrestre debeat ingerere* iáko Olbrychtowe y Alexandrowe statutá obmáwiaią. Mámy też *Friderici & Carolinas Constitutiones* między Státutami naszymi, *Ut nullus Ecclesiasticam Personam in Criminali questione vel Civili ad Iudicium Saeculare trahere praesumat, contra easdem Sanctiones & Constitutiones Imperiales. Quodsi secus faceret Actor, a Iure suo caderet, & iudicatum non teneret, Iudex extunc iudicandi Auctoritate privatur.* Ták się te Konstytu-

cyę *Imperiales* Przodkom Nászym w tey mierze podobaly, że chociaż o tymże swe Práva y zwyczajie dostateczne mieli, przecię y te nie iako obce, ale iako swoje własne, kazali *cum consensu omnium Ordinum* w Rádomiu ná Seymie zá Alexandrá między Práva wpisać; iakoż to *Sacrofanctę* ząwzse miáno y záchowano. Te Chrześciaństwą wlystkiego, te iednostayne ząwzse Rzeczypospolitey Práva y zwyczajie, iako prószę, kto Exorbitancyą nazywac má? *Dic Quintiliane colorem*; co zą pretext? co zą pozor tego brác možná? Alec powiadaia, że to iest *in Contrarium* dáwnym Práwom, które *omnes & singulos homines & subditos Regni Cujuscunque Conditionis, Status, Gradus, & Dignitatis*. Iednemu Práwu poddały, y tych tylko samych, a nie infzych Dekretow exekucyą czynić kázali; a z infnych miár we wlystkich Spráwach bannicye, y exekucyą czynić ná Duchownych pozwolili. Puszczám ná stronę; że dáleko dawnieyszá y pierwszá *Immunitas* Duchownych, nizeli te wlystkie Práva, to tylko powiadam, że niewiem, aby się w ten sposob znaydowało kędy u nas napisane Práwo takie; iako ie tu ten, lub ci, co sobie te urościli exorbitancye, przytaczaia: A wiem to pewnie, iż nie masz y niebyło nigdy żadnego takiego, ktoreby to w sobie, co prelendią, zawierać miało.

Ale

Ale tá intencyá bylá takowych stánowienia, że za rosfárgnieniem Korony między Xiążętá, máło nie co Powiat w pozwách, Proceffach, w sposobie są-
 dzenia miał inſze zwyczaie, y poſtánowienia ſwo-
 ie: Kázimierz tedy Wielki, pod ktorým Koroná
 poczęła do iedności przychodzić zábiegáiąc rożnym
 ztąd nierządóm, y trudnoſcióm, y chcąc porządká-
 mi iednemi práwnemi iako náybárdziey zlepić ro-
 zerwaną Koronę, uczynił Práwo w te ſłowá wláſne:
Ne ſit tanquam Monſtrum diverſa habens capita, ut uno &
æquali jure tam Cracovienses aliàs Minoris Poloniae, quã
etiam Majoris Poloniae inhab. tatores, & ceteræ Regni no-
ſtri terræ utantur, & judicentur, ex quo unus eſt Princeps
omnium & Dominus. Otoż iáko bez fundamentu
 wſzelkiego z tego ſtaturu te ſobie tworzą, y wno-
 ſzą ná Duchownych konſekwencye, o ktorych ſię
 Práwu áni ſniło, ktore iedynie to zawiera, że po-
 nieważ iuż nie pod innemi Pány y Xiążęty Małą
 Polſká, á pod inſzemi Wielká Polſká, iáko przed-
 tym niedáwno bywáło: lecz ták Małą, iáko y Wiel-
 ká Polſká Zwierzchnoſci iednego Páná, y iedney
 głowy podlegá, kwoli temu wydał te ſwoie Státu-
 tá Kázimierz, áby Szlachtá po wſzytkich Powia-
 tách Polſkich *uniformiter*, iáko ſam ſwiádczy, *in Ju-*
dicis zázywáła. Táż intencyá y Wládyſławá Já-

giełły była, kiedy w Wilnie do iednego zwyczáiu prawnego obiecuie wszystkie Ziemie Polskie przywieść, y one tym sposobem złączyć! Táz *mens* iest y innych Konstytucyi ná ten kształt od Krolow Polskich uczynionych. Y ták właśnie Przyłuski Ewángelik te Prává rozumie; bo przytoczywszy ié powiáda: *Quae autem gentes velut Regni Partes ad Jus Poloniae accessere, & quae in iuribus suis adhuc persistunt, unius Regis Dominationem perpeffa.* Niechże każdy osądzi, iezli to ma, co do Prává Duchownego, y iezli z tey miáry Duchowni práv swoich Duchownych zázywác nie máią? zwlászczá ze przy tychże zaráz Právách, ktore przywodzą, iezli co, tedy *Immunitates* Duchowne, á osobliwie Sády ich widzimy obwárowáne. Bo iezli to ták iest, zebyśmy się ztąd koniecznie iednym tylko Právem wszyfcy nie czyniác róžności żadney między Stány, sądzić mieli, tedy trzeba znieść też Právó Magdeburfskie, trzebáby y Chełmińskie, niemógliby się swoim osobnym Právem Prusacy, osobnym Wólhyńscy sądzić, więc áni Litwá, gdyż też pod iednym Pánem siedzą. Zieby to y przewrotne rozumienie było; ále to ták się má rozumieć, ze w iedney Rzepltey pod iednym Pánem, iednym się też náleżnym *pro diversitate Ordinum & Statuum* od Rzepltey

tey przyiętym y approbowanym prawem sądzić
 máią: á tak wedle Práv y swobod od Rzeczypospo-
 litey przyiętych, żeby się Duchowni sądzili swym
 trybem, Swieccy też swym trybē, Szláchta právē
 Ziemskim, iedno żeby nie inaczey w iednym Po-
 wiecie, á inaczey w drugim, inaczey w Wielkiej Pol-
 szcze, á inaczey w Mátey: *Mieszczanie* zaś żeby się
 swoim Prawem Mágdeburfskim cieszyli: Lub Cheł-
 mińskim, iáko ktore Miásto, do ktorego Prává przy-
 stąpiło, y onego za Approbacyą y pozwoleniem
 Rzepltey záżywało: A iáko za przystąpienie Prúss, y
 Wołhynianow *ad corpus* Rzepltey nie derogowano
 nic Ich Prawom Pruskim y Wołhynńskim, ani to iest
 przeciwko Prawu, *ut uno & equali jure omnes judicen-*
tur, ponieważ to Rzeplta przyięła; tak tymże sposo-
 bē nie iest *in Contrariū* temuż, że za wprowadzeniem
 z Wiarą Świętą Duchowieństwá, wszystkie ich im-
Jura libertates & immunitates náydawnieyszemi *sacro-*
sancte obwarowano Právami, y Státutami, poprzy-
 siężono Páktami, według ktorych Práv y Przywi-
 leiów swoich Duchowni u siebie się sądzą, y tego
 używáią *Priviligium fori*, ktore im *omni jure* przyna-
 leży. Jeśli też Duchowni Swieckich w sprawách
 Sądowi swemu przynależących sądzili, tedy ie ex-
 komunikowali, gdy Dekretom nie dosyć czynili,

á Stá-

á Stárostowie teź gdy się *convicti* w exkommunikách
 niepoczowali, ośtatnią exekucyą odpráwowáli. Ale
 tu rzeczysz, że to tákowym exekucyom, iuź zágro-
 dzoná drogá przez Konstytucyą Augustowá. Od-
 powiádám: że choćby nie było nic inszego, sam
 tytuł pokázuie, *quâ fide* tá Konstytucyá uknowaná,
 y wpisaná bylá, bo tytuł inákšy, á rzecz inákšá.
 Ci, co wiedzą Stáre dzieie, wiedzą teź, iáko to cho-
 dziło. Ná tym się iednák nie báwiąc, powiádám,
 że to postanowienie nie może mieć gruntowney
 uważności, gdyż uknowáne było, iáko samáź Kon-
 stytucyá świádczy, bez konsensu Duchownych;
 przeciwko fundámentom wolności nášzych; prze-
 ciwko dáwnym, y teráznieyszym od náypierwszych
 początkow, & *ab incunabulis* swobod nášzych usta-
 wóm: *Ut perpetuis futuris temporibus nihil novi consti-
 tui debeat, sine communi Consensu in hac Radomiensi con-
 ventione cum Universis Regni Nostri Prælatis Consiliari-
 is, Baronibus & Nuntiis Terrarum Statuimus*: iáko iest
 wyráźnie w Státucie Alexándrowym, Gdziebyśmy
 inákšze zwyczaie wprowadzać mieli, niemogłáby
 się prędszá y foremnieyszá drogá *ad tyrannidem* po-
 kázáć, iáko gdyby zmrugnáwšy się z iedney części,
 wolno było drugá *opprimere*, y ná nie co chcieć stá-
 nowić. Jezliby to szło y wážno było, co ná ten
 czas

czas *predominante barefi & potentiâ* różroznionych w
 Wierze *absquë consensu unanimi* wszystkich stánowio-
 no *violenter*. Lecz iákożkolwiek y to Práwo cho-
 ciáż niezgodné, przeciez nie wszystkich Dekretow
 Duchownych Exekucyi zákázüie ná swieckie; tyl-
 ko *inquantum abusum quendam*. Wnószońo w Exe-
 kucyi ná Rycerstwo nád státut *Vladislai logellonis in*
Jedlna iako iásnie Konstytucyá obmawia. Lecz
 niech y tó teráz ták będzie, gdyż nie o to rzécz i-
 dzie, że Konstytucyá i 562. Ktorá reassumowála
 Konstytucyá i 565. uczynila wstřet exekucyi Stáro-
 ścińskiey względem Dekretow Duchownych, kto-
 re się przeciwko swieckim wyklętym po wyiściu
 czasu opisanego rozciągáły. Nie má to iednak nic
cum Causis Spiritualium Personalibus tam Civilibus quã
Criminalibus. Ktoré iako záwzře Zwierzchność Du-
 chowná sádziła, ták záwzře przeciwko swey Xię-
 ży Dekretá swe exekwowáli: mieli záwzře przeci-
 wko swym przesádzonym *ius Captivnis*, imáli, potę-
 piáli, wsadzáli, deგრádownáli, y záadne im Práwo ni-
 gdy *in Personalibus* Sądow lub exekucyi niezábroni-
 ło. To, co przytym czytám, żeby Urzędow swie-
 ckim ná Duchownych Banicye y Exekucye rozcią-
 gáć pozwolono, ták *leve* iest, że *refutatione non indi-*
get. Wyiáwzřy bowiem niektóre Spráwy Korte-
 zań-

zánkie, poniewáz Swieccy *in personalibus* nigdy Duchownych nie sądzili, y forum nigdy przed niemi nie mieli, iákże mogli ná nie Bánicye skázowác, y exekucye czynić, iásne iest Práwo Duchowne *quod non solum invito, verum etiam voluntarii pacisci non possunt, ut secularia iudicia subeant, cum non sit Privilegium & Jus immunitatis pro persona, cui renuntiarí valeat, sed potius toti Clero & Statui Ecclesiastico publicè indultum; cui privatorum pactio derogare non valet.* Nie tykały się nigdy zwierzchności świeckie spraw tákowych. Niechciał się záiście tykác Konstántyn Wielki, gdy kwerele do niego ná Duchownych przychodziły: mówiąc: *Vos à nemine iudicari potestis, & non est conveniens, ut homo iudicet Deos, sed solus ille, de quo scriptum est, Deus stetit in Synagoga Deorum.* Niechciał się tykác tych spraw choć Odszczepieniec, y Aryan: iednákże, z wielkiego báczenia Krol Teodoryk, gdy go ná to námáwiono; áby skárgi przeciwko Symmáchowi złożone wziął przed się: powiádaiąc, one słowá: *In Synodi esse arbitrio, in tanto negotio sequenda prescribere, neque aliud ad se praeter reverentiam de Ecclesiasticis negotiis pertinere.* Ale podobno uwłaczá się przez to *juribus Majestatis*, iáko mówią, w tych to uroszczonych Exorbitancyách; ná to powiádám, że gdyby była *contra jura Majestatis*

immunitas Duchownych *à foro*, tedyby tey famiż Krolowie y Cesarze mocno się oponowali byli, á nigdyby icy nieprzyznawali. Znał się ná tym Konstantyn Wielki Cesarz, co to iest *jus Majestatis*, á przecie iákośmy dopiero wspomnieli, tykác sam tego niechciał, á gdy potym Iuliánus powstał, przeciwko tym Práwom y wolnościom, pierwey Wiáry y Chrystusa się wyrzekłszy: Pobożni potym Cesarze po okropnym y strážliwym końcu, ná który przyszedł ten Apostátá, przywrocili Duchowieństwu teich Práwá, y Przywileie, iáko o tym czytać *in codice libro 4. Restituimus jura omnia Sanctarum Ecclesiarum devotione nostrá: quæ Tyrannus Sæculo nostro invidit, & Audientie Episcopali præservamus Clerum, quos infelix ille & præsumptuosus ad Judices sæculares trahi indiscretè mandavit.* Ználi się dobrze *in juribus Majestaticis* Xiążętá y Krolowie nási, á przecie począwszy od Leszka Biáłego, co się iuż wyżej przytoczyło, nie tylko tę *immunitatem à foro* záwżse utwierdzáli, ále áż do tych czas potwierdzenie generálnym práw y Swobod káżdemu Stánowi, ták Duchownemu, iáko y Swieckiemu, przysięgá náwet Krolewską dzierzá, y trzymáią. A zátym rzecz to nowa y nigdy niesłychaná bylá, áby to miało bydź *contrá jus Majestatis*. Nierychło wszystkim świat ucza *Jura Majestatis*, nie-

rychło, bo w Siedmset kilkadziesiąt lat, iak przyięli-
 śmy Wiarę Świętą: y tego trybu sądownych Duchownych
 zawnie się trzymało. A nikomu to przez tyle wie-
 kow w myśli nie postęło, żeby to miało *derogare Ma-*
jestati. Mowią ná ostátek, że to *diminutionem Capitis*
 ná świeckie zaciągá. Musiał byđz nie wielki *Legi-*
sta álbo całé niepraktyk Práwá, kto to pierwszy u-
 przątnął sobie *Aenigma*. Wszyscy Jurystowie náu-
 czają, że *Diminutio Capitis*, álbo *Civitatē* álbo *libertatē*,
 álbo *familiā adimit*, á gdzie co z tych trzech rzeczy nie
 záchodzi, niemoże byđz żadná *diminutio Capitis*. Pro-
 szę tedy, kto co tráci z tych mianowanych rzeczy
 przez to, że Mieszczaniná pátrzy Mágdeburńskim
 Práwem: Prusaká Pruskim, Wołhynianá Wołhyn-
 Ńskim, Duchownego Duchownym, káždego wedle
 Práw, Swobod y Kondycyi swoiey, á záz zátym gár-
 dło tráci y stáie się niewolnikiem? *Co fit in maxima*
Capitis diminutione A záz tráci Szlachećtwo? co się
 dzieie *in mediā Capitis diminutione*. A záz náostátek
 utrácá dobrá? *co fit in infima Capitis diminutione*. Nie-
 słycháne tedy rzeczy *Capitis diminutionem* názywáć,
 że káždy w swoiey iufze zostáie, káždy według stá-
 nu y Kondycyi swoiey, práw, y wolności sobie ná-
 leżących záywá, Duchowniby ráczey *Capitis diminu-*
tionem ponosili, gdyby im Práwá y wolności ich o-
 dey-

deymować miáno ; przystępuiąc tedy do tego, co przydaią, że to wyciąganie *ad exterarum nationes* niszczy stán świecki, Nie widzę záiste, przez co by to było zniszczenie, czy dlá wielkiego kosztu? czy dlá nierychłego sádzenia? czy dlá odległości mieysc? czy dlá defektu exekucyi? A wszákże w sádach Swieckich trzeba czekać, aż we dwie lecie Seymu, trzeba w Trybunále czekać w trzecim Roku przypadającego Woiewodztwá, trzeba czekać w Ziemstwie Kádencyi, à *in Casum* że *Vacat Officium* do inszego się Zieństwá zabierác, trzeba oczekiwać Sądow Grodzkich przywołaniá *ex arbitrio* záwiślych, á przecie to niemaią zá zniszczenie. Niemász tego w Sądach Duchownych záwsze się w kilka niedziel náwyięcey w kilkanaście odpráwić może, odległość też mieyscá kosztu nieprzyczyniá, ponieważ dáiáją pospolicie *Judices in partibus*, to iest: *per delegationem sedis Apostolicae* delegowani w wlásnym Kraiu *Commissarii*, ktorzy dáley z kraiu niewyjeżdżaiąc, w Domu temu wszystkimu koniec uczyniá, y to ieszcze tácy *Delegati*, ktorych ia sam sobie podám y obiorę do Interessu swego; w otrzymanych też Dekretách iest skuteczna exekucya, y prędká, chybá ze strony samego Swieckiego kontumacyá zwłokę czyni. Iáko to może bydz, rzeczesz? ponieważ *exoticorum Decretorū*

exekucyá w Prawie naszym fundamentu niemá. Ná-
 przod odpowiadám, ieśliś iest Ewángelik, y niepod-
 legły władzy Kościoła Owieczká, to może bydź *e-*
xoticum u ciebie Prawo Duchowne; á tym samym y
 ty też stáiesz się *exoticus Ecclesiæ*, według Chrystufa
 Páná: *Qui Ecclesiam non audit & sit Tibi sicut Ethnicus.*
 Ale u Prawowiernych Kátolikow Prawo Kościoła
 Bożego nie może bydź zá *exoticum* poczytáne. Od-
 powiadám powtore pytaiąc: Prawo náprzykład Má-
 gdeburſkie, iákie iest Prawo? czy má fundament
 exekucyi w prawie naszym? Odpowiadász, má; á
 czemu proszę? rzecziesz: bo iest przyięte od Rzepl-
 tey; y od Krolow Miáſtom poprzyſięzone. A cze-
 muż nie toż mowić o Prawie Duchownym? á záž
 to nie iest przyięte u nás, ázáž nie obwárowáne Stá-
 tutámi, á záž niepoprzyſięzone od Krolow zárownó
 z Práwámi y ſwobodámi ſtánu ſwieckiego; trudno
 tedy mowić, żeby w Prawie naszym ták ówych Spráw
 exekucyá fundamentu mieć nie miała? Iż tedy nie
 mász nád czym dłużej piorá báwić, przyſtępię do
 dálſzych pretendowánych exorbitáncyi.

Iest Statut dáwny Alexandra de non alienandis Bonis
Mense Regiæ y zápiſy takowe przez Konſtytucyá Augusta
1562. pokáſſowáno, przeciwko temu iednák záwsze co no-
wego wymagaia Duchowni ledwie nie ná káżdym Seymie &c.

Ná-

Náprzod w przywodzeniu tey exorbitancyi iest
 znaczna exaggeracya, bo po tey Konstytucyi 1562.
 ktorą alleguią; dopiero we czterdzieści lat potym,
 pierwszą donacyię w Polšcze Młynika Wołskiego
 w Brześciu Kuiawłkim náyduię, placu iakiego do
 zbudowania y Kłafztoru tymże Mniszkom w Płocku
 a w tym przecie czasie, iako wiele Seymów minęło?
 iakoż to teraz mowić, że mało nie ná każdym Sey-
 mie trzywá się co z Dobr Rzepltey: Do tego kiedy
 takowe ná Seymie otrzymuią się pozwolenia, wszák-
 że wyraźnie mowią; że się to zá zgodą wszech stá-
 now, Rád. y Posłow Ziemiłkich czyni: A záž o tá-
 kowe nádania y pozwolenia nie sami ludzie Szlá-
 checcy z pobożności swoiëy stárali się u Stánow
 Rzepltey, czego im nigdy Woiewodztwá nie miały
 zá złe, że o iaką rzecz się stárali dla chwały Bożey,
ex Utilitate publica; ehociaż to po Woiewodztwách ná
 Seymikách nie było proponowáno: A záž w Arty-
 kulách Woiewodztw niedodaią tego záwsze, *Cetera*
Activitati & dexteritati PP. Posłow polecamy: A záž
 tak wiele nie inkorporowáno Miástō, Miásteczkom?
 A záž tak wiele donacyi nie uczyniono prywatnym
 ludziom, a to *pro alienatione* nie rozumiano: to tylko
 iedynie zá alienacyą sádząc, co się ná chwale Bożą
 Kościołom dostać może, a wszákże przecie táž sa-

ma

má przytoczoná *Anni 1562.* Konstytucya, nie o sa-
 mych funduszách brzmi, ále wyráźnie mowi y o
 wšyftkich dáninách, dárowiznách w te słowá: *Wšy-
 ſkie po tym ſtatucie Daniny, dárowizny wieczne, Feuda
 álbo teſz y przedania náſſe, Przodkow náſſych; tákſze teſz
 funduſſe y nádania wšyftkich Duchowieńſtw iakoſzkolwiek
 zápiſane, maiſz bydſz y ſa tym Statutem Kaſſowane, á wni-
 wecz obrocone, iáko te, ktore ſa Práwu poſpolitemu przeci-
 wne ználezione, y oſadzone we wšyftkich Pańſtwách y Xie-
 ſtwách do Korony náležacych, A czemuſz tedy ná ſame
 nádania Duchowieńſtwu, y Koſciołom gáſ ieſt teráz
 á inſze wšyftkie nie ſą poczytáne zá Exorbitancyą,
 y Práwu poſpolitemu nie ſą przeciwne. Iák żywo
 tedy nie o tym ieſt Státut Alexandrá, & ſubſequen-
 ter Konstytucyá Auguſtá ná nim ſię záſadzaiącá: ále
 tylkõ o tych dáninách, zápiſach y nádaniách w Kro-
 lewſkich Dobrách, ktoreby prywátne potáiemnie
 y iáko mowią *ſubreptitiè* były przez kogoſzkolwiek
 otrzymane, bądſz Duchownego, bądſz Swieckiego,
 ále nigdy nie o tákich, ktore ná Seymie *in Conventi-
 one generali* ſtáwaią: Wyrázne ſą w tey mierze ſłowá
 Alexandrowego Státutu: *Statutum eſt, & per Majeſta-
 tem Regiam approbatum eſſe debeat, quòd bona Regalia
 amplius non impignorabuntur, nequè donabuntur per Majeſta-
 tem Regiam, niſi in generali Conventione, pro Reipublicæ
 neceſ-**

*necessitate Consilium consentirent obliganda, donanda, vel inscribenda, bona zaś właśnie Mensæ Regiæ niemogą nawet ná Seymie Consistentibus Ordinibus bydź ná-dáne nikomu wiecznością, ále tylko ad extenuationē. Coż tu tedy ztąd bydź może zá Argument przeciwko Duchowieństwu, że ná Seymie im iákie wKrolewsczyznách funduze approbowáno, ábo approbuia? że też bywiaią z Woiewodztw Artykuły, áby ná żadne álienácye niepozwałác? Dáymy to, że się to tak częstokroć tráfiá; áleć przecie nie záwsze y częścicy tylko według swych Woiewodztw zleceniá te máia; áliás według tegoż Práwá, y zdániá niemogłby sobie nigdy áni Szlachcic žádn, áni Miásto żadne, náymnieyszego káwałká Krolewsczyny czy to wiecznością, czy lennością *consistentibus etiam omnibus Ordinibus* uprosić, gdyby to się tak rozumieć miáło. Nie jest to tedy *cupiditas habendi in Clericis*, ále ráczy *oculus livoris*, ktorym się záwiśnie zápatruiający ná Dobrá Duchowne; *emulatione laborant*: tak iáko záwsze *concupiscit Caro contra Spiritum*: ále dáley postápmy.*

O Kupowaniu Dobr od Szlachty, á przyłączeniu ich do Duchowieństwá.

NA to odpowiadáiąc, trzeba się przypátrzyć tym Konstytucyom, ktore przytoczywszy, iákoby ná

nich

nich tę exorbitancyą buduią. Poczniemy od Kon-
 stytucyi 1510. w ktorey iest postanowienie to, że
bona immobilia Testamentalibus ordinationibus minimè sub-
jecta esse debent: bo była zdawną w Polszcze Konsty-
 tucyá, żeby tylko *testamenta condantur de bonis mobili-*
bus. Zábiegáiąc bowiem Przodkowie nási fałszom
 & *imposturis*, y iż my w Miástách máto mieszkámy á-
 le ná wsiách, kędy *cautelae & solennitates* opisane *ad*
validitatem testamentorum trudno záżywáć, przykładé
 PráwáMágdoburskiego niechcieli miéć wáżnych te-
 stáméntálnych Ordynácyi strony Dobr nierucho-
 mych. Jednakże przecie *in favorem Ecclesie*; stro-
 ny Ordynácyi Testáméntow *ad pias causas de rebus*
immobilibus trudności záchodziły, uczyniono Kon-
 stytucyą, y od tych wláśnie słów iá zaczęto. *Pieta-*
tem Sanctam opprimere nolentes &c. postanowiáiąc, áby
 Testáméntá wáżne nie były tylko *de rebus mobilibus*.
 O kupowániu záś Dobr nic á nic nie masz cále w
 tey Konstytucyi, iákoż *originaliter* nie dlá samych
 Duchownych, ále dlá wszystkich, y przed tą Kon-
 stytucyą, y po niey generálnie testáméntá *ták favo-*
re Ecclesie iáko y *favore Swieckich de rebus immobili-*
bus nigdy wáżne nie były. Inszá iest przez kupno
 dostáwáć, inszá záś przez Ordynácyą ostátniey wo-
 li, á zátym nie do rzeczy tá Konstytucyá 1510. tu
 przy-

przytoczoną. Konstytucyą zaś 1526. jest to tylko Ordynacyą *pro Ducatu Prussiae*, wszakże y tá nie koniecznie y wszelako zakázauie Duchowieństwu Dobr nábywać ná Kościoły, ále *cum clausula; sine consensu nostro*, toć gdyby kto z Duchownych chciał ná iáką fundacyą Dobrá nábyć zachowuiąc się wedle Práwá, á konsensu w tym dosiágłzy, nicby zdroźnego áni teź exorbitancyá w tym zádná nie byłaby: Jákoż y Mieszczánie w Prusiech Dobrá kupuią, choć iáz im to táz Zygmuntowá Ordynacyą zakázáno; á przecię to zá exorbitancyą nie poczytáią. Státut *de Monialibus* cále teź temu nie kwádruię; bo nie o zádnym kupowánium Dobr tráktuię, ále szczegulnie *de jure succedendi* Zákonnych Osob. Konstytucyá 1562. tákże *non ad rem* tu wspomniona, ktorá *precise* tráktuię o konfiskátách y innych sposobách, ktoremi Dobrá *ad fiscum* y ná Krolá przypádáią, ták o tym dysponuiąc, że to nie ná Skarb Krolewski má się obrácác, ále Szlachcie od Krolá má bydź rozdáváne, o kupowánium Dobr przez Duchownych áni wzmíánki. Tymże sposobem bynáymniey do tego nie służy przytoczoná nie wiedzieć do czego Konstytucyá *de Jure caduco*; ále rzeczesz nie ná to te Konstytucye przytoczono, żeby wszystkie miály o kupowánium Dobr przez Duchowne tráktowác, ále rá-

P

czey

czey ná pokázanie, iáko Rzeplta álienáciyi Dobr od
 stánu Szlácheckiego zágrádzáá, gdyż przez to *præ-*
judicium & diminutio defensionis Republicæ dzieie się,
 gdy Dobrá Ziemskie, z ktorych słuźbá Rzepltey
 idzie, przez kupná do Duchowieństvá co ráz zágar-
 niáią. Odpowiadám, że kto iest bez pássyi sádzący,
 łatwouzná, że w tym żádne nie dzieie się *præjudiciũ*
 słuźby woienney, ani obrony Rzepltey. Poniewáź
 tá Obroná potoczna iuź dáwno obrocilá się w Po-
 bory, á ná mieysce Pospolitego ruszenia nástąpiły
 Podátki, więc y z tych Dobr nowo nábytych, kto-
 re z dobrámi *antiquitus* ná Kościół nádanemi, nie sá
 inkorporowáne *libertatibus & immunitatibus Ecclesia-*
sticis, salva zostáią *onera Reipublicæ*; Ktoby chciał z dro-
 wym okiem w rzeczy záyrzec, z inneyby miáry, á
 nie z tey ználáźł *decessum* obrony publiczney u nás.
 Niemámy *in populari Republica leges maxime populares*
Agrarias, to iest nie mámy *terminum præscriptum ac-*
quisitionum Bonorũ, w nábywaniu, y kupowaniu Dobr
 Ziemskich, y zgromádzaniu Máiętności: Može ieden
 by chciał poł Polſki kupić, to rozpuſtná młodź, y ro-
 rzrutne podžegáiąc, to uboźszych uciskáiąc, to inſze-
 mi sposobámi nábywáiąc, á przecie *non secundũ quan-*
titatẽ possessionũ & bonorũ, iáko dáwny o tym iest Kázi-
 mierzá Státut; ále ták, y w tákiey liczbie, ná okázo-

wá-

wanie, ną pospolite ruszenie stawi się, iako ten, co má tylko jednę wioskę, to jest *fons mali*, to jest co *ex inaequalitate* czyni uymę obrony, to jest *cupiditas habendi*, którą łakomych poruszá, że zaś kiedyś nie kiedyś kupią wieś iáką ku chwale Bożey Duchowni, nie tylko to nie psuie Stán Szlachecki, ále po większey części z tąd ubożsi do porátowaniá przychodzą, y upádłe swe Domy z nędzy podnoszą. Co też przytoczono o dáleko śnádnieyszym Duchownych do chleba przychodzeniu, niż Swieckich, ácz nie do Prává służy, ale tylko *ad invidiam* Stánu Duchownego; iednák iakożkolwiek jest, *contra manifestam experientiam*, y tego pomiiác, y opuszczác się nie godzi, Swieccy pospolicie przychodzą do Fortun álbo z sukcesy, álbo z ożenieniá, álbo z Krolewsczyzn: ktorých dostáią, że ich to nic nie kosztuie. Te wszystkie sposoby zawarte są Duchownym. Bo choć tráfi się, że Xiądz má bogátego Oycá, byle mu Kánońniá wypráwił, choć w kilkánáście lát do *Præstimonium* nie przyidzie, tego iuż Ociec między Dziedzicę nie kładzie. Zaráz skoro ieno sutánnę wewleczę, iákoby zá tym iákí *exhæres* się stáł, y do máiętności nic nie miał, chce, áby chleb Duchowny o obeyściu iego y cwiczeniu w náukach zawiádował, záczym Duchowny obieżawszy szkoły, obieżawszy

cudze kráie, dopiero po stopniách iáko *per scalam Jacob* piąć się musi, á przyszedłszy do tego, áliści go ustáwicznie iák *in pislrino* obrócaią, po Poselstwach, Deputácyách, Kommissyách y innych posługách Rzeczypospolitey, áż *tandem aliquando* zdrápawszy zdrowie, stráwiwszy lata, wyciągnąwszy powinne, y samegó siebie podłużywszy, chwála Bogu, ieśli iákiego Duchowieństwa znacznego dostąpi. Niechże każdy osądzi, takli to łatwie do Chleba Duchownego przychodzą. Reszta *per appendicē*, ktora się záczyńa od słow w tym punkcie: *A tu przy tej exorbitancyi y to co znieść dependet nie z drogi wspomnie, &c.* gdzie tráktuią o czynieniu dobrze z Duchowieństw swoim: przytáczaiąc niby Státut Zygmunta Stárego, *de Anno 1432.* iáko teź *de pratenso abusu* postępowaniá iákichsi Summ czyli Penfyi dla dostápieniá Beneficyi, iáko *sa inania somnia*, ktore się w tym czasie komus przysniły, tak *sine responso* zostawuie się, bo nie mász ná co odpowiedzieć, coby warto odpowiedzi. Gdyż u nás áni Penfyi żadnych ná Beneficyách przyimowánych, lub włożonych nie mász, y nie bywáto, áni teź ubliżaią ręki szczodrobliwey swoim Duchowni, z których szczodrobliwosci y Fámilie znaczne powstały. Kto chce rzeczy przygány godne wytykác, potrzeba *rem ut definiat,*
homi-

hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet. Bo ináčzey kázdy rozumie, że się tylko to z niechęci *ad invidiam* podáie. Jezeli zaś kto ná wieściách się sadzi, niech pomni ná to, że: *fama non credit nisi inconsideratus, quia sapiens non credit incerto.* Ale idźmy dáley:

O Elekcyách Opatów.

PRzypisuią y to *inter Exorbitantias* że Duchowni wolne Elekcye Opátow poznosili. Odpowiadám; że iáko inšze rzeczy ták y to niešlusznie y przeciwno samým sobie y Práwom Oyczyzny wtręcili. Zygmunt stáry wyiédnáł sobie *apud Leonem X.* przednieyszych wšzystkich Duchowieństów podáwanie. Za Zygmuntá tegož y za Augustá okrešlono *qualitates* iacyby ná Opátwá obieráni bydź mieli; to iest žeby byli Szláchtá, bywáli bowiem przedtym Opáci náywięcey Niemcy, á že herezyámi pod ten czas bylá ziemiá Niemiecká zarážoná; žeby tedy Klafztorow Polskich nie zápowietrzyli tymže Kácerstwem (iákož poczęły były za powstaniem Luterstwu Klafztory niszczeć) záčzym począł też Dwor w tym nierządzie y ogołoceniu, Dworzány své ná Opátwá zálecác, y podáwác, y ztąd wprowadzone *Jus patronatús Regium*; co pewnie zá Stolicy Apostolskiey umową, y Konkordátami się dzieie, przykládé inšzych

szych Krolow, y Pánow Chrześciańskich: *erubescendum, est contra Legem loqui, á zaś contra Majestatica powstáwac, y to exorbitancyą Duchownych názywac, co Krolowie pro jure Majestatico sobie postępujac czynią, niewiem co u takiego Státysty bydź może za sistema, przetoż pomináwszy to, do dalszych postępień zárzutow y pretendowaných exorbitancyi.*

*O niechowaniu Dzieci Szlacheckich
w Kláshktorách.*

Teszcze y tę Exorbitancyą strony Opátow pokázuią, że Práwu o chowaniu Dzieci Szlacheckich nieczynią zádosyć, nieupátrujac okoliczności, z ktorých tá Konstytucyá stanęła byłą, y że *conditionaliter* jest uchwaloná. Zá powstaniem bowiem náwałności Heretyckich przez Lutrá poburzonych, gdy z Niemiec Mnichow iáko przedtym do Kláshktorow Naszych nieprzybywało, y między naszymi też oziębłość ku chwale Bożey záwzięła się byłą, poczęły były Kláshtory niszczyć, & *magna in parte desolata cernebantur*, iáko Zygmunt Stary świadczy w Konstytucyi swoiey. Záczyń widzac w nich pustki, y że Mnichow álbo nic álbo máło co zostáwało, żeby przecie dochody Kláshtorne ná co dobrego się obracały, uczynioná Konstytucyá zá Augusta: *Poniewaz nie jest taki Poczec Zákonnikow w Kláshktorách, iáko bywał*

przed:

przedtym, winni Opaci pewny poczet dzieci Szlacheckich w Kłasztorach chować. Iákoż pewnie lepiejby się ná to dobrá Kláosztorne obrocily, nizeli by ie mieli Heretycy między siebie rozszárpác, iáko się w inszych Páństwach stáło. Lecz nie dopuścił tego u nás Pán BOG z Opátrznosci swey Świętey nád tą Koroną; Wrocili się ludzie po więkzsey części do stáródáwney Práwowierności, Nápełniły się znowu Kláosztory, tymże sposobē w zgromádeniách Kláosztornych, y tak owe Kondycjonalne Práwo: *Iż nie jest tákowy poczet Mnichow iáko bywał w Kłasztorách cessante motivó & causá Legis, y lex, ktorá się ná tym fundowála, ustála; gdyż in defectu tylko mnichow, ná miesce ich, Práwo chowanie dzieci przy Kláosztorách pokázáło, y postánowiło.*

O Exkommunikách y Jurysdykcyi Duchowney.

EXorbitancyá, do ktorey przystępuję, niewiem do ktorego celu zmierzá. Dziwne y niestycháne dotąd rzeczy, żeby nie wolno Pasterzom w trzodzie swey zálączáć, y odłączáć owce, iáko potrzebę bydz upátruia. A záz *Spiritus Sanctus non posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei?* á iákoż mogą *regere* iesli nie mogą *coercere* przez peny y Censury Duchowne. A záz tego sam Chrystus náypierwszy niewniósł mowiać: *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethni-*

cus & Publicanus. A zaś sobie Święty Páweł exorbitanter postąpił, kiedy nákazał *tradere fornicariũ Sabbathanæ.* A zaś y sami Odszczepieńcy niewyłączaią niektórych swoich od swoich Zborow, od swoich obiedni; A zaś y samych Pogánow Rozum przyrodzony tego nienauczał. *Julius Cezarz* w *Historyi* swoiey powiáda; że we *Francyi* tylko dwa stány w *Zawołaniu* y *uczciwości* były, jeden *Druidow*, którzy byli *Duchowni*, Drugi *Rycerski stán.* *Illi* to jest: *Druidowie* *rebus Divinis præsumt.* *Sacrificia privata & publica procurant;* *Religiones interpretantur.* *Si quis autem privatus aut publicus eorum Decreto non steterit, Sacrificiis interdicitur, hæc pœna est apud eos gravissima; quibus ita est interdictum, ex numero impiorum, & sceleratorum habentur: ab iis omnes decedunt, auditum eorum sermonemque defugiunt. ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque iis petentibus Jus redditur, nec honos ullus communicatur.* Aleć *Heretycy* poty sobie zá exorbitancyą wszystko będą poczytywáli, poki się y *Jurydykcyá Duchowná* z gruntu niewywroci, bo im ná tym wiele bárdzo náleży. Ale rzeczesz: przez *Konstytucye*, *Dekretow Duchownych* *exekucyá* jest *práwem zábronioná.* *Odpowiadam;* zem to iuż wyżej pokázal, że nie jest zábronioná, iedno *inquantũ* by była *przeciwná Statutowi Iagellonis in Jedlna* to jest:

iest: *inquantum* by były *Decreta* Duchowne *ab incompetenti* *Judice* ferowane, albo żeby kto był *injusta excommunicatione innodatus*. Ale niech to tak będzie, Niech nie mają Stárostowie czynić *execucyi* nád wyklętymi, choć od należytego sądu są wyklęte: y dla tegożby przecie Biskupi niemieli powinności swey zádofyc czynić? nie mają *exkommunikowác*? kiedy tego *stusznosc*, y potrzebę bączą; niemają z Owczárni Páńskiey wyłączać zaráżonych Owiec? kiedy tego przez skázę, albo krąbrność zawniły; ktore tego *Práwo*, ktory *Státut* by zákazywał. *In primitiva Ecclesia* nieczyniły *execucyi* nád wyklętymi *Swieckie Urzędy*, á przecie tych, ktorzy na to zászuzyli, *exkommunikowano*. Nie miał Stárosty, ktoryby nád nim *execucyą* czynił, á przecie od *Sw: Ambrozego Teodozyusz* był wyklęty, niemiał Stárosty nád sobą *Bolesław nasz*, á przecie od *Swiętego Stánisława* *exkommunikowany*. *Insza* tedy rzecz władzą Stárostow *quò ad executionem temporalè* záhámowác, á *insza* władzą Biskupow *quò ad Spiritualem animadversionem* *chcieć* znosić. Co się tycze *Konstytucyi* o niedopuszczaniu wyklętych do *Práwa*, dobrze iest, y *práwnie* ferowano, bo w tym były wielkie *abusus* *náwet* y przeciwko *Práwom* Duchownym, gdyż *Excommunicatio non tollit auxilium de-*

fenfionis; Actorem excommunicatum Prává Duchowne niedopuszczaią, bo nie máią *Actores talem necessitate agendi, iáką máią, Rei necessitatem se defendendi*, ále niecháy to kto rozumie, iáko chce. Niech mogą wyklęci nie tylko bronić się w Sądzie, ále y podnosić ákcyą, nie przez to iednák *nexus excommunicationis tollitur*, gdyż *coram Deo & in conscientia* záfwsze *manet ligatus*, poki się nieuspráwiedliwi & *mandatis Ecclesie non parebit..* Tu co teź niewiem z iákiey miáry zákładániá win pieniężnych, wspominaią. Niech weyrzy, kto chce w stárych Synodow w Polfcze ustáwy, á znáydzie w Synodzie Káliskim Roku 1402: ktory iest w druku pospołu z Státutem Kázimierzowym wydány, á tám znáydzie: nie tylko *pœnas Spirituales*, ále y pieniężnych win zákładániá, niemniej ná Duchowne, ále y ná Swieckie, kędy tego spráwy y rząd Kościelny potrzebował.

Więc że Duchowni zá Dworem swym pozywáią, rádbym wiedziáć, co má zá przygánę, y z iákiey miáry. Czy podobno chcą, żeby po Rátuszách, álbo Gospodách, Duchowne Sády zágáiáno.. Niech pokázá, iесли iest álbo był kiedy inszy zwyczáy. Co teź nátrácaią, żeby *extra forum cõpetens* wyzywáć kogo mieli, niewiem czymby tego dowodzili, żeby teź mieli w czym Duchowni Jurysdykcyi swey opuścić, y dero-
gowáć,

gować, iuż się ná to dostátecznie wyzey odpowie-
 dziáło, że się o tym nikomu y nie śniło. Jezeli się
 zaś álbo *per errorem*, bądź też *per violentiam* co stało,
Tyrannis vel error lub *violencia*, nie powinni iść *in*
consequentiam, áni te *praesudicata* Swobodom y wol-
 nościom Kościelnym nie mogą czynić *praesudicia*,
 kto co inszego wnosi, ten nie exorbitancyą poká-
 zuie, ále rząd Kościelny, z trybu swego y kolei chce
 zrazić, y porządki Wiary Chrześciańskiey pomie-
 szać. Nietylko przeciwko dáwnym Práwom nášym
 Polkim, y zwyczajom, lecz też przeciwko iábnemu
 Pismu Bożemu, y rozkázaniu, Gdyż iako zá zrzádze-
 niem Duchá Świętego, są Stársi w Kościele Bożym:
Quos posuit regere Ecclesiam: ták muszą mieć y władzą
 do czynieniá rzádu, y káránia, y powściągániá nie
 posłusznych, to zaś co dáley przytoczono, o Kon-
 stytucyách, Lát 1607. y dáwnieysze 1543. z osobná
 się roztrząśnie zaráz iako nástępuie.

O Wáżności z strony rzeczy Duchownych Konstytucyi
 An: 1607. y drugich dawnieyszych. 1543.

Inszą zaś exorbitancyą pokazuią z tey miáry: że
 Stán Duchowny Práw y Konstytucyi niezgo-
 dnych á miánowicie *Anni 1607.* zá Práwo nie-
 przyimuie,ktorym nie iedná Osobá álbo dwie, choć-
 by y ná tym dosyć było, ále *totus Ordo Ecclesiasticus*

przeczył, kontrádykował, y przeciwko nim się protestował. Jako przywodząc inne Exorbitancye przytáczáno Prawá albo cále nieśluzące, albo na pozor tylko śluzące, ták y tu potrzebá było cokolwiek Prawá, choć ná farbę tylko, y ná puszczenie tylko tumánu w oczy wynáleść. Lecz rzecz iest ták iáśná, ták śluznościámi wszystkiemi obwárowána, że trudno co przeciwko temu wymyślić. Azáż nie rzetelnie Prawá wszystkie wołáią. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.* Azáż y Prawá násze *non inculcant: Ut deinceps futuris perpetuis temporibus, nihil novi constitui debeat, per Nos & Successores Nostros sine omnium Consiliariorum & Nuntiorum Terrestríũ Consensu, quod fieret in præjudicium gravamenquè Reipublicæ, & damnum vel incommodum cujusquè privatum, & ad innovationem Juris Communis aut publicæ libertatis.* Ták Zygmunt, ták inśi Krolowie wárowáli to nám záwsze, że nic ná nás, bez nás śtánowić nie możono y *Sacrofanctè* tego zdáwná przestrzegáno. Fundáment to był záwsze wolności nászey, przeciwko ktoremu, ktoby chciał co nowego y przeciwnego wprowadzić, wprowadziłby pewnie nie lądáiąką Exorbitancyą, ná śkázę Praw y wolności Pospolitych. Dobrze tedy Duchowni czynią y czynili ná Trybunále, że tego, co nie iest Prawem, co nie było

unanimi Laudo, & Consensu omnium Ordinum wprowadzono, za Prawo też nie przyznawali, przestrzegając *Jura Regni* y wolności, żeby nam *cum tempore* nie *unanimis Ordinum consensus*, ale niechęci, upory, a na ostátek Drukárze Práv nieślanowili. Azaż też Ewángelicy Konstytucyą Seymu tegoż o Jezuitách Toruńskich wázną mieć y za Prawo chcą przyiąć, iedno że podobno wolno Ewángelikom odrzuć Práva, Duchowieństwu się zaś nie będzie godziło, chociaż máią *Jus condendarum Legum*: iednakże przecie koniecznie chociaż niezgodne, y niewiedzieć iák wtrącone rzeczy za Prawo mieć, y przyjmować. Ale powiádaią: że nierychło Xięzá przeciwko tym Konstytucyom 1607. protestowali się, iż się dopiero Protestacyá na Synodzie wylęglá. Na to odpowiadám: że się te rzeczy nie w kácie działy, lecz *in facie* y w oczách Rzepltey, wiadomo wszystkim co na ten czás na Seymie byli, że na tákowe rzeczy, ktore w spráwách Duchownych przeciwko Právó y zwyczáiom, y *contra immunitates Ecclesiasticas* wniesione były, niepozwaláli, y iáko na Seymie zaráz, gdy tákowe rzeczy przytączáno, opponowáli się Duchowni, ták potym skoro to w druku mimo *consensum Ordinum* widzieli, protestować się zarázem nie zaniecháli.

prá-

prawem obwárowánych nieftáwało, cieni, iáko czy-
 nią málárze, przyfádzono, y infzey bárwy przyfzy-
 to plátek. Nieffycháne u nás rzeczy, żeby Práwa
 u nás wážność miáły, ktore nie sá *cum consensu una-*
nimi Ordinum uczynione, á coź wždy ná pokrycie te-
 go wynáyduiá. Oto że Duchowni Konfitytucyi 1607
 zá Práwo miec nie chcą, á Konfitytucye 1543. choc
 były tylko *Annales*, zá wieczne Práwo poczytywáią;
 Wczym się niepostrzegli, że zaráz ná początku sami
 pierwszá Exorbitáncyá o Annátách ná tey samey
 1543. Konfitytucyi záfádzili, iák ná fundámencie iá-
 kim. Do tego mowie, nie widzę iák mowic mogá
 ci, co to pifzá, że te Konfitytucye *Cuius Iudicio Spi-*
rituali fubjectis miáły bydz ábrogowáne; poniewáz
 Konfitytucyá Auguftowfká o tym uczynioná, ták o
 nich mowi: *Zádoſyc czyniac zádoſci Rycerſtwá Maley*
Polski Statut 1543. w mocy zoflawuiemy do drugiego
Seymu, poki czego lepfzego okolo Práwa pofpol. tego nie po-
ftanowiemy. Iákże tedy miec chcą, że to iuz ábrogow-
 wáno? Ile że ci, ktorzy rzeczy lát támtych wie-
 dzá, ſwiadomi sá, że nie ták kwoli Duchownym iá-
 ko ráczey *in favorem* Stánu Swieckiego ftáło się by-
 ło *Anno 1543.* okreſlenie rzeczy Sądowi Ducho-
 wnemu náležácych, náznáczywfzy do tego Depu-
 towánych, o ktorých ná ten czás umiéjtności y
 prá-

prawa biegłości rozumieli: *Niemoiewskiego* Sędziego Jnowroclawskiego, *Maciejowskiego*, Sędziego Sandomirskiego, *Krzyżanowskiego*, Podśędką Poznanskięgo, *Pieniążką* Sędziego Krakowskiego, a z Duchownych też dwóch Xięży, *Zamoyskiego* y *Myślkowskiego*, Sekretarze, uczynili zadosyć Powinności swojej Kommissarze przerweczeni, poczynili Granice między sprawy Duchownemi y Swieckimi, uymuając rączey y odgraniczając Duchownym od dawney Ich Jurisdycyi, nizeli przyczyniając, tak dalece, że nie Swieccy ale Duchowni sobie warować musieli: *Nihilominus nolumus, ut in aliquo derogetur Juribus & Privilegiis Spiritualium in Statutis descriptis, hoc est ne in illis hoc mutetur vel destruat, quod est plus in illis scriptum, quam hæc Constitutio habet:* zkad się pokazuje, że im przez tę Konstytucyą nietylko nieprzybyło ale rączey nie mało według dawnych używania odcięto. Choćby tedy Konstytucyą 1543. wazności nie miała, byle iedno dawne Prawa y zwyczaje miejsce miały, dosyć na tym będzie Duchownym, gdyż nie tylko też własnie rzeczy, ale y więcey Jurisdycyi Duchowney podlegać będą. To co przy tym zaraz przytoczono z strony *Raymonda*, że go przy Prawie Salskim dla tych, co się tym Prawem sądzą, między ludzie podawano, to nie przy Duchownych,

ale

ale przy wszystkiey Rzeczpltey zostaie, Ktorá ná Sey-
 mie w Rádomiu o to prosiła, y uczynić to rozkazá-
 ła. Pod téż winę podpádaią wszyscy, ktorzy ieno
 Pisma iákíe ku náuce, y pożytkowi Pospolitemu
 między Ludzie podáli: iáko *Kotwica, Jaroslaus, Bod-*
zanta, Lutko, Ostrorog, Albertus Abbas, Andreas, &c: y
 inși, ktorých w nászych Státutách mámy. A záž nie-
 wiemy, że Prává, ktoremi się świat cały rządzi, náy-
 więcey *ex Jure Consultorum Responsis* urosły. O Ju-
 styniánie piśzą; że był *Analphabetarius*, á przecie iest
Codex Justiniani, Prává ktore wydawał, *Trebonianus I.*
C. y *Doroteus* zebrali, á przecie nie zowią tych Prá-
 wem *Treboniani*, áłbo *Dorotei*, ále Právem *Justiniani*
 Cesarřkim Právem, tymże właśnie sposobem *Ar-*
bitramentum Jaroslai Archi-Episcopi Gnesnensis, ktore-
 mu *Arbitranti Rex affidebat, Statutum Lutkensis, Statuta*
Bodzenty nie są iákoby Osob prywatnych: ále są Prá-
 wá Koronne, poniewáz ie áprobowáno y w Státut
 wpisáno. Szkodá tedy z tey miáry Stánowi Du-
 chownemu inwidyą czynić, szkodá postronnemi ná-
 zywác Prává Kościelne, y Kánony, ktore zaráz z
 wiarą Świętą do nas wprowadzone, y przyięte, ále
 náwet w Právách y ustávách nászych, ustáwicznie
 práwie, y gęsto przytoczone, iáko w Státucie Kázi-
 mierzá Wielkiego *Anno 1347. tituló de illis, qui ha-*
bentes

bentes Jus Theutonicum utuntur Polonico, gdzie tak stanowi: *Cum secundum SS. Patrum Decreta Lex decernat illos amittere Privilegii auctoritatem, qui concessa sibi non utuntur potestate &c.* y znowu w tymże Kazimirzowym Statucie tit: *de illis, qui nocte alicujus frumenta in Campo recipiunt* w te słowa: *Et licet Canonica sanctione depopulationes agrorum magno odio habeat, tamen temerarios à malo non revocat, nisi addatur torques collo eorum, & temporali disciplina impii puniantur,* Też same Kanony przytaczają *post mortem Ludovici, Proceres Regni de Electione Filiae ejus Juribus Ecclesiae bonis, & finibus Regni sub interregno defendendis Confederati* w te słowa: *Consonum rationi & Sacris Canonibus esse dignoscitur, ut ea, quae pro Communi utilitate Regni fiunt, & dicuntur, testimonio Literarum approbentur,* Proinde nos &c. Toż za Władysława Jagiełły 1420: *De Judaeis & eorum pecuniae accommodacione,* gdzie zakazuje Zydom pieniędzy pożyczania, *super literas & inscriptiones,* ale tylko *super vadia & pignora* przyczynę tego kładzie takową: że to jest *contra jura & Canonica & Civilia, quae hoc arctissimè prohibent.* Za tegoż Władysława Jagiełły *inter Statuta Regni per extensum* położono konfirmacye Bonifacego y Jana Papieżów, które wydali *super Friderici, & Carolina Constitutione in favorem Ecclesiasticae libertatis.* Toż Kazimirz III. An:

1458. in Confirmatione Vladislai Jagellonis przeciwko wyklętym, ktorzy infordeſcunt in cenſuris w te ſłowa: *Noſcat igitur tā præſens atas, quàm poſteritas futurorū, quòd quanquan Sacris Canonibus ſalubriter ſancitum, & lege humana utiliter ſit proviſum &c.* Toż Alexander Krol Anno 1505. *ut tollantur dubia de interdictis, & ex-communicatis, juxta Statutum Provincia Gneſuensis, pro raptu & invaſione Bonorum, & Perſonarum Eccleſiæ Nos Alexander Rex ad informationem ſubditorum noſtrorum jura Divina non callentium, deciſionem de Corpore juris & de Libris Eccleſiæ Doctorem ſuper Statuto Provinciali Gneſuensi, ſcriptam per Venerabilem Nicolaum Kotticz Archidiaconum Poſnaniensem & Canonicum Gneſuensem Juris Pontificii ac legum Doctorem collectam, Congeſtis per nos Privilegiis Regni, Communibus adſcripſimus.* Z tych y innych, ktoreby wypifywać długo Praw y Kanonow Koſcielnych w Konſtytucyach naſzych *paſſim* znaydujących ſię allegacyi, na oko y iaſnie ſię pokazuie: Naprzód iako to bez wizełkiego fundamentu, y z krzywdą, ba przeciwko Oyczyſtym Prawom naſzym napisano, że Prawa y Kanony Koſcielne oraz Synody ſą, iakoby Prawa poſtronne; na Seymach nie approbowano; pokazuie ſię y to oczywiſcie iako to przeciwko wyraźnemu Opifaniu Prawa udaia, że ow *de Cauſis Judiciis Spiritualibus Subjectis* Sta-
tut

tut 1543. pospołu z inszemi tegoż Roku iest abrogowany, ktory daleko późniefy potym, bo Roku 1550. iest w mocy swoiefy na proźbę włafną Swieckich zachowany; ale dawfzy temu pokoy do dalszych utworzonych exorbitancyi krok uczyniemy.

O Preskrypcyach.

Nlemała y o to powiadaia Kontrowerfya bywa, że Duchowni w fprawach fwych Duchownych Preskrypcyi nieprzyznawaią, w czym *magna Iudiciorum inaequalitas*, bo Duchowny przeciwko Duchownemu, Kościół przeciwko Kościołowi może się bronić *quadragenaria praescriptione* albo *Centenaria*, a Szlachcic nie może uwlec Dziefęciny: *etiam longissimi temporis praescriptione*. Co uważaiąc; bez affektu odpowiadam; Ze nie przez Duchowne, ale przez prawnych wynalezione to *practicum Iuris axioma*, *neque Contra fiscum, neque Contra Ecclesiam praescribi*; y fufznie kiedy *non concurrunt* te Cyrkumfancye, ktore *justas & legitimas* czynią *praescriptiones*. Plutarchus napifał; *nec mortales contra Deos immortales, nec privatos contra Rempublicam praescribere*. Jako tedy ta iest zawfze *Praxis*, że *contra fiscum non praescribitur*, tak y ta iest *Praxis ex principiis juris Divini deducta*, że *contra Ecclesiam praescribitur*; a to dla tego żeby *fiscus* nie był więkfzey prerogatywy niż Pan

BOG; żeby nie były lepsze Kondycyi dobra Rzeczypospolitey oddane, a niżeli Dobra Panu BOGU poświęcone. *Possessor Bonorū Republicæ non mutat causā possessionis*, iako naucza *axioma juris*, nie z głowy ludzkiej wymyślone; ale na istocie samey rzeczy gruntuiące się, gdyż w samey rzeczy tak się ma, że do Possessyi dobr Rzeczypospolitey każdy *Civis Patriæ* iest *habilis & capax* albo *Lege Patriæ* albo *Principis & Republicæ beneficio*; ale do Possessyi Dóbr Panu BOGU poświęconych nie może bydź *de jure Divino* nikt *capax* tylko Duchowny, a za tym niemoże *Laico attribui jus possidendi* Dobra Panu BOGU poświęcone, bo *jus Spirituale indivisibilibiter annexū Officio Clericali*. Albowiem te dobra, ktore pobożność Kościołom nadała: *Non Homini sed Deo sunt oblata, nec sūt amplius cōmuniū usibus subjecta*, ale samemu Panu BOGU y na wychowanie slug Jego oddane. *Jus Civile* tedy niemoże *habilitare Laicum lege præscriptionis* do Possessyi Dóbr lub dochodow Duchownych, tam zaś tylko *præscriptio* ma mieysce, gdzie *res, quæ acquiruntur præscriptione, possunt de jure ab acquirente possideri, alias quæ possideri non possunt, etiam præscribi* że zaś *possideri non possunt ea, quæ in Commercio hominum non sunt, neque domino alicujus subjici possunt*, przetoż tu nie idzie preskrypcyá; explikuię się w tym tak. Na-
przy-

przykład *res furtiva, res vi ablata, res publica, quæ à legibus alienari prohibentur, res pupilli, res furiosi, res dotales, niepodpadaia preskrypcye, bo nullo jure possideri aut retineri permittuntur, y owszem prohibentur. A że też res sacra & ecclesiastica iako są Jus Decimarū, Res & Bona Ecclesie Divino Cultui dedicata, od świeckich nullò jure possideri, vel Dominio suo subjici permittuntur, y owszem prohibentur, dla tego niemoga, też nigdy præscribi. Do tego ad præscriptionem iako primo loco requiritur Possessio Continua, tak też requiritur titulus, & bona fids, co wszystko w tey mierze względem Dzieścięcin y dobr Duchownych nigdy się nieznayduie, ani znaydować nie może, bo naprzod; nie może mieć mieysca nigdy Possessio, iako się dopiero to wywiodło. Nie może też mieć locum titulus, to jest justa causa possessionis, & quæ sit causa sufficiens Dominium acquirendi, naprzykład titulus dotis albo successionis, emptionis, donationis, permutationis. Co wszystko względem Dzieścięcin, Dobr y dochodow Duchownych nie idzie, bo te ani nomine dotis ani Sukcessyi Swieckim bydź oddawane nie moga, ani też żadnym prawem Emptiones, venditiones, donationes, na nie nie idą, chyba in evidentem Ecclesie utilitatem observatis Solemnitatibus in jure præscriptis, & accedente Consensu Zwierzchności, do ktorey należy; to jest Oyca Świętego,*

Bi-

Biskupa, & Capituli; aliàs byłaby to raczey *possessio per vim occupata, & absque traditione facta ab eo, qui tradere legitime potest, vendere*: zaś *donare, Commutare* nie może żaden Duchowny *jus Dicimarum, Bonorū aut reddituum Ecclesiae*; ani też: *in possessionem tradere contra praescriptum juris*; y dla tego: o takowych: bezprawnych alienacyach stała Konstytycya: na Seymie Coronationis Zygmunta III. Anno 1588. titulo o Dobrach Kościelnych w te słowa: *Iz wiele dobr Kościelnych od Kościółow y Klasztorow nieślusznie jest alienowanych; postanawiamy; aby ná potym alienacye żadne ważne nie były, ktorychby w Prawiech y Przywileiach przyczyn y Kondycyi słusnych, y onemu Kościółowi pożytecznych, probabiliter, specificē & authentice wyrażonych y opisanych nie było: y Konsensy, quorum interest, według Prawa nieprzyśląpity. A inaczey alienata prawem recuperare Successoribus* zawsze wolno będzie. Toć oczywista z tych przyczym, że na takie rzeczy Prefkrypcya Swieckiu żadną miarą nie służy: ani też do tey Swieckich Intencyi pomaga. Recess. teyże Konstytycyi, gdzie Kompozycye o Dzieńciny zawieszono do przyszłego Seymu; to nie ma nic do tamtego, ani przez ten Recess to, co Prawem rzetelnie stało, nieznosi się, ani Swieckich względem prefkrypcyi bynajmniey nie podpira. Ale i zeczysz? Wszakże *Praescriptio à*

Jure inventa est ob negligentiam tertii, a przez 'coż Duchowni kiedy mieli Prawo iakie do kogo, czego *ob immemorabili,* niemieli czułości do windykowania, a teraz tak nierychło się ocknąwszy, rzeczy tak zastarzałe wkrzeszają: przez tak nierychłe dochodzenie rzeczy Kościelnych z narażeniem się y naprzykrzeniem Swieckim. Na to odpowiadam; że w tym iako napisał Lipłki, *Non tam negligentia petentium, quā tarditas & difficultas solventium culpanda est.* Dostyc że się przykrzą Duchowni Swieckim o swoje wyderkaffy, o swoje Dzieściny, a naleździwszy się ustawicznie aż do obmierzenia, aż do straty swoiey, y zdrowia skołatania, albo coś *ad rationem,* albo nic nie odbierą, kiedy im się drudzy y wręcz wymawiają: Nie dam, niech mię pozywa, obaczę Dekret, iaki będzie. A puści się Xiądz w prawo, to ieszcze więkfsze wyniszczenie dla niego, choćby miał sposob iakikolwiek, to w Ziemstwie, to w Trybunale z wielką y ostatnią enerwacją, z zawodem nieskończonym, że drugiego y śmierć zaydzie, lub też obmierzywszy sobie odstąpi, y przeniesie się gdzie indziej. Ten co po nim nastąpi, w nowe korowody zachodzić musi, kiedy ma sposob. kiedy niema, to Kompozycją zawrzeć chcąc niechcąc, o ktorey Zwierzchność Duchowna według Praw nic nie ie,
 musi

musi. Jeżeli też niema o czym się prawować, to trudno, y tak upadają Kościoły, y w nich Chwała Boska: a ci, co zatrzymują, wilezym Prawem Preskrypcyi się bronią, y zażalaniać pretendują, ieszcze *in publico* Exorbitancyą iakąś w tym zakładając, że się Kościół kiedyż tedyż upomni o swoje, pod pretextem iakieysy Preskrypcyi sami od chłopow swoich wytykając na sumnienie swoje *nulló jure*; przez ten pretext, że tu albo na Xiędza albo do Stołu Biskupiego nigdy nie bywało tego, aby dzieścinę brano, nieuważając na to, że Preskrypcya iść nie może, gdzie nie idzie Possessya. Nie idzie zaś possessya, gdzie nie masz *titulum*, nicidzie zaś *titulus sine bona fide*. *Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est. Prętoż Synodalé judicío definitum est, ut nulla valeat absque bona fide prescriptio, cum generaliter omni Consuetudini derogandum est, quæ absque peccato mortali non potest observari. Unde oportet, ut qui prescribit, in nulla parte temporis Conscientiam habeat rei alienæ, i-naczey y przed Panem BOGIEM, y u ludzi bacznych nie mogą mieć Swieccy wymowki, ktorzy pod błahym pretextem preskrypcyi *hereditate possident Sanctuarium Dei*. To tak objaśniwszy idźmy daley do tych utworzonych oxorbitancyi.*

O Dzieśięcinách.

ZNácznie też naráżaią, iakoby Dzieśięciny fundámentu, Prává žádného mieć nie miály, y że znaczne inkonweniencye zá sobą prowadzą z naráżeniem Stánu Szlácheckiego; Więc iakoby nád Prává, y Konstytucye nie máiac *legitimum titulum* Duchowni przecie Dzieśięcin dochodzić, y Stánowi Szlácheckiemu ubliżenie czynić mieli. Trzebá to wszystko roztrząsnąć y uważyć, żeby tak kto rzeczy niewiádomy zgorźzenia nieodniośł. A náprzed mowiąc o Fundáméntách Dzieśięcin, powiádám krotko, że iáko chwála Boská funduie się *in jure naturali & Divino*, rák Dzieśięciny że w sobie zawieráią *in genere* opátrzenie Sług Boskich, fundu- ią się ná Práwie Boskim y przyrodzonym. A z tey zaś miáry ile określóną y náznáczóną w sobie kwotę zawieráią opátrzenia *quò ad determinationem quantitatis*, sádzą się ná fundámencie postanowieniá Ko- ścioła powszechnego Kátolického, ktore to postá- nowienie iáko po innych Páństwach Chrześciánskich z Wiárá Kátolicką, tak y u nás zaráz przyięte było, y Právami, Státutami, Dekretami, Przywileiámi, dáwnością przez tak wiele set lát obwárowáne, y umocnione. Te tedy sá fundáméntá Dzieśięcin, to iest Práwo Boże, y przyrodzone, postanowienie

powszechnie Kościoła Kátolickiego, Prává niemál
 wszystkiego Chrześciaństwa, y nasze też Polskienie-
 naruszone: iákośmy iedno do Wiary Chrześciań-
 skiej przystąpili. Nie znalazł się przez wiele set
 Wiekow, żaden Heretyk, áni tak gruby, áni tak zło-
 śliwy, ktoryby śmiał náganę iáką temu dáć, lub w
 wątpliwóść przywodzić. Co bowiem może bydź
 sprawiedliwszego iáko *ut detur Operario Merces sua* ,
 y iáko tá *merces* y obeyscie *operariorum convenientius*
 mogło bydź náznáczone y okréślone, iedno iáko ie
 sam Pán BOG náznáczył, y nám ná wizerunek y
 przykłąd podał w pierwszym Zákonie. Do które-
 go się przychylaiąc wszystkie Chrześciaństwo, spo-
 sob ten opátrzenia przez Dzieściny Sług Bożych
 przyięto, y wszystkiemi Právny tak Swieckimi, ia-
 ko y Duchownemi potwierdziło. Dopiero *Wiklef*
 Herezyárchá począł nie dáwno náuczác, że Dzie-
 ściny nie sadzą się ná práwie y powinności, ále
 ná dobrowolney iáłmuźnie, y szezodrobliwóści. O-
 toż ná iákim błédnym fundámeńcie kácerskiej *Wi-*
klefa náuki, od Kościoła Bożego potępionej, sadzi
 się tá, ktorą sobie urościli, exorbitáncyja. Nie było
 u nás żwáwszych Ewángelikow iáko Przyłuski *Ja-*
kub, y Andrzej Fryc *Modrzewski*, á coż ich było
 o Dzieścinach zá rozumienie? A to *Przyłuski in*

Com-

Commentariis Statutorum przyznawá iásnie y rzetelnie, że się ná słowie Bożym Dzieiesięciny sadzą, y że są y Prawem Bożym y Práwy naszymi utwierdzone, że nie tylko *inconveniens* żadnego nie máią, y owfzem że niemogło się *convenientius* y sposobniey ile w Kráiącach naszych obeyscie Sług Boskich opátrzyć. Te są włásne Przytułskiego słowa; Lib: 1. cap. 1. a 1. *Quia Ministris Ecclesiae Vietus praescripto Pauli debetur, praestat eos Decimis alere, quam alio tribute, non solū quod ea res Divino praeepto consentiat, verum etiam quod haec consuetudo, & receptissima sit, & nostris hominibus ipsique Regioni accommodata.* Posłucháymyż w tey mierze y Frycego Modrzewskiego: *Personarum Ecclesiasticarū Decimae vetustiores sunt, quam Nobilium ullae Prerogativae, neque tantum Divina Lege, sed legibus ac moribus Patriis immunitates munerum illis datae sunt.* Kiedy tedy ná to zgádzaią się sami bącznieysi Ewángelicy, że Dzieiesięciny sadzą się ná Práwie Bożym, y máią w sobie przyrodzoną słusznóść, á iákże kto może mówić, żeby nie miály mieć fundámentu: y owfzem rzec się powinno, że ná fundámencie Dzieiesięcin wszystkie *incrementa* y błogosłáwieństwo fortun y substáncyi Ludzkich iest záfádzone: iáko o tym są słowa Boże u Máláchiászá Proroká cap: 3. v. 10. *Inferte omnem Decimam in horreum meum, ut non desit*

Cibus in domo mea, & probate me super hoc dicit Dominus, si non aperuero vobis Cataractas Cæli, & effudero vobis benedictionem, usquè ad abundantiam, & increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructū terræ vestræ, nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. Y możesz kto o tym wątpić, y możesz się komu to za uciążliwość zdawać, albo za nieślusność? A to przecię rzeczysz: że się Przodkowie naši o te Dzieśięciny od kilkuset lát z Duchownymi ustáwicznie kłócili. Niech nikt dlá Bogá w tę sukienkę świątobliwych Przodkow naszych nie obłoczy. Niech w tym pamiątki odpoczywájących w błogosłáwienstwie Bożym nie obciążá, czego oni próżni byli. Pogańskie te álbo Heretyckie rzeczy, nie znáydują się w Przodkach naszych. Wierzmy swym Historykom. Długosz pisząc o szczęściu y Słáwie Bolesłáwa Chábrego, powiádá o nim: *Multifarius & gratuitis Donis Dei, solum suum & Regni sui videns Boleslaus Rex propitiá Divinitate firmatum, animum ad Religionem resquè Divinas convertit. Non ignorabat siquidem ex univertsis Principibus Poloniæ præcedentibus neminem tanta tulisse trophæa, tantasquè divitiás, successus felices, & gloriam, talem insuper industriam, prudentiamquè habuisse, qualia & quanta in se unum collata fuissent. Quare volens de amplissimis beneficiis se gratum exhibere, Ecclesiis*

tam

ram Cathedralibus, quàm inferioribus, à Genitore suo Miecislao fundatis, atque erectis. Oppida, Villas, ac prædia ampla pro illarum stabilimento & dotem munificè & largiter tribuit & donavit. Pluresque Parochiales Ecclesias in villis vicisque, quæ suo & Patris sui tempore erectæ fuerant, construxit & fundavit, vasisque aureis & argenteis ad Ministerium & cultum Divinum necessariis, Ecclesias singulas, sed præsertim Cathedrales adedè exornavit, locupletavitque, ut liberalitatem suam in Ecclesias Dei effusâ multa sæcula testentur. Decimarum verâ manipularium pro Ecclesiis ac Ministris Dei in universis Principatibus suo Imperio subjectis, solutionem nullatenus passus, aut varietate aliqua diminui, aut in dubium aliquatenus revocari, sed mandavit decrevitque illam esse perpetuam, ac perennem, varia ultionis Divinæ flagella, filiis, nepotibus, successoribusque suis interminans, si per quempia illorum præfatarum decimarum redditione contingeret intercipi, transmutari, & rescindi. To widzác szátán, á spátze? nie spát zá pewne, iáko u tegosz Długoszá mámy, Catholice Religionis fidem, cultumque, invida malignitas Sathane in Polonia Regno & vicinis Regionibus videns, in brevi temporis spatio, primoque quidem sub Miecislao Duce, deinde sub Boleslao Rege Polonorum, vehementer germinasse, turbinem procellam eodem Regno excivit, nisus & res fidei extinguere, & quietem stabilitatemque Civilem nisus est

pertur-

*perturbare; Nonnulli nobiles Poloniae Sathanā suggerente
 ob onerosam Decimarum Manipularium solutionem, onero-
 sos Christianos ritus dicentes, hi praecipue qui in spurcitiis
 gentilibus enutriti, jugum Orthodoxum non facile tolerabant,
 ad ritus redire profanos, & vetustam Sacrilegamque vi-
 zam resumere, & decimas non reddere tempore praestituto,
 nec Ecclesias frequentare, Ministrosque & Sacerdotes eo-
 rum Ecclesiis pellere, frequenti conspiratione disponebant,
 Id cum ad Boleslai Regis aures perductum fuerat, non tulit
 fidelissimus Catholicae fidei propugnator gliscentem conspira-
 tionem consurgere, sed in ipso Ortu illam mox extinxit, au-
 thores illius missis militibus comprehendit, & capita con-
 spirationis partim Capitali supplicio extinxit, partim ver-
 beribus multavit, ceteris minus reis, & sola contagione fe-
 datis, aliorumque suasionem secutis parcendum decrevit.*
 Tak to prędko po wprowadzeniu wiary, gdzie w u-
 myślach ieszcze *vetus fermentum* Pogánskie zákwa-
 sy kisiaty, przeciwko Dzieśięcinom powstawali, ale
 potym przez trzyśtá lat więcej záPrzodkow nászych
 o tym żadney różnice nie było. Dopiero zá Kázi-
 mierzá Wielkiego poczęło záchodzić między Bo-
 dzętąBiskupem Krákwłkim á międzySzláchtą nie-
 co różnić z tey przyczyny. Rospuścił się był ná
 wielkie y iáwne wszeteczeństwá Kázimierz, nápo-
 miął go z tego Bodzétá, náostátek niemogąc nie
 sprá-

sprawić, odniósł go do Papieża, y na koniec exkomunikował. Czym Krol zagniewany począł Biskupowi, co iedno tylko mógł, wyrządzać, y z inszych miar, y z strony dziesięcin krzywd pozwalając; y na to przez szpary patrząc, więc y zwożenia ich niedopuszczając. Poczęło to pomału wielom smakować, y ácz potym z Kościołem y Biskupem za medyacyą *Jarostawa Prymasa* poiednął się, Kázimierz; Kości przecie wyrzuconey nie zaraz gryść przestáno; Za puszczoną raz wodzą szerzyły się niesnálki między Biskupem y Szlachtą, nie z strony w prawdzie Dziesięcin, żeby ich niedawać, ále z strony w oddawaniu ich niektorych okoliczności: ále w tym się skończyło, stánęło od tegoż Kázimierza Wielgo postanowienie, tym sposobem, żeby dziesięciny iáko bywały dawane z starodawná, tak y ná potym bywały záfwsze oddawane. Iż wiele ná czásie náleży tey ugody Roku 1360. się tá ugoda y postanowienie stáło á nie 1369. gdyż tákowá dátá nie do Bodzety ále do owey *Jarostawa Arcybiskupa* ugody náleży, y tak trwały potym w pokoiu rzeczy iáko y z dawná bez náymnieyszey zátargi, przez lát siedmdziesiąt, áz pod młodość *Władysława Jágełowicza*, gdy ieszcze był pod Opiekunami, poczęli niektorzy swáwolnicy ostrzey z Duchownemi oko-

ło

ło Dzieściecin, y niektórych inszych rzeczy zacząć: Czego dwie były przyczyny. Pierwszą że Duchowni czynili wstręt zamyśłom Ich, ktoremi się nąsadzali Władysławá młodego zrzucić. Drugą: że wiatry Heretyckie od Czech przez *Hussyty Wyclefa* násladowce zálátywały do Políki, y zápowietrzyły tych, co te niesnáski przeciwko Duchownym wzniecáli, ále iák ná ugászenie požáru iákiego rzucáli się z wielką zárliwostí Przodkowie nási, spisáwšy Konfederácyą w Korczynie, ná kázdego takiego, ktoryby tákowe *haereticales errores facere, & promovere vellet*. Dopomogł im Pán BOG; bo y Melštyńského Pryncypátá Heretyka, y dlá tego z Senátu wyrzuconego hániebną śmiercią skárát, y drugiego iego pomocnika, w Wielkiej Polšczce Zbąskiego gdy mu Ministry popálono, z meláncholii y z záłości prędko z tego swiátá zniósł. Y ták Kromer pisze: *pedetentim omnis turba conquievit, compluribus eorum, qui Signiferi erant illarum turbarum, iusto Dei Iudicio, quemadmodum creta tum est, intra breve tempus extinctis, ceteris metu & Religione perculsis*. Otož to z takich zrzodeł wynikály niesnáski około Dzieściecin, y záwšze takich gniew Spráwiedliwych Sądow Božych dotykál. Niechže kázdy zwázy, iezeli z stárych Dzieciow Przodkow nászych máią się czym

cheł-

chełpić, względem tych Kontrowersyi o Dzieśięciny. Po tey chmurze Heretyckiey za Władysława, którą rozpędził gniew Boży, znowu było cicho o koło tego, y niebyło żadney trudności przez sto kilkádzieśiąt lat: Aż potym za poruszeniem przez Lutrá wszystkich Herezyi, co ich tylko bydź mogło kiedy ná świecie, gdy też u nas przed śmiercią Augustowiską, y pod dwoie Interregná gorę były bardo wyniosły, poczęto iáko z inszych miar Wiare Świętą starodáwną tłumić, tak też ná Dzieśięciny y inne práwa Kościelne następować? Ná czymże te wrzáwy stánęły? Ná tym stánęło *finaliter*, że Dzieśięciny po Imionách Szlácheckich *in eo statu*, w którym ná ten czás były zostáwiono, oraz zákázano, áby względem exekucyi *per luciorum* przeciwko Duchownym Starostowie *superfedoráli*, y owszem Konstytucyá wyraźnie przyćáie, że *stantibus* Duchownych *Protestationibus*, Dzieśięciny *Judiciis ultimę Instantię* nie podlegały. Bo Duchowni nigdy ná Sądy one główne ná ten czás wymyślone nie pozwáľali, á zátym cokolwiek *extra forum competens* stáwáło, by-
ło *irritum & inane*. Z tey tak wáżney przyczyny *incompetentia fori*, kázano Starostom zániechác exekucyi: gdy zás potym áni ná Seymách następujących do Konstytucyi nie przychodziło; ani za ziecháníe

Duchownych Swieccy się do tego nie poczuwáli, chociaż był termin temu dla kompozycyi ziecłania ná Sw: Márcin 1607. Prawem náznaczony, uczynili Proteftacyą Duchowni oświadczaiąc się, że nie przez nich stánęło, że do tego nie przyszło, y że za tym dálszych zwłok niechcieli, y niebyli do nich powinni w dochodzeniu swey spráwiedliwości, iest *authenticè* Proteftacyá o tym ręką włásną Krolá Stefana podpisána, á lubo *Anno 1589.* znowu temu *peremptorium terminum* náznaczono do drugiego Seymu, gdy dáremnie ten *peremptorius terminus* spełził y przeminął: kto za złe mieć będzie, że się prawem swego ścigác y doehodzić przyszło? á krzywdáz to, kiedy sobie stróny przeciwné czás do iednání náznaczá; á bądź przez niestáwienie się ktorey strony do iednání, bądź przez upor, álbó z inszey miáry, iednání nie doydzie, á wiążesz to ręce stronie, żeby się do Prává udáwác nie mogła, y prawem się pilnowác, kiedy ustáwicznie ná pozor tylko o zgodzie mówią, termin zgody náznaczáią, á do zgody nigdy nieprzystępuią, náwet y ná termin się nie stáwiáią: Záczym kiedy zgodá mieyscá nie má, nie zostáie tylko Prawem spráwiedliwości szukác. “ Ale “powiádasz, że Duchowni do Dzieśięcin *titulum legitimum* nie máią; á máłoż máią ná Daninách Má-
iętno-

“iętności y Wślow, z ktorych wyborne opátrzenie
 “y chwály Bożey sprawowanie wszędzie zawiády-
 “wać mogło, ieszcze y w Dzieśięciny Szlacheckie
 “gwałtem się w pieraią, niechcąc ná to mieć wzglę-
 “du, że áni z Bożego áni z Nászego Koronnego Prá-
 “wá nic do nich nie máią; w Kánonách też *tam an-*
 “*tiquorum quám recentium Conciliorum* oprocz *Triden-*
 “*tinum* nic o nich nie mász, z Práv też Koronnych
 “nic nie alleguią, tylko Bodzety Státut zá Krolá
 “Kázimierzá, á Bodzeta nie mógł ná nikogo Gene-
 “rálnego Prává stánowić, y owszem Długosz pisze,
 “że Bodzeta Anno 1366. umárt, á iakoż mógł 1369
 “co stánowić, dátá zaś tych Edyktow Bodzety iest
 “Roku 1369. z kądze tedy *titulus & jus petendi* czyli
 “*ex libris beneficiorū*, ále te iako pełne są z wielu miár
 “podeyrzenia, y z Metryką Koronną *nullatenus* po-
 “rownáne być nie mogą, á przecię y z Metryki prze-
 “ciwko Szlachcicowi dowodzone bydz nie może.
 Odpowiadám ná to, że trudno przeciw wodzie pły-
 “wác; ále ieszcze trudniey przeciwko prawdzie mo-
 “wić, trudno rzeczy płonnych z súsuznością y iasná
 “spráwiedliwością przypuszczác. Iuż się wyżey po-
 “kazały Fundáméntá Dzieśięcin, y powinności ich,
 “z wszelkiego Prává, Náturálnego, Boskiego, Kościel-
 “nego y Ludzkiego, pokázalo się y to, że to Konde-

mnovaná Propozycyá Wiklefa, że Dzieściny nie
 fadzą się ná prawie y powinności, ále ná iálmużnie
 y szczodrobliwości, ieśli chcemy, Prawo Boskie iest
 wyraźne *Exodi Cap 27: Decimas & Primitias tuas non
 tardabis offerre. Iest Levitici ultimô Omnes Decimæ ter-
 ræ Domini sunt, & illi sanctificantur, Iest numerorum
 18, Filiis autem Levi dedi omnes decimas Isràëlis in pos-
 sessionem pro Ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo
 Federis. Iest Deuteronomii 14. Decimam partem sepa-
 rabis de cunctis fructibus tuis, quæ nascuntur Tibi de ter-
 ra. Iest y w nowym Testamencie o tym Mathæi 23.
 y Luca II. *Væ vobis qui decimatis mentibam & omne olus,
 & præteritis iudicium & Charitatem Dei, hæc autem oportet
 facere, & illa non omittere, iest y u Świętego Pá-
 wła 1. Corinth. Cap. 9. Dignus est Operarius merces
 de sua, Qui pascit gregem, de lacte gregis manducat, qui in
 Sacrario operantur, quæ de Sacrario sunt, edunt, qui alta-
 ri deserviunt, de altari participant, ita & Dominus ordi-
 navit, qui Evangelio serviunt, de Evangelio vivere, si nos
 vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si carnalia ve-
 stra metamus. Zkąd teź mowi Sw: Augustyn: *Quod de
 decimis Primitiisque dicimus, quæ olim dabantur à populo
 Sacerdotibus atque Levitis, in Ecclesiæ quoque populis in-
 telligitur, quibus præceptio est, non solum Decimas & Pri-
 mitias dare, id qui non fecerit, Deum defraudare, & sup-
 plantare dicitur.***

À ze

A że to Przykazanie Boże o Dzieiesięcinách w stá-
 rym Zákonie nie było *Ceremoniale* álbo *judiciale*; óla
 tego lubo Przykázaniá *Ceremonialia* tyczące się *Ritus*
Judaicos, y *Præcepta judicialia* tyczące się Sądow Poli-
 cyi, y Rządow Ich są zniesione, áló *Præcepta mora-*
lia nigdy y nigdzie żadnym obyczáiem przez nowy
 testáment nie są ani były żadnym sposobem zniesio-
 ne, iáko y wszystkie, co dó dyrekcyi obyczáiw słu-
 żące Práwá y Boskie przykázaniá ták w Stárym iá-
 ko y w Nowym Testámencie, zárownó káždego o-
 bliguiá, iáko *Jure Divino & naturali ratione introducta*,
 bo to, co jest *Jure Divino & Naturali ratione introductū*,
solvi nigdy nie móże: *jure* záś *Divino* w prowadzo-
 ne są y postánowione Dzieiesięciny, *quas sibi DEUS in*
recognitionem Supremi & Universalis Dominiæ readi jus-
sit, ktorá to *recognitio Supremi Dominiæ Divinæ* jest zá-
 iste *juris Divini y naturali ratione* z samego przyrodzo-
 nego rozumu obiáśnienia jest pochodząca. A że
Populus novæ legis ad majorem obligatur y w tey mie-
 rze *perfectionem* niżeli *populus Judaicus*, Gdyż wyrá-
 źnie mowi Chrystus: *Nisi abundaverit justitia vestra*
plus quàm Scribarum & Phariseorum. Duchowieństwo
 też *novæ legis ampliori honore est dignum*, á niżeli Du-
 chowni Stározákonní: A záтым byliby *deterioris Cõ-*
ditionis náđ Lewitow. Musiał ten byđż peregrinus in

Jeri

scripturis sacris, który napisał: że dla tego Lewitowie Dziesięciny brali, że Fundacyi y osiadłości swoich Ziemskich do wyżywienia swego niemieli, co jest *falsitas* oczywista *contra sacram scripturam*, Numer: 35. Gdzie tak mowi Pismo Boże: *Ilac quoque locutus est Dominus ad Moysen. Præcipe Filiis Israël, ut dent Levitis de Possessionibus suis Urbes ad habitandum & suburbana eorū per circuitum, ut ipsi in Oppidis maneat, suburbana sint pecoribus, & jumentis que à muris Civitatis forissecus per Circuitum mille Passuum spatio tendentur: Jakoż przy Generalnym Dziale Ziemi Palestyńskiej Czterdzieści y ośm znacznych Miast z obszernemi okolicznie Przedmieściami Lewitom wyłączył Jozue w majątności każdego Pokolenia, a tak każde Pokolenie miało w swoim tylko rozgraniczeniu Dobrą, a zaś Lewitowie wszędzie we wszystkich Pokoleniach mieli znaczne Mąiętności, z temi Przywilejami y wolnościami, akich insze Dobrą Swieckich nie miały nigdzie. bo między temi Czterdziesiątą ośm Miastami sześć było nazwanych *Civitates Refugii*, które miały *Jus publicum Asyli*, czego żaden z Izraelskich Pokolenia niemiął w Dobrach swoich. Otoż iaká to prawdá, że Lewitowie Possessyi, Dobr, y Mąiętności nie mieli? A iako w Pismie Bożym gościem, tak *in Conciliis* jeszcze bárdziej *peregrinus* bydz się po-*

ká-

kazał, kiedy powiada że ani w dawniejszych, ani w
 późniejszych Koncyliach *nihil Authenticum* o tych
 Dziesięcinach, *excepto Tridentino*; bo chociażby y ná-
 tym dosyć było, że *in Tridentino Sess: 25 Cap: 12. de Re-*
formatione tak o tym wyraźnie postanowiono: *Non*
sunt ferendi, qui variis artibus Decimas Ecclesiis Conveni-
entes subtrahere moliuntur, aut qui aliis solvendas, temere
occupant & in rem suam vertunt, cum Decimarum solutio
debita sit Deo, & qui eas dare noluerint, vel dantes impedi-
unt, res alienas invadunt: Nakazuiac wszystkim, aby
 gdzie od kogo Dziesięciná należy, onę *integre* odda-
 wali, á zaś *subtrahentes aut impediendes excommunicen-*
tur, nec ab hoc crimine, nisi plenam restitutionem subsequuta ab-
solvantur, alec y w dawniejszych Koncyliach zná-
 dziemy toż samo. Koncylium *Matisonense* za Pelági-
 uszã Pápiezã około Roku 128. Cap. 5. zgromádzo-
 ne *Concilium Ticinense, Concilium Moguntskie* za Páno-
 wania Károlá Wielkiego miáne, *cap. 38.* tak o tym
 pisze: *Admonemus atque precipimus, ut decimas de omni-*
bus dari non negligatur, quia Deus ipse sibi dari constituit.
 Zkąd się pokazuje, że iáko w Stárym Testámencie,
 tak y w Nowym Dziesięciny są nakázane, y z Stárym
 Zákonem nie są zniestone. Y owszem Ustáwy Ko-
 ścielne postanowiły, że kiedy álbo Zákonnicy, álbo
 ktorzykolwiek Kapłani ná Spowiedziach, o tákowey
 powin-

powinności y Prawie Dzieiesięcin, Penitentom swoim skrupułu y sumnienia nie czynią, albo którzyby choć prywatnie w dyskursie co takowego mówili, przez coby kogo od powinności Dzieiesięcin odwrócili, ciężko bardzo grzeszą, y kłatwie podpadają według wyraźnego textu *Capite Cupientes, titulo de panis*, gdzie Zakonnikom y innym Káznodzieiom *serio* nakázano, pod zaklínaniem ná strážny Sąd Boży, y pogroženiem przeklęctwa wiecznego; aby ile rázy Spowiedzi słuchają, albo kázuia, sumnienie czynić ludziom względem oddávania Dzieiesięcin nie zániedbywali. To zaś co *de libris Beneficiorum & Retaxationum* nátrącają, wiedzieć náleży, że przy głównych Kościołách znáydują się Księgi, w których wżyskích Prebend, Kanonii, y Kościołow po całej Dyecezyi znáydujących się mają Inwentarz, y Regestr spisany, w których wżyskích Beneficyi Erekcye, Fundusze, nádania, Dzieiesięciny, Czyńsze porządkiem swoim spisane chowają, y wiernie zakonotowane konserwują, które też po spolicie *Libri Beneficiorum* názywają się; którym nikt nigdy spráwdliwie przeczyć, y pod wátpliwóść iáką pociągác *bona fide* nie może. Drugie zaś księgi także przy Głównych Kościołách są *Libri Retaxationum*, które jeszcze zá Zygmunta Stárego *optima fide* bo *sub juramento*

mento spisane, opisujące wszystko to, co *post Libros Beneficiorū accessit*, albo odszto od Prowentow Beneficyi y innych Duchowieństw: Z tych zaś ksiąg nie nie wymuią ekstraktem, chyba *authentice* pod pieczęcią Kąpitul Katedralnych y atestacyą *super veritate, in quorum Capitulorum Actis reperiuntur*, a rozumiąłbym, że *Capitulares Prælati & Canonici* tak dobrze są przysięgli iako Metrykanci, ktoremi Metrykami żeby Szlachcicom dowodzić nie można, nieznâyduię tego w Fráwie, chyl á w iednym dochodzeniu *alienatorum Bonorum* od Stołu Krolewskiego *contra Statuta*: insze zaś wszystkie Zapisy do Metryk przymiuią *exceptis Inscriptionibus alienatorum*: á do tego; Ieżeli: kupcom y Kupieckim Ludziom wolno długow y Pretensyi swoich dowodzić Regestrem kupieckim y áusztugami swemi, czyli konnotacyami; tak dálece, że za produkowaniem takiego áusztugu sklepowego nikt temu przeczyć niemoże; á iákże swego kredytu mieć niepowinny *Libri Beneficiorum & relaxationū Ecclesie*, ile że przy tym ordynaryinie bywáią wyrażone Fundusze, Zapisy, Erekcye, Dekreta, y tym dokumenta podobne: O Roku teź Statutu Bodzety iuż wyzey się obiásniło.

U

O Soł.

O Sołtyfach Dobr Duchownych.

PO Dzieścięcinách mowią o Sołtyfach, żeby y to Xięży wzięto, albo iaką uciążliwość służby miałowicie Woienney ná nie wciągniono, przeciwoPráwu. Máią ná to nádáne swoje Dobrá Swieccy, żeby służbę Woyskową odprawowali; a Duchowni ná to Dobrá sobie máią nádáne, żeby służbę, ná ktorey nie mniej náležáło; Bożą odprawowali. Te Gránice żeby się nie przeskakowały, iest u nás dostátecznie Przywileiámi y Práwy obwárowáno. Tak má w sobie Przywiley Ludwiká. *Quodsi insultus Hostium in dictum Regnum invalesceret, tunc Nobiles ipsius Regni ad repellendam eorum scvitiam occurrant, cum omnimoda eorum potestate. Toż Jagieło. Metas vero seu Granicies sepe dicti Regni memorati Nobiles ab insultu eorumdem Hostium, propriis sumptibus tueri debent, & omni modo tueantur. Toż samo y Kázimierz III. Nobilitas suis propriis Cervicibus à casibus bellicis Regnum nostrum defendere consuevit, & est adstricta. A zaś o Duchownych y Ich Dobrách y poddánych co rzeczono w tychPráwach? á to Bolesław Chábry, ktoremu z Spráw Woiennych, z pórządkow wprowadzonych do Woyská, z Zwycięstw wiekopomnych osobliwszą sławę dáią Kroniki nášze. Tenże hominibus Ecclesiasticis omnium laborum, onerum, & Expeditionum Regno &*

Res-

Reipublicæ præstandarum, immunitatem jure sempiterno concessit. Świadczą o tym y Przywileię, ktorych mają wiele in Archivis Kościoły. Iáko *Bolesława Pudyka, Wacława Czesba, Kazimierza Wielkiego, Zemowita Xięcia Mazowieckiego, y innych,* wszystkie to w sobie mają iáśnemi słowy, że *Clerum univversum ab omni expeditione bellica intra vel extra terram per se vel per alium suscipienda, także ab omnibus oneribus & solutionibus in perpetuum* wolnemi czynią. Świadczą to wszystkie Práwa stáre, gdyż náprzod ząwſze *immunitates & prærogativas* Kościelne kładą, Świadczą y Konstytucye Zygmunta Stárego. *Bona Ecclesiastica semper libera & nunquam subiecta oneri bellicæ servitutis,* dájac tego włásną istotną przyczynę, że Dobrá Kościelne nie dla odpráwy powinności Woiennych, ále ná odpráwianie powinności Chwáty Boskiey *ad usum duntaxat & onera Ecclesie sunt collata, multisque immunitatibus & libertatibus donata,* á Dobrá Szlácheckiemu stánowi *loco stipendiorum* miásto żołdu, áby wojnę z nich służyli y obronę odpráwowáli, nádáno, kywoli czemu názywá się też stán Rycerski, swobodámi swemi ku tey słuźby czynieniu opatrzoney. Ale rzeczysz, iáko obmáwia Konstytucyá Zygmunta, gđziesz podziemiemy Státut Kazimierza Wielkiego, że ták Swieckich iáko y Duchownych Osob Sołtyśi powinni z Krolem ná

woynę do wyprawy. Odpowiadám iáko záfwe odpowiadáno ná Seymiech, że może mieć mieysce ten Státut Kázimierzá, y nic z niego przeciwnego temu, co się rzekło, nie máfz co wyczerpnąć. Gdyż bywáią *Casus extremae necessitatis*, ostátnie potrzeby y niebiespieczeństwa: gdy gwałtowną náwałnością ná Obronę Oyczyzny wszystkim się ná głowę z Pánem swym poruszać przychodzi. - Ták czytám u Rzymián, że *Sacerdotes* mieli *vocationem militiae exceptó tumultu Gallicó*: bo pod takowy czas áni Xięzy, áni stírcom wolność nie służyłá: Tákże y tym sposobem ná takowe ostátnie przypadki uczyniony Státut Kázimierzow. Byłá ná ten czas Koroná w ściślejach bárdzo okolicznościach, dziwnie popustofzoná: Litwá nie tylko z Koroną ziednoczona nie byłá, ále też od nich ná ten czas w Pogáństwie ieszcze będących, iáko y od Tátárow wielkie ták Polská iáko y Rus' náiazdy y spustofzeniá miewáłá. Pospolitemi ruszeniami ustáwicznie winiszczoná. Nie było od Niemcow, Krzyżáków, Tátár, Litwy, Czechow y innych odpoczynku, w takowey tedy náwałności nie tylko Sołtysow ale y chłopow ruszać częstokroć przychodziło. Z podobnych przyczyn stánął był y ów Státut Zygmunta Stárego *Emethones Sacrae Regie Majestatis & Dominorum tam Spiritualium quàm Sa-*
cula-

culariū vigesimū e numero sui expedire tenebuntur. Wszak-
 że co *Cofus extremae necessitatis*, który nie má *Legem*,
 wyciská y wycisnąć może, zá pospolitą *Juris Ordina-*
rii powinność poczytáno bydź nie może: w ostá-
 tniey to tylko niewoli *practicari* powinny tych śród-
 kow przykłády. Jeżeli kiedy się to tráfiło, że Arcy-
 biskup, Biskup który, pomagał Krolom, Pánom
 swym ludźmi álbo pieniędzmi, z dobrej to woli, á
 ochoty y miłości ku Krolom Pánom swym y Oyczy-
 znie oświadczał: á nie z powinności. Przywiley
 Władysławá Jagelła. *Archiepiscopus in Gnesnenssem & E-*
piscopum Cracoviensem unum bannerum seu Vexillum ex-
pedivisse non ex debito sed ex amore Patriae. Jest y Ká-
 zimierzá Syná jego: że *ex mera liberalitate Subsidium*
Charitativum od Arcybiskupá Gnieźnieńskiego y Bi-
 skupow ná Woynę Krzyżacką otrzymał. Przetoż
 moiá Rádá modlitwami ráczey Duchownych, po-
 żyteczną tych, którzy są w Senácie Rádą chcieymy
armare & munire Patriam, niżeli Sołtyfami, którzy o-
 koło Roli chodzą; zetrzeymy z oczu mydło, kto-
 rym nám odszczepieńcy od Kościoła Bożego My-
 dlárze, nácieráią ustáwicznie oczy; że nás coś w nie
 wszystko kása y szczypie ná Duchownych. A záż
 y to nie z wstydem przyidzie bráć nazád w gębę,
 co *abjque erubescencia* przeciw prawom w wszystkim ná-

tráco-

trącono, *de pondere Contradictionū Statūs Spirituales y iż*
 Jchmć Duchowni *particula unius Senatorii Ordinis* bę-
 dąc, Kontradykcyami swemi *Consensui Ordinū* wstręt
 czynią. Musiał to iákis to *Cómentū novū contra liberū &*
populārē Statum w Kuźni swey Callimachus utworzyć:
 á gdzież się owo, co niedawno pisali, podzieie; że wol-
 no kontradykować kázdemu ná Seymie. A záż to
 dlá Swieckich famych nápisano *Cardinalissimum jus*
vetandi. Bywało to z rázu u nás, że *sola Principis au-*
thoritate condebantur, leges Lubo sub interregnis by-
 wały *apud praelatos & Proceres*, Rády, ziązdy y Kon-
 sultacye *de optimo Statu & de Principe constituendo*, ále
 znowu po obrániu Páná *Jus cuncta Statuendi pro Ar-*
bitrio ad Principem redibat. Ale od Roku 1140. po
 śmierci Bolesława Krzywoustá, który był między
 Synow podzielił Páństwo, nie dołożywszy się w tym
 pozwoleniá Stánow Rzeczypospolitey, pisze Dłu-
 gosz: *Fit apud Cracoviam Generalis omnium Terrarum*
Conventus, ubi major Vladislaus Patri in Monarcham o-
mnium, Praelatorum & Baronum assensu, & ordinatione suc-
cessurus decernitur, & ut circa ipsum superioritas remane-
at statuitur, ipse quoque ceteris Fratribus videlicet Bole-
slao, Miecislao, Henrico imperitet. Od tego tedy czásu
 nic bez Rady Senátu Monárchowie nieuczynili, á
 to bez Rady Senátu Stánu tak Duchownego iákó y
 Swiec-

Swieckiego, Przez te Rady zgánioná Władysławo-
wi imprezá, którą usiłował wyzuc Bracią z Prowin-
cyi, ktore ná nich podzielono, z tey rády Kázimie-
rzowi Náymlódzemu Sýnowi Krzywoustá Sando-
mierskie Xięstwo Roku 1167. oddáne po Henryku
bezdzielnym. Z tey Rády gdy tenże Kázimierz
chciał Mieczysławá przywrocić z wygnániá, Stáne-
ło ná tym, że do tego nieprzyszło. *Senatu Principem
objurgante, quòd privatum Officium publicæ utilitati ante-
ferret.* Ztąd tenże Kázimierz znowu ná Seymie Łę-
czyckim, gdzie *aderant Præsules octo, Baronum quoque
militarium multitudò copiosa Constitutiones in scriptum re-
ductæ, & Ducis Casimiri Pontificum Principum & Baro-
num sigillis munitæ sunt.* Ztąd Henricus Barbutus Prin-
ceps; habitò Cracoviæ Communi Episcoporum & Baronum
*Consilio ex eorum Sententia Rempublicam ordinavit, leges
instituit.* Ztąd Roku 1295. gdy prawie iedenástu Xią-
żąt Polskich po zabiciu Sw: Stánisławá niekorono-
wáno, iedno się Xiążętami Polskimi tytułowáli, ná
Seymie Gnieznieńskim: *Univerforum Prælatorum &
Baronum deliberatione, & pari consensu Regium Diadema
Decretum est Premislao.* Toż potym Władysławowi
Łokietkowi odsádenie od Pánowaniá przyniosło:
*Prælati enim & Barones apud Posnaniam Comitata egerunt,
& omnes nullo discrepante abrogandum & finiendum ejus*

regi-

regimen tanquam inutile decernunt. Ztąd dálej Roku 1336, Kázimierz Wielki gdy szło o ustąpienie Ziem Pomorskiej, Chełmińskiej y Micháłowskiej, Krzyżakom. *Omnium Prælatorum & Baronum vota concludebant, nullatenus Cruciferorum petitioni assentiendum.* Ztąd wszystkie Statutá nádawnieysze tak się zawsze pi-sały. *Nos cum Prælati, Baronibus Cæterisque Nobilibus & subditis nostris decrevimus.* Ztąd w Domu Jágelon-skim Kázimierz 1454. dekláruie. *Item pollicemur, quod nullas novas Constitutiones faciemus absq; Conventione cõ-muni.* Ztąd Brát iego Alexánder ná Seymie Rádom-skim 1505. *In hac Radomiensi conventionione cum univer-sis Regni Nostri Prælati, Consiliariis, Baronibus, Nuntiis Terrarum statuimus, ut deinceps futuris temporibus per-petuis, nihil novi constitui debeat per Nos & Successores Nostros, sine communi Consiliariorum & Nuntiorum Ter-restrium consensu, quod fieret in præjudicium gravamenq; Republicæ & damnum atque incommodum cuiusq; privatũ, ad innovationemque juris Communis, & publicæ libertatis.* Pięknie záiste te stárodawne y nádgruntownieysze wolności y swobod Oyczystych práwá uszánowano *exorbitanti sensu* pisząc, że Duchowni są tylko *particula Senatũ*, że dopiero zá Augustá czyli do Senátu, czyli do przysięgi *admissi*. Co wszystko *nullo funda-mento* nátrácajá, bo zá Zygmunta Augustá nic nie

stane-

stańto takowego; a zaś za Zygmuntá III. do Przy-
 sięgi Senátorſkiej, przydano te ſłowa: & *in Judicio*
juſte ſententiam dicam, iáko widzieć w Konſtytucyi
 1588. Tit: o Poprawie, a to áby generálnie tak Du-
 chowni iáko y Swieccy Senátorowie *in eam forma:m*
 przyſięgáli. Ze zaś Pánom Poſtom to mieć ná bá-
 czeniu y inkulkowác, áby ná kontrádykcye Ducho-
 wnych nie uwážać, bo zgody Krolow, Senátu, y
 Rycerſtwá *convellere* nie mogą, nie ieſt że to ſzkára-
 dna exorbitancyá takie rzeczy rozpisywác, druko-
 wác, a gdzie ſię owe y iednego Szláhcicá *liberum*
veto podzieje, za taką inkulkacyá, bo ieżeli Ducho-
 wnych Kontrádykcyi nie ſłuchác, dla tego że ich
 nie tak wiele iák Swieckich, toć y iednego Swiec-
 kiego lub dwoch opponuiących ſię nie ſłuchác, dla
 tego że tylko ieden ábo dwoch ſię opponuje, A
 ſłycháneż to kiedy w tym Pánſtwie rzeczy? y zdá-
 nie tak zdrożne od wſzyſtkich Práw gruntownych.
 Aleć zwyczajnie ci, co *in profundum veniunt, contem-*
nant, & facilis precipitibus per abrupta deſcenſus. A toć
 ieſt o tych ktore w tym nieſzczęſnym czáſie powſtály
 przeciwko Duchowieńſtwu kontrowerſyách ſzcze-
 re, Szlácheckie, y proſte zdánie moie, z Koſciola
 Bożego, y Oyczyſtych náſzych Práw wyięte, kto-
 rego gdybyſmy ſię trzymáli, z kwitnełaby miá Oy-

W

czy-

czynna w szczęściu y błogosławieństwie, ná którą y ná siebie obracamy gniew Pańlki, gdy *non honoramus Sacerdotes Domini, y umykamy im partem, quam constituit illis Dominus.*

Punkta Propozycyi przystane przy Liście J. W. Jmci Pana MARSZAŁKA W. K. sub Datum 15. Majj z Otwocka do J. O Xiążęcia JMci PRYMASA, oraz annotacye ná też Punkta pro explanatione negotii & informatione.

Præambulum do Punktow.

PONIEWAŻ z tąd náybárdziej rodzi się Osob Swieckich przeciwko Duchownym nienáwiść, iż Duchowni spráwy Sądowi Swieckiemu náležące do swoich pociągáią Jurysdykcyi: więc do odwroceniá tych dyfferencyi potrzebá, áby podług Punktow niżej opisanych *Forum* według Práw Koronnych było zachowane.

Præambulum do annotacyi.

NA to *Præambulum notandum*, że nic Zbáwiennicy-
szego nád to, áby iedne Jurysdykcye nie wdzie-
rały się w drugie, to iest ani Swiecká w Duchowná,
ani Duchowná w Swiecká, w spráwach nienależá-
cych,

cych, gdyż za tym mierzaniem się iednych Jurysdykcyi do drugich; *nullus Justitiæ cultus*, y to iest szczegulnie, czego zárownó żądaią Duchowni, áby podług praw wsfyftkich *Forum* zachowane było w sprawie káżdey záchodzącey.

Punkt Propozycyi Pierwszy.

Jus Patronatus J.K. Mci tyła Práwami obwárowáne, Jáko to *Statuto Alberti 1496. Alexandri 1505. apud Herburt fol. 232* Konstytucyami 1641. *Titulo Fura Patronatus 1699. titulo Jus Patronatus 1717. 1726. titulo* Pofelstwo Oycá Sw: ktora Konstytucyá *Reassumpsit* wsfyftkie Konstytucye) áby zostáwáło *in robore*. A zá- tym áby *Presentati instituuntur*; á iezeliby *Presentatus* był *inhabilis*, ná ten czas *Locorũ Ordinarii* zawiesiwfzy *Institutionem* áby J.K. Mósci lub Jch Mciom Pieczę- tárzom, z ktorey Pieczęci wyszła Prezentá *deferant de hujusmodi inhabilitate*. Jezeliby záś *de validitate Presentatorũ* między dwiema zászła kwestyá, ná ten czas Sędziá Duchowny sprawę *pro Cognitione Presentationum* do Sądu J.K. Mci odeszle.

Te same Státutá y Konstytucye o Prezentach O- sob Stánu Swieckiego służących áby były *in obser- vantia & executione*.

Wz,

An-

Annotacya do tego Punktu.

Jus Patronatus J.K.Mci, iako *jus Majestaticum*, & *inseparabile à dignitate Coronæ* zàwŹsze *SacroŹancte Źeruari & custodiri* powinno, iàko iest, y było *Custoditum* w okàzyàch teŹ *inhabilitatis Presentatorum* nie inàczey się dzieie tylko *recurrendo* gdzie nàleŹy o Prezentę J.K.Mci: gdzie teŹ dwoch Prezent zàchodzi konkurrencyà *cognitio* tákowey konkurreneyi gdy przychodziło *ad controversiam litis*; bywały Remissy *ad forum competens*: à przetoŹ *ad presens* o tym *questio non videtur movenda*; co nigdy *in questione* nie było, wspomnieć sobie miànowicie *ex parte Status Ecclesiastici*, *zelum exemplarē* co nie czynił Szaniawski Biskup Krakowski, z inszemi Biskupàmi, y Prymasem *pro inviolabili hoc Jure Majestatico*; że teŹ *ex hoc zelo motivo* przyszło do àllegowaney w Punkcie tym Konstytucyi 1726. *titulo* Poselstwo do Oycà Swiętego: Przyszło *tandem ad Concordata conclusa* w tey màteryi *cum Sede Apostolica* zà Krola JMci szczęśliwie Pànującego.

Co się teŹ tycze *Jus collationis aliorum Patronorum* Stànu Swieckiego y temu *nihil quidquam derogatur*. O ktorym to pràwie *Juris Patronatus* lubo w pràwie Koronnym zàdney nie màsz wzmiàнки: iednàk że iest to Prerogàtywà *Jure Sanctæ Matris Ecclesiæ* nàdànà y RzuŹcà, *in Recognitionem Beneficii Ecclesiæ* dota-

ta, vel Erectæ per Decretum Loci Ordinariorum recogniti.
 Gdzieby zaś było *Forum* o Prezenty *in questione* re-
 spektem *Juris Patronatûs* czyli to *inter Patronos*, czy-
 li *inter Presentatos*, *Controversiam decidendo* generalnie
sopivit, dyspozycyâ *Legis Positivæ* zâ *Zygmunta de A:*
 1543. *Titulo quas Causas* (w te słowâ: *Etiâ ad Judi-*
cium spirituale pertinent causæ Juris Patronatus, Plebana-
tuum, Altarium, Præbendarum, & aliorum Sacerdotiorum,
 o ktorym *Prâwie fori competentis* iâko *nunquam questio*
mota, ták aby te *Stâtutâ* o Prezentâch były *in execu-*
tione: y aby wedlug tegoż *prâwâ Koronnego Sprâwy*
Juris Patronatûs Forum swoje przyzwoite *prâwem* o-
 pisane miály, iest *Votum Statûs utriusque commune.*

Punkt Propozycyi Wtory.

SPrâwy Grâniczne, tudziez Kwestye respektem
 w lãsnosci gruntow, czyli miêdzy Swieckimi y
 Duchownemi, czyli miêdzy Duchownemi samemi
 zâchodzące, aby do sãdu Swieckiego należąty. We-
 dlug Stâtutu Albertâ 1496. *tit: Spirituales apud Her-*
burt Stâtut Zygmuntâ 1543. Stâtut Alexandra 1505.
tit: de injuriis & apud Herburt tit: Spiritualis.

Annotacya do tego Punktu.

SPrâwy Grâniczne kędy zâchodzi *motio Terræ*, sy-
 pãnie Kopcow, lub starych dobywanie, albo od-
 nãwiãnie, że należą do Sãdu Swieckiego, *Convenitur*
 o tym

o tym zupełnie. Sprawy zaś o własności gruntow, *cujus* mają być *fori*, o tym jest dostateczne w tychże Prawach Koronnych, ktore *allegantur*, opisanie mianowicie w Statucie Zygmuntá állegowanym 1543. *titulo: Quas Causas Judices spiritualium*, gdzie wyraźnie opisano, że pozwany od Duchownego Swiecki *pro proprietate Fundi Ecclesiastici adempti* powinien *Jure spiritualium & in foro spirituali judicari juxta veterem consuetudinē*; á gdyby zachodziła kwestyá czynieniá gránic, tedy *Judex Spiritualis* przysądziwszy áktorowi Duchownemu to, *super quo legitimas probationes deduceret, pro reliquo fundi & pro faciendis granitiebus partes ad Judicium Terrestre* odeszle: ten Statut Zygmuntá jest *nominatim* ápprobowany *in Confirmatione jurium generali* zá Zygmuntá Augustá, Anno: 1550. znowu *per Constitutionem* 1678. z inszemi wszystkiemi dawnieyszemi *de Evocationibus* práwami jest reássumowany. Ktory to Statut co do własności gruntow to má w sobie: *Si aliquis Spiritualis vel vigore literarū vel Possessionis diuturnæ possideret id, quod asserit esse Ecclesie dotatū, & ex illo esset Ecclesia vel Ecclesiastica Persona inofficiose vi alicujus aut violentiá depulsa, & eo nomine citaret, Is debet judicari juxta veterem consuetudinē jure spiritualium.* Jákoż tá *Libertas & Immunitas à foro* Osob y Dobr Duchqwnych, jest *Jus Cardinale Libertas.*

bertatum & Jurium Status Spiritualis, iáko to ex antiquissimis Privilegiis constat. Náprzod Leszka Biálego sub Anno 1211. iáko Pifze Kromer lib. 7. fol. 194. že Henryk Arcybiskup Gnieźnieński perfecit diligentia & autoritate sua, ut Principis atque omnium Ducum Polonorum Consensu & Universi Conventus Constitutione, Sacer, & Ecclesiasticus Ordo, cum adscriptiis etiam subditis suis, ab omnium Sæcularium Judicium etiam Ducum atq; Ipsius summi Principis jurisdictione prorsus liber esset: ita ut ne per exceptionem quidem ullam aut reconventionem pertrahi ad ullū Laicum (ut vocant) forum possent. Toż samo Reassumpsit Boleslaus Pudicus sub An: 1258. w Przywileiu pod Sandomirzem dánym decernimus & promittimus Libertates & Privilegia quælibet per Nos aliàs, & per nostros Antecessores concessa Ecclesiis, & Personis Ecclesiasticis quibuscumque perpetuò inviolabiliter observare. Tegoż Roku Boleslaus Dux Cracoviensis & Sandomiriensis dól także Przywiley w te słowá Ecclesiæ Cathedrali Cracoviensi, cæterisq; Collegiatis Sæcularibus, Religiosis, & aliis quibuslibet Ecclesiis in nostro Dominio Constitutis hanc concedimus libertatem, ut in Villis, possessionibus, & proventibus & quibuslibet bonis suis olim sibi acquisitis, & quomodolibet in posterum acquirendis, ab omni servitio, servitute, angaria, teloneo, vexatione, collecta exactio-
ne, generalibus vel specialibus, quocumque nomine censeantur,

tur, neq̄ non à jurisdictione Castellatorum, Palatinorum & quorumlibet Judicum, sint perpetuò à Nobis, & Nostriſ Successoribus prout & à Nobilibus libere penitus exemptæ. Przemysław Xiążę Polskie Kościółowi Gnieźnińskiemu stwierdzą Przywileie & libertates Anno 1284. Temi słowy: Prædecessorum Nostrorum pios actus prout possumus imitantes, imprimis libertates ab eis concessas Ecclesie Gnesuensi approbando jure perpetuo Confirmamus, Omnes incolas ipsius Ecclesie ab omnibus angariis & præangariis absolvendo, videlicet ab omni solutione, vexatione, servitute, ac Jurisdictione totaliter liberantes: iako pisze Miechowitá lib. 3. Cap. 62. Takiz właśnie Przywiley od Władysława Ottonis Syná dány jest sub Anno 1239. iako pisze tenze Miechowitá lib. 3 Cap: 33. Vladislaus ergo Ottonis tota Majori Polonia possessá Divinam miserationem & sui sublimationem recolendo, Libertates, & Privilegia binis Cathedralibus Ecclesiis sui Principatus, Gnesuensi & Posnaniensi contulit; Villas Ecclesiarum & earum Incolas ab omni servitute, & Contributione, quæ olim Cameræ Ducis solvebatur, absolvendo; & ab omni Jurisdictione Ordinariá, & extraordinariá Palatinorum, Castellatorum & ceterorum Officialium. Jest ieszcze Przywiley in Archivo Boslicæ Gnesnen: sub An: 1298. od Henryká Xiążęciá Polskiego dány y do Ksiąg Ziemskich Ráwskich sub Anno 1563. Fer: 2. post festũ S. Bartholomæi

gi ani mocy mieć nie ma deklaracie czasy wiecznemi. A nad to ieście cobykolwiek było pokazano być według Statutow, Praw pospolitych, Listow; Przywileiow, to wszystko dzierzeć, y według tego każdego zachowywać postanawia y temu wszystkiemu skuteczną exekucyą uczynić słowem Krolewskim obowiązuie, y obowiązue się. Jest do teyże materiy Exemptionis à foro & Jurisdictione Seculari Dobr Duchownych Konstytucyą 1607. za Zygmunta III. w te słowa: Iż niektore Osoby Duchowne zwykły Dobr Ziemskich na się y na Potomki swe Krewne nabywać, tedy to deklarujemy, iż z takowych Dobr Oczyszczonych y takichkolwiek sobie y potomkom swoim Krewnym służący b: a nie na Kościół nadanych y fundowanych Osoby Duchowne wojenna Expedycyą odprawować będą powinny, y inszym wszystkim ciężarom iako y Stan Swiecki podlegać mają. Także względem wszelkich krzywd z Dobr pomienionych pochodzących; iako w Grodzie y w Ziemstwie odpowiadać mają ukrzywdzonym, tak też ex appellationibus & Remissionibus na Trybunał Koronny iakowe sprawy gdy przypadac będą, Sadszone być mają przez wszystkie Sędzie Swieckie; a przez sześć Osob Duchownych do spraw wszelkich od Stanu Duchownego wedle Konstytucyi wysadzonych strony Dobr Dziedzicznych: Dobra zaś Duchowne na Kościół nadane przy dawnych Prerogatywach Kościelnych zachowujemy y zostawujemy: Gdzie bene notandum że Konstytucyą distinguit dobra Duchowne

na

ná Kościół nádane y fundowane, od Dobr Duchownych Osob, ktore są *bona Ich Patronymica* ná Krewne spadaiące; te *oneribus & foro seculari subicit; tamte zaś dobrá eximit* całe, y przy prerogatywach Kościelnych zostawuie: á poniewáz nie infze są dawne prerogatywy Kościelne, tylko *Immunitates et Libertates* Duchowieństwá, ich Osob, ich Dobr, y poddanych *ab oneribus publicis, oráz ab omni Judicio & subtelio seculari,* záczy *consequenter secundum jura adducta prætendi* nie moze, áby *Causæ fundi* między Duchownemi y Swieckimi o dobrá y Fundusze Kościelne ná Kościół nádane pociągáno do Sądu Swieckiego & *nihil desideratur magis,* tylko áby według tych praw Koronnych *forum* záchowano Stanowi Duchownemu; tak iáko Stán Duchowny *recognoscit* Stánu Swieckiego *Jurysdykcji competentiam in materia & circumstantiis Granitiorum faciendarum motionis terræ, scopulorum sipandorum, renovandorum vel diruendorum: Recognoscit oráz Judicii & Fori secularis competentiam in Causis Fundi* z Dobr Duchownych pochodzących, ktore Dobrá są Duchownych Osob *bona Patronymica* ná Krewne y Sukcessorow spadaiące, ále Dobrá ná Kościół nádane y fundowane przy dawnych prerogatywach Kościelnych záchowane y zostawione według iasney tychże samych praw Koronnych dyspo-

X2

zycyi

zycyi y dystrynkcyi być powinny. Jakoż extant tego y Trybunałow Koronnych *Præjudicata* ták dawnieysze mianowicie *sub Actu Petricoviæ Feria Sexta post Dominicã Invocavit quadragesimalẽ proxima A. Dni 1606. Inter nobiles Duczyminskie Actores & Rndũ Joannẽ Radzimiński Citatum; quarũ partium controversiis auditis Citatum liberum à Foro & termino pronunciavit, ex quo persona spiritalis foro seculari non subest. Jest y Dekret Tribunalis Regni Radomiensis sub actu feria sexta in Vigilia Festi Sancti Mathiæ Apostoli & Evangelistæ An: Do: 1652. Inter Instigatorem Regni ejusque delatorem Gnosũ Martinum Grabia Actores ab una, & Perillrẽ Adm: Rndũ Kowalski Canonicum Plocen: citatum parte ab altera; gdzie partem Actoream Judicium Tribunalis Regni Radomiensis cum adjudicatione penæ Evocationis judicialiter condemnavit in pœna duplici quatuordecim marcarũ; Privilegia vero quevis citatæ parti super supra scripta fervientia approbavit & Citatos circa eadem conservavit. Są y świeższe *Præjudicata* Trybunałskie w tey mäteryi mianowicie *sub actu feria sexta ante Dominicam Sexagesimæ proxima Anno 1711. Petricoviæ in Causa inter Gnosũ Grabski Tribunalum Lancicien: Actorem: & Rndum Dłużewski Suffraganeum Cbetmensẽ citatum, gdzie Pozwany będąc przerzeczony Práłat do Trybunału ratione certarum violentiarum & pro statuitione famulorum suorum à**

sta-

stanąwszy *cum exceptione fori in fundamento Jurium tam SS. Canonum, iako też & legum Regni*, Trybunał Piotrkowski ná ten czás w Kámińsku agituiący się dla powietrzá grássuiącego: *Causam cum toto effectu remisit ad iudicia spirítualia. Jest znowu sub actu feria sexta in crastino S. Matthæi Apostoli Anno Domini 1713. Decretum Tribunalis Regni Lublínensis inter Illrmũ & Radũ Rostkowski citatum & Gnoshs Hulevicze Actores in causa Testamentaria & Executionis Testamentariæ* gdzie quoniam *Decreta Nuntii Apostolici & Illustrissimi Loci ordinarii intercesserunt* w tey spráwie *Judicium præfatum Tribunalis Regni citatum à causa & impetitione quavis liberum* uczyniło.

Punkt Propozycji Trzeci.

Spráwy względem Posagów Zákonnicom náleżących, tudzież względem Testamentow y Logácii aby do sądu Swieckiego náleżały według Statutu Zygmunta *de Anno 1543. titulo quas Causas &c.* oraz Konstytucyi 1676. oraz 1677.

Annotationa do tego Punktu.

O Posagach Zákonníc w Statucie allegowanym 1543. *titulo: quas causas mentij* niemáisz. Jest o tym statut, *titulo moniales* zá Zygmunta *de Ani: 1527.* Według ktorego káżdemu zachować się przynależy, lubo y tam nie o posagách rzecz iest ále o Dobrách

Dziedzicznych ná Zákonniceę spádáiących *ex successione*, á zá tym strony tego zdáie się *sopita quæstio*.

Co się teź tytze *Causas testamentarias* & *pia legata* Poniewász Státut Zygmunta állegowány *de An: 1545. titulo: quas causas* &c. wyráźnie dysponuie w te słowá: *Testamentorum verò causa utriusque juris tam secularis, quàm spiritalis esse debet, exceptis illis, quæ in jure seculari essent facta, ea enim in eodem Jure recognosci debent, nisi forte in eo aliquid Ecclesiæ, vel ad pios usus, aut misericordiæ opera legaretur. Sed Testamentum, quod quis coram Nobis vel coram quocunque alio Judicio seculari, Terrestri, Castrensi, Civili, Villano, advocato, & Furatis faceret, tale omnino ad Jus spirituale non pertinebit, neque nomine illius potest quis conveniri coram Judice spiritali excepto, si aliquid Ecclesiæ & quod contra Jus terrestre non esset, legaretur, hoc in ejus voluntate erit ad spirituale scilicet vel ad seculare Jus citare: Idzie zá tym, że Cause Testamentariæ coram Officio spiritali y w Aktách Duchownych Testámentow czynionych *præcisè ad forũ spirituale* náleżą. *Pia* záś *legata* są *Fori utriusq;* ták Duchownego iáko y świeckiego ná woli káżdego zostáie czynić o nie *in subsellio*, czyli *spiritali*, czyli *seculari*. Przetoż áby w tey mierze *forum* według állegowánych práw záchowáno, nic przyzwoitszego,*

Punkt Propozycji Czwarty.

WZględem poddanego lub zbiegłego czy to między Swieckimi y Duchownemi czy między Duchownemi samemi zachodząca kłotnia aby w Swieckim sądzie agitowała się.

Annotacya do tego Punktu.

Jeżeli są poddani ż dobr Duchownych, które są *bona Patrimonialia*; na krewnych spadające, a nie na Kościół nadane; y gdzie *non agitur causa de morte, vel mutilatione statuendorum*, mogą Duchowni *ex parte Swieckich citari ad forum seculare*. Orąż tamżē & *experiri alias intentare actionem Swieckiemu* nie tylko według konstytucyi 1635: ale y według Statutu *Non item* zaś gdzie zachodzi statucyá *ex bonis Ecclesiasticis*, które są dobrá na Kościół nadané, y fundowane. Ponieważ takowe *ab omni jurisdictione seculari per Jura & immunitates ac libertates Ecclesiasticas*; wszystkimi Przywileiámi y Konstytucyámi wzwyż állegowanými są Exemptá orąż Konstytucyámi *An: harum 1607. & 1535. tuulo forum* ludzi stanu Szlacheckiego z duchownými: Záczym *spirituales* ż dobr takowych na Kościół nadanych a nie na krewne spadających nie mogą *in foro seculari conveniri*; ponieważ według állegowanych Práw: *takowe dobra przy dawnych prerogatywa. h Kościelnych są zostawione, y za ho-*

wane, áni teź Duchowni coram *Judicio Terreſtri vel Tribunalitio* odpowiaðać nie ſa powinni tylko ſzczegulnie *ratione bonorum fuorum Terreſtrium & ratione Granitierum.*

Ale áni poddáni z tákowych dobr Duchownych ná Koſciół nádanych, ktore ſa ná Koſcióły fundowane do żádných ſádown ſwieckich pociągáni być nie mogą: bo od tákowych *Jurysdykcyi* nie tylko *per Privilegia Ducum, & Regum Poloniae ſupra recenſita*; ále teź *per omnia Jura ſa exempti & immunitati ac libertati Eccleſiaſticae ſubjecti.* Ktore to *Immunitates Jura, & libertates*, nie tylko *Zygmunt Auguſt* iáko ſię rzekło *de Anno: 1550.* oboygá *Stánom* ták *Swieckim* iáko y *Duchownym* wiecznemi czáſy potwierdził, ále teź *per Pacta Cowventa* káżdego *Náyiáſnieyſzego Páná* znowu *reſſumuntur, & confirmantur*: y dlá tegoć podczas *Interregnum* po *Krolu Ludwiku Anno 1382.* konfederuiąc ſię w *Rádomſkim*, ſprzyſięgli ſię: *Eccleſias & bona Eccleſiæ Rege nondum Coronato unanimiter deſenſare*, iáko má w ſobie *Státut titulo Electio.* Uznáwał bowiem dowodnie *Equeſtris Ordo*, iákoby to było *damnoſum Reipublicæ, & libertatibus* ſtánu ſwieckiego; kiedyby *libertates, & immunitates* ſtánu *Duchownego* nádwerężone być miały: ktore zárownó y wráź oboygá ſtánom ſa nádáne. Skąd teź y *Zygmunt* w *Reſkrypcie ſwoim eodem ſtatuto, titulo Si-*

giſ-

gismundus Rex ad Consiliarios terrarum Prussiae, tey samey dotknawszy rácyi Anno 1528. nápisal między infzemí w te słowá: Si non sunt valida & Privilegia Majorum & antecessorum Nostrorum Ecclesis Collata: cuius erunt firmitatis illa aliis ordinibus sub paribus signis pari arramento & pelle concessa: iest do tego praescripta poena interdicti localis in casu káptywácyi lub exekucyi poddánego z dobr Duchownych: per statuta Synodi, Provincialis ktore státutá Synodálne u kázdego powágę, y uwágę mieć powinny, nie tylko iáko à Sede Apostolica approbowáne, ále teź iáko sub auctoritate Legum publicarum Regni stáwáiące; iáko o tym czytać státut tegofz Zygmunta de anno 1532. oraz státut Alexándrá titulo de Interdictis &c. apud Herburt Titulo: Spiritualis.

Punkt Propozycyi Piąty.

SPráwy o dzieścięcinny lubo Státutem Koronnym náležály ad forum spirituale, posledníyszemi jednák Konstytucyámi do sądu świeckiego obroczone. Konstytucyá 1635. 1628. Konstytucye Litewskie 1726.

Annotacya do tego Punktu.

DO tego punktu o dzieścięcinách náprzod *adnotandum*, skąd *originem* máią dzieścięcinny *in Regno*; Po-

Y

wtore

wtore iákie *de foro decimarum competenti sa Jura*. Co do pierwszego nie sięgając wyżej o tey máteryi, iáko to, że sobie *Deus decimas in signum Supremi & Universalis Dominii sui pro alimento fervientium reservavit*; mówiąc tylko *de origine decimarum* w Polszcze, Miechowitá *in Chronico lib: 2. Cap. 1. Długosz tomo 1. lib. 1. fol. 93.* o tym ták piszą w te słowá *Anno Domini 967. Novem Ecclesiis Cathedralibus a se fundatis Miecislavus Polonorum Rex dotes sufficientes assignat; & tam Pontificibus eorum, quam Personalibus dignitatibus, & Canonicis omne Universæ Polonorum Regionis omnium frugum nascentium deputavit decimationē: sed & omnes Barones, Proceres, Cives, & Rusticos, non solum ad redditio-nem, sed etiam ad ducturam, Campestris decimæ subji-cens, largitus est.* O tymże Cromerus libro 3. fol. 47. pisze w te słowá *Miescus seu Miecisiaus Princeps ritu Christiano initiatur Anno 965. Basilicas novem diver-sis in locis edificat, easque suppellectili omnis generis pre-tiosa ornat, Censibus & possessionibus locupletat, iisque de-cimas omnis generis frugum de suis juxta ac nobilitatis, plebisque agris Edicto perpetuo adscribit, ita quidem, ut ea decimæ post messem ab eis, qui dant, ad Constitutum locum comportentur*) Monárchowie Polscy, ktorzy przed tym *pro jure suo Regali & majestatico* dziesięciny wzię-dzie bráli ná siebie, uznáwszy to z wiáry światlá, że sobie

sobie *decimas in signum supremi & Universalis Domini sui Divini reservavit Deus, ac reddi jussit pro alimento servientium*: dysponowali, y oddali te wszystkie po całym Państwie dziesięciny tak z swoich iako y Szlacheckich y poddanych dobr Kościołom y Biskupom w ich dyspozycyą, prawo, y własność Náywyższemu Majestátowi Bożkiemu czyniąc rekognicyą przez takowe *juris sui Majestatici* ustąpienie.

Co się też tycze *de foro competenti* w sprawách o dziesięciny, to nietylko przez Státut 1543. iest Jurysdykcyi Duchowney przyznáne, ále też *per omnia jura Canonica & Civilia*; oráz tak przez dawnieysze iako y poslednieysze práwá Koronne: *quod jus Canonicum* rzecz iest iasná, iezeli bowiem Práwo *popolite Causas Ecclesiasticas solis iudicibus Ecclesiasticis attribuit*; iezeli *Decimae & jus decimandi* iest *jus Ecclesiasticum & nullo modo jus seculare*: idzie zátym, że *in Causa Decimarum forum & iudex Ecclesiasticus* mieć powinien Jurysdykcyą. Przetoż od náydawnieyszych czasow záfwsze to Forum Duchowne w sprawách o dziesięciny było uznáne, tak opisuie Státut 1433. *Titulo de secularibus ad jus spirituale non citandis* w te słowa *praeterea volumus, quod Laici deinceps pro debitis & in aliis Causis Civilibus per Clericos ad forum spirituum non trahantur: nisi forte sit causa spiritualis, vel spi-*

rituali annexa, aut debitum fuerit decimale. Jest Roku tegoż 1433. Státut *de Raptura Decimæ* w te słowá: *pro Raptu Decimæ prædialis alicujus Nobilis, talis monitione præmissa Excommunicetur: á* gdzieś tylko *in foro spirituali Excommunicationis sententiam* ferowác náleży toć tamże y o dzieiesięciny *forū* iest náležące; y przyzwonitá Kognicyá. Jest o tymże státut *Vladislai Regis*, y Konfirmacyá onegoż przez Kázimierzá Jágielonczyká Roku 1458. w státucie *titulo Privilegium Vladislai Regis*, iest y állegowány státut 1543. w te wyrázne słowá *Item ad iudicium spirituale pertinet iudicare pro decimis*: toć iák *ab ævo* było, ták y ná potym być powinno *pro decimis* w sádzie Duchownym rozpráwienie: y owfzem gdy się sáđ świecki wdáwác poczýł *in cognitionem* spráw o dzieiesięciny, Konstytucyámi Koronnemi 1578. 1581. 1588. *in ordine* Dekretow Trybunálu Koronnego *exekucye ad compositionem inter status* suspendowánq; á Konstytucyá 1607. rzeczonó *A Sędziowie ziemscy, y urzędy Grodzkie takichowych spráw sádzić y exekwować niemáią*: Ani teź *assertere* można, jáko *prætenditur*, że Práwá wzwyż állegowáne Státutowe są poznieyszemi práwámi miánowicie Konstytucyá *anni 1635.* abrogowáne, gdyż o tey konstytucyi 1635. mowiąc *bene notandum*; że iest *sub titulo kompozycya dzieiesięcin*, co teź *ex toto contextu* oney-

oneyże pokázuie się, że o niczym inſzym nie tráktuie, tylko o dzieſięcinach *ex compositione*, gózie wniey rzeczono *compositiones Rectorum factas & faciendas* Biskup káždy, kwity dáwne, y kontrákt y perpetuo *approbabit* y znowu Biskup káždy przybráwſzy dwóch *ex Capitulo genere Nobiles ad instantiam* káżdego Szláhcica tákowe kompozycye decydowác y *approbawác* będzie: á iest że to obrocić do sądu ſwieckiego ſpráwy dzieſięcin ſtánowiąc że Biskup, *approbawác*, Biskup decydowác má kompozycyę dzieſięcin, iest że to *derogare* ſtátutom dáwnym wzwyż allegowanym 1433. 1543. á iákże może być *approbácyá*, álbo decyzyá iákiey ſpráwy, *non intrando in cognitionem* rzeczy: ktoż może decydowác lub *approbawác* rzecz iáką y ſpráwę, nie máiąc do tego Juryſdykcyi; á zá tym ráczey tá Konſtytucyá 1635. *ſolidauit & firmavit* Juryſdykcyá Duchowną w ſpráwach o dzieſięciny, á niżeli ie do sądu ſwieckiego obrociłá.

Przetoż kiedy Konſtytucyá przerzéczoná rzekłá, że o tákowe dzieſięciny *ex compositione*, o piemiężne ſpráwá náleży do Grodu *ſine appellatione*, o wytyczne záſ do Ziemſtwa & *ex appellatione* ná Trybunát: nic inſzego to práwo nie wyrázá; tylko że *in causa facti* to iest *in fa-cto* záſzłych kompozycyi o dzieſięciny, o tákie które będą ułożone ná pieniądze ſpráwá do Grodu, o takie

takie zaś, które będąc ułożone od tych, co się będą chcieli zostać przy wytyczney ná wytyczne, spráwa do Ziemstwa y zápellacyi ná Trybunát idzie, Co iednak rozumieć się nie má, áby miało być rzeczono *privatim*, & *in sublationem* Juryfdykcyi Duchowney w spráwách o dzieięciny, ále tylko że opócz Juryfdykcyi Duchowney, ktorá iest *competens* & *ordinarium forum de jure communi, in causis decimarum in super sub autoritate Sancte Sedis Apostolicae* zá wyráźnym Oycá Świętego pozwoleniem postanowiono *jure speciali*, áby teź *in causa facti* & *in facto* zásztych ápprobowanych y decydowanych *per legitimam auctoritatem spiritualem* kompozycyi, o dzieięcin, y sąd świecki *intret* w takowe spráwy dzieięcin *ex compositione in casu*, żeby kto nie miał *stare suae compositioni factae*, to iest o kompozycye ná pieniężne Grod, o kompozycye ná wytyczne Ziemstwo ábo *ex appellatione* Trybunát; iáko to pokázuia *verba legis*: á o takowe dzieięciny *ex compositione forum* &c. Protestowali się w práwdzie przeciwko tey Konfytucyi Prymás y Biskupi z Duchowieństwem: iáko o tym iest *sub actu feria sexta post Dominicam Conductis Paschae Anno 1635. Sochaczovia*; áleć y stány Rzeczypospolitey świeckie nigdy tey Konfytucyi *ad executionem* nie przywiedli, gdyż áni zádných kwitow

dá-

dawnych nie produkowano na ten czas zaraz po tey Konfitytucyi *ex parte* ftanu świeckiego do approbacyi, ani *ex parte al cuius nobilis* o takowe kompozycye *de eo tempore* nie zachodziły instancye, do Biskupow *ad mentem & praescriptum* tego práwá; o czymby wktorym Grodzie *vestigium* iákie *per oblatam* być powinno, według teyże Konfitytucyi kontekstu: y owfzem wiele zácnych Domow wfzyftkiego tego nie ákceptowali, á miánowicie Opalińfki Woiewodá Poznánfki Generál Wielkopolski proteftacyą przeciwko tym kompozycyom uczynił, *cum obtestatione* sukcefforow fwoich, áby *moribus antiquis* szła z dobr *Domus Opalinscya* dziefięcina. W infzych też Woiewodztwách sá *exempla recentissima inter vivos*; á miánowicie w Krakowskim, gdzie zrzuciwfzy się z kompozycyi ápprobowáney, y decydowáney: *regressum* uczyniono *ad decimam in natura*; y iefzcze tegoż famego *recentius exemplum* w Woiewodztwie Poznánfkim, *inter Gnosos Bendorfki & Wilczyńfki Actores ab una, & Peritrem ac Rmum Kofutski citatum Parte ab altera*, gdzie *Ordinarium Officium Episcopale Pofnaniense* ápprobowáwfzy *inter Partes initam Compositionem* o dziefięciny, sami Aktorowie reklamowali, áppellowali, y do dziefięciny *in natura regressum* czyniąc, áby do niey byli przywroceni, *institerunt*. Aleć y teraz

in statu saeculari wielu jest takich, którym *te non placent* kompozycye, iednakże *ad extremū* po tych wfszystkich annotacyách to *concludendum*, że *per Constitutionem* 1635. Sprawy o Dzieściny szczegulnie *in facto* zaszłych *legitime juxta praescriptum legis ejusde* kompozycyi czyli ná pieniądze czyli ná pewną kwotę wytyczy regulowano do Grodu lub ziemstwá to iednak *absque minima specie & umbra derogationis* Jurysdykcyi & *fori spiritualis in causis decimarum*: y owszem to się wnosi, że *forum* w tey máteryi jest uznáne *ubiquinarium*: y co przedtym tylko *purè inter causas. Fori spiritualis* policzono, to *etiam ad forum saeculare* extendowane według tenoru práwá 1635. co do dzieściny *in facto* Kompozycyi *legitime* zaszłych.

Punkt Propozycyi Szosty.

Sprawy względé czynszow álbo prowizyi Kościołom należących, także respektem summ Kápitałnych áby w tym sądzie świeckim sądziły się, gdzie należą dobrá takowym dlugiem inonerowane. Konstytucyá 1635.

Annotacya do tego Punktu.

WZględem wyderkáffow jest náznáczone *forum* przez allegowaną Konstytucyá 1635. *do Grodu sine quavis appellatione*: ktorey nie má *citatus ani pozwami ad Cassandum ani sublewacyami retardare execu-*

cyi; ale Starosta in bonis jure więci powinien ją czynić se-
 motis omnib9 diffugiis, sub pœna trecentarū marca-
 rū, & in realē possessionē podać dobra temu, czyiá jest sum-
 ma. Który in possessione onych ták długo być ma, aż który
 odtoży, lub proximiores descendentes, lub którykolwiek z
 stanu Szlacheckiego, z záptáceniem zátrzymanego czyniſu ;
 tá jest oblokwenyá przerzeczoney Konstytucyi co
 do czyniſzow: ále to nie dzieie się conformiter temu
 práwu, że pełno tákich spraw *ex appellatione* w Try-
 bunálách, y że przeciwko wyraźnemu práwu temu,
 ktore *per septem* od kázdego stá opisało prowizyá,
 te *ad dimidium per præjudicata reducuntur*. Nie dzieie
 się zaś przeciwko temu práwu, że *Silentibus ut plurimū*
Judicijs querelarum, do Sądu duchownego pozywáią
 Duchowni o wyderkáffy im záległe y zátrzymane,
 gdyż to czynią máiąc po sobie práwo 1543. w te
 słowá: *Item ad Judicium spirituale pertinet judicare cen-*
sus perpetuos Ecclesiasticos terrestres, & temporales reem-
ptiones. &c. co nie má *reputari* żadną miarą *pro evoca-*
tione, gdyż tá Konstytucyá 1635. nie stáneła *priva-*
tivè cum derogatione Jurydykcyi Duchowney, ponie-
 wáſz ten Státut nie tylko jest reasummowáney przez
 Konstytucyá *Anni* 1550. ale też y przez dáleko po-
 znieyſzą z inſzemi wszystkimi dálnemi: *de evocati-*
onibus práwami to jest *Anni* 1678. iákoż y z strony

Z:

stá:

stánu Swieckiego nie ráz ten státut Zygmuntá w tych propozycyach alleguiá, toc nie moze byc miá-ny *pro abrogato*, ile ze nigdzie *abrogationis* onego nie mász *vestigium* y owfzem *e contra* sá *vestigia approbationis & reassumptionis* onego iáko; się rzekło miánowicie *de anno 1550.* w słowách: *Cokolwiek by nám pokazáno byto być wedle práw Pospolitych státutow &c.* y támi-że znowu n. 40. czyniąc zádosyć zádości Rycerstwá má-ley Polski státut 1543. w mocy zostáwuiemy. Co się zá-tycze summ Kápítálnych, od ktorych te czynsze ná-leżą, poniewász táz samá konstytucyá 1635. dyspo-nowála, że *кто pro reali Emundatione bonorum suorum chciałby položyc summe, á teyby niechciál odbrác ten, czyiá jest summa, tedy iá má odtozyć Dziedzic, albo apud Loci ordinarium, albo ad Capitulum, albo náostátek iesliby Capitulum tergibersaretur, tedy do gródu wításnego; tedy y tu od summ wyderkáffowych nie exkludowáno Juryf-dykcyi Duchowney.*

Punkt Propozycyi Siódmy.

ZLustracyi Rewizyi lub Przywileiow Krolow, Dziedzicow pochodzą niektóre onerá z dobr Duchownych ná Stárostow, więc áby tákowe sprá-wy do sądu swieckiego náleżały.

At

Annotacya do tego Punktu.

Pro *juribus prætensis* z dobr Duchownych do Zám-
 kow Krolewskich, kiedy záchodzą takie interes-
 sa, w Assessoryi ágitować się zwykły: záczyń cały
 ten Punkt do Konsystorzow się nie referuie *Salvis*
Juribus, libertatibus, & Immunitatibus Ecclesiasticis.

Punkt Propozycyi Osmy.

SPráwy, gdzie záchodzi *Cognitio vel perplexitas Privi-*
legiorum áby w sądzie świeckim sądzone były.

Annotacya do tego Punktu.

Nie dzieie się ináczey; áni Konsystorze nie wdá-
 ią się *in disjudicationem Privilegiorum*: gdzie zás
 záchodzą *Privilegia Ecclesiis servientia pro Juribus &*
erectionibus ac foundationibus Earum, te iáko *inter Jura*
spiritualia censentur, áni z ádnym inszym Przywile-
 iem Krolewskim konkurrencyi nie máią, że *pro Ju-*
ribus Ecclesiasticis reputantur, cognitio Jch foro spirituali
plenissimè subest.

Punkt Propozycyi Dziewiąty.

URzędy sądowe y Magistráty *ex Officiis* áby do są-
 du duchownego pociągáne nie były; y áby Ju-
 rydykcyá Duchowná przeciwko wszelkim Urzę-
 dom świeckim inhibicyi niewydáwała.

Au-

Annotacya do tego Punktu.

EX Officiis Urzędow świeckich do sądu Duchownego niepozywają; żeby zaś Urzędy świeckie *non ex Officiis, ale in Causis ad Jurisdictionem Ecclesiasticam spectantibus* nie miały *subesse foro spirituali*, iako są *Causae fidei Catholicae, septem Sacramentorum Ecclesiae, Magiae, Perjurii, violationis Ecclesiarum, vel personarum sacrarū, Hereses & Acatbolici, scandala, observationes Festorum* Zborow Luterskich y w innych wszystkich sprawach ktore *ad Forum Ecclesiasticum* należą według staturu: byłoby to *maximè derogatorium* nie tylko ludzkiemu ale y Boskiemu Prawu. Gorzey się daleko dzieie że Konfystorze, z Urzędow do sądu świeckiego pozywają *Exemplo inaudito.*

Punkt Propozycyi Dziechęty.

O Własności Dobr albo Gruntow między Duchownemi zachodząca kontrowersya w sądzie świeckim aby sądzoną była, ponieważz staturami y konstytucyami bez dystynkcyi *status determinatum*, iż zapisy y wszelakie tranzakcyje urzędowe do świeckiego należą sądu, Konstytucyá 1611. fol: 21.

Annotacya do tego Punktu.

Duchownym pociągac się między sobą *ad ius sel-*
ha

lia secularia o własności jest nie tylko *Privilegiis libertatibus & immunitatibus status proprii derogans*, ale też rzecz *non boni exempli*. Gdzie zaś powinna być *cognitio proprietatis bonorum spiritualium* dobr na Kościoł nadanych, rzekło się wyżej w Annotacyách na Punkt propozycyi wtory y na Punkt Propozycyi Czwarty na fundamencie tak statutu 1543. iako też Konstytucyi 1607. y 1635. ktore dosyć wyraźnie dystynkcyą między dobrami Duchownych *Juri Communi terrestri subjectorum*, y dobrami Duchownemi na Kościoł nadanemi y fundowanemi uczyniły. Konstytucyą też o zapisach *sub Anno 1611.* cytowaną za-
dną *in contrarium* nie znayduie się.

Punkt Propozycyi, ledenasty.

Mieszkańcy na poświętnym lub gruntách Duchownych sposob życia czyli przez hándel, czyli przez Rzemieśło w Miástách máiący aby podátki y ciężary mieyskie ponosili, y w tych sprawách, ktore *ex medio vivendi* winikaia, aby Jurydykcyi mieyskiej podlegáli.

Annotacya do tego Punktu.

CO do podátkow publicznych ieżeli & *inquantum* w Mieście na gruntách mieyskich a nie na własney Jurydyce *opificia & artificia* swoje prowadzą lub
han-

handel mąią, rzecz iest słuszną aby *contribuant*. Inaczey do żądnych mieyskich skłádek náleżeć nie powinni. Nie inaczey iáko mieszkańcy przy miástách ná gruncie włásnym Szlácheckim siedzący, á hándle, szynki, rzemioślá prowadzący ná tych gruntách; do swoiey włásney Jurysdykcyi dziedziczyney, á nie do mieyskiej áni do skłádek mieyskich nie náleżą, w czym *pariformia* są *per omnia Jura* dobr ták dziedzicznych iáko y Duchownych.

Punkt Propozycyi Dwunasty.

POniewász *per multitudinem Tribunalium & Instantiarum Curie Romanae* nie tylko spráwy prędkiego końca nie mąią, ále też *litigantes enervantur*, więc ráczy Stolicá Świętá Apostolská nie tylko *Breve URBANI VIII. Papæ de Anno 1634. quo ad Causas Criminales in suo robore* záchowáć, y w kryminálách Rekursow *ex Curia Romana* nie wydáwáć: ále też *Causis ex Regno devolutis* pewne náznaczyć subselliá, w ktorychby spráwy w determinowánym czasie *sine protelatione & ulteriori appellatione* osádzone być mogły.

Annotacya do tego Punktu.

Commune votum Communis subsequatur oratio, stáráć się o to *junctis manibus, mediis & viis in ante practica-*
tis

tis nie stánowi iednemu ále wszystkim náleży, iáko to *indigitat* Konstytucyá 1635.

Punkt Przepozycyi Trzynasty.

Ponieważ Doktorzy powinni corocznie Apteki rewidowác, y swoiey rewizyi mágistrátom uczynić relacyą, dlá tego Collegiá y Domy Zakonne apteki máiące takowey rewizyi y determinacyi mágistrátu podlegác powinni. A że máią tak z áptek iáko y z Drukárni pożytki, ktore sposoby ludziom swieckim náleżą; więc áby się do mieyskich przykládáli ciężarów.

Annótacya do tego Punktu.

Collegiá, Kláštory, y Zakonnicy máią *sua Privilegia & Exemptiones*, ktoremi się *tutantur*. Aptek y officyn Drukárskich trzymánie osobom Duchownym & *Communitatibus nequaquam* iest zakázane, áby takowe officyny trzymác *privative* miało do samego nálezeć osob Swieckich stánu. *Locorum ordinarij* do rewidowánia takowych áptek kláštornych iáko *in negotio cum spiritualibus Convenientius* destynowác by mieli, nizeli Mieyski Magistrát. Co się zástycze Drukárniow te *omni Jure Locorum Ordinarijs subsunt*, áby *invigilent* ná to, co w Drukárniách drukuią,

ne quid contra Religionem, aut Regionem z nich prodeat, vel contra bonos mores, nie tylko w Drukarniach Duchownych osob, ale y Swieckich, ktore to Officyny Drukarskie & Bibliopolarum omnimodaé Visitationi Revisioni & Censuraé Biskupow własnych subsunt po wszystkim świecie Chrześciańskim.

X

XIII. 2. 9